

BULGARIAN SOCIAL DEMOCRACY ON THE PATH TO RENEWAL

СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ НА ОБНОВЛЕНИЕТО

*Aleksandar Dimitrov, Boyan Balev,
Gabriela Velichkova, Galin Durev, Mihail Mirchev,
Nevena Aleksieva, Stoyanka Balova-Tsvetkova*

Институт за
Социална
Интеграция

FEPS
FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES

Policy Study published in November 2024 by

FEPS
FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES

**THE FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES (FEPS)**

European Political Foundation - N° 4 BE 896.230.213
Avenue des Arts 46 1000 Brussels (Belgium)
www.feps-europe.eu
[@FEPS_Europe](https://www.instagram.com/FEPS_Europe)

Институт за
Социална
Интеграция

Institute for Social Integration (ISI)
Bulgaria, Sofia, 5B Triaditsa Str, office 600
www.isi-bg.org
Email: ifsi.bulgaria@gmail.com

This Policy Study was produced with the financial support of the European Parliament. It does not represent the view of the European Parliament. This paper only represents the opinion of its authors and not necessarily the views of FEPS and ISI.

Copyright 2024 by the Foundation for European Progressive Studies, ISI.

Front page photo (source): Shutterstock

Copy Editing: Rosalyne Cowie (English) and Dr. Stoyanka Balova-Tsvetkova (Bulgarian)

Project coordinators: Ania Skrzpek, Director for Research and Training, FEPS, Dr. Stoyanka Balova-Tsvetkova, Senior Assistant, Department of Rhetoric, Faculty of Philosophy, Sofia University "St. Kliment Ohridski" & Julia Wild, Project Officer, FEPS

Graphic Design: ASPRA-JR

Legal deposit registration number: D/2024/15396./71

ISBN: 978-2-39076-006-1 9782390760061

TABLE OF CONTENTS

LIST OF FIGURES AND TABLES	5
EXECUTIVE SUMMARIES IN ENGLISH	8
UNDERSTANDING THE MAIN REASONS FOR LEFT VOTERS' DISAPPOINTMENT AND REFUSAL TO VOTE FOR LEFT-WING AND LEFT-CENTRE PARTIES IN BULGARIA	9
THE BULGARIAN SOCIALIST PARTY: FROM AN ORGANISATIONAL MODEL TO STRUCTURAL CHALLENGES	11
THE ELECTORAL CHALLENGES OF THE BULGARIAN SOCIALIST PARTY: TRENDS AND PROSPECTS ON THE ROAD FROM WINS TO LOSSES	13
ENVIRONMENT: COULD BSP HAVE A STRONGER PARTNER IN RELATIONS WITH NGOS, TRADE UNIONS, STUDENTS' UNIONS, WOMEN AND LGBTQIA+ ORGANISATIONS?	15
THE BSP IN EUROPE	17
PROGRAMME: WHAT WOULD BE THE DETERMINANTS FOR THE PARTY TO BE ABLE TO DESCRIBE ITSELF AS A MODERN SOCIAL DEMOCRACY? WHAT ARE/WOULD BE PROGRAMMATIC INNOVATIONS?	19
THE ELECTORAL BASE OF THE BSP	23
ELECTORAL CAMPAIGNS	25
 МАЩАБИ НА РАЗОЧАРОВАНИЕТО И ОТКАЗА ОТ ГЛАСУВАНЕ ЗА ЛЕВИ ПАРТИИ В БЪЛГАРИЯ, В ПЕРИОДА 2019–2024 Г.	28
Част първа	29
Част Втора	33
Част Трета	38
Част Четвърта	43
Кратко ЗАКЛЮЧЕНИЕ	45
 ПРОГРАМНО РАЗВИТИЕ НА БСП	48
БСП по пътя на програмната модернизация – от Лилев, до Станишев	49
Програмни перспективи пред БСП – възможни решения	54
Програмните иновации и разговорът за тях	60
 БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ: ОТ ОРГАНИЗАЦИОНЕН ЕТАЛОН ДО СТРУКТУРЕН КОЛАПС	68
Проблеми в организационното развитие на масовите партии. Предпоставки и последици	70
Организационно развитие на БСП и преходът към посткомунистическа структура	73
Пътят към организационния колапс и маргинализацията на БСП	75
Заклучение	80

ЕЛЕКТОРАЛНА БАЗА НА БСП	84
ПРЕДИЗБОРНИТЕ КАМПАНИИ НА БСП В ПЕРИОДА 2013 – 2023 Г.	98
Заклучение	109
 ЕЛЕКТОРАЛНИЯТ СРИВ НА БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПО ПЪТЯ ОТ УСПЕХИТЕ КЪМ КАТАСТРОФАТА	112
Исходни предпоставки и формирани очаквания за представянето на БСП в избори след 2019 г.	114
БСП и парламентарните избори. Тенденции и перспективи	116
Местните и европейските избори в контекста на електоралния срыв на БСП	118
Диагностициране на заболяването. Защо БСП стигна дотук?	121
Заклучение	124
 ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА БСП СЪС СОЦИАЛНИТЕ ПАРТНЬОРИ - НПО, СИНДИКАТИ, СТУДЕНТСКИ ОРГАНИЗАЦИИ, ЖЕНСКИ ДВИЖЕНИЯ И LGBTQI. ПОЛИТИЧЕСКА РЕТОРИКА И ПОСЛАНИЯ	126
Организационни промени – привличане на периферия и нови социални партньори	128
Политическа реторика и послания	131
Джендър идеологията	133
Работа със синдикати, младежки и студентски организации	136
Изводи и заключение	137
 БСП В ЕВРОПА	140
Каква е стартовата база?	141
Къде са левите политики и послания през 2024 г.?	144
Левицата и войната	145
Какво е важно за европейската левица?	145
А къде остана БСП?	146
Отстъпление от традиционни леви политики	148
Борба с климатичните промени	149
БСП в международния дебат	150
БСП и избори за Европейски парламент 2024	151
Има ли път напред?	151
 ENDNOTES	153
ABOUT THE AUTHORS	158
About FEPS & Partners	159

LIST OF FIGURES AND TABLES

МАЩАБИ НА РАЗОЧАРОВАНИЕТО И ОТКАЗА ОТ ГЛАСУВАНЕ ЗА ЛЕВИ ПАРТИИ В БЪЛГАРИЯ, В ПЕРИОДА 2019–2024 Г.

Фиг. 1. Мащаб на отказа от гласуване за леви партии: от 2019 към 2024 изборна година, изт. Авт.	31
Фиг. 2. Динамика в изборния рейтинг на БСП, изт. Авт.	32
Фиг. 3. Политическа ориентация на цялото избирателно тяло в България по оста ляво-център-дясно – самооценка на избирателите, изт. Авт.	32
Фиг. 4. Основни причини за разочарование и отказ на леви избиратели да гласуват за леви партии –постепенно лично разочарование, изт. Авт.	34
Фиг. 5. Гласуване по възгледи, изт. Авт.	39
Фиг. 6. Разпределение на възгледите по оста умерени/радикални, изт. Авт.	41

БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ: ОТ ОРГАНИЗАЦИОНЕН ЕТАЛОН ДО СТРУКТУРЕН КОЛАПС

Фиг. 1. Активисти, преминали обучение в мултипартийни, многомодулни, надграждащи и едномодулни обучения (брой), изт. НПИ1.....	77
Фиг. 2. Дял на членския внос от общите приходи, изт. БСП	78
Фиг. 3. Членски състав, изт. БСП	79

БАЗА НА БСП

Фиг. 1. Динамика, парламентарни избори 1991 – 2023 година, източник ЦИК.	85
Фиг. 2. Средни стойности на основните фактори, водещи до липса на информираност, изт. НПИ	90
Фиг. 4. Дял на групите, които са информирани, но неактивни, изт. НПИ	91
Фиг. 5. Относителен дял на групите активни членове на БСП, изт. НПИ.....	92
Табл. 1. Електорален профил на БСП, 2017, изт. Gallup International	94
Табл. 2. Профил на избирателя, ноември 2021, изт. Тренд.....	95
Табл. 3. Профил на избирателя, октомври 2022, изт. Тренд.....	95

ПРЕДИЗБОРНИТЕ КАМПАНИИ НА БСП В ПЕРИОДА 2013–2023 Г.

Хронология и видове избори с участието на БСП в периода 2013-2023 г.....	99
no caption.....	105
no caption.....	107
no caption.....	107
no caption.....	109
no caption.....	111

ЕЛЕКТОРАЛНИЯТ СРИВ НА БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПО ПЪТЯ ОТ УСПЕХИТЕ КЪМ КАТАСТРОФАТА

Фиг. 1. Гласове за БСП на парламентарни, местни и европейски избори 1991-2003, изт. ЦИК	115
Фиг. 2. Брой и процент гласове за БСП на парламентарни избори, изт. ЦИК	117
Фиг. 3. Брой мандати в НС 1991-2003, изт. ЦИК	117
Фиг. 4. Гласове за листите на БСП и коалиция на местни избори 1995-2023 г., изт. ЦИК	119
Фиг. 5. Гласове на парламентарни спрямо местни избори, изт. ЦИК	119
Фиг. 6. Брой общински съветници от БСП и коалиция 1999-2023, изт. ЦИК	120

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА БСП СЪС СОЦИАЛНИТЕ ПАРТНЬОРИ - НПО, СИНДИКАТИ, СТУДЕНТСКИ ОРГАНИЗАЦИИ, ЖЕНСКИ ДВИЖЕНИЯ И LGBTQI. ПОЛИТИЧЕСКА РЕТОРИКА И ПОСЛАНИЯ

Фиг. 1. Изборни резултати 2017-2023, изт. ЦИК	131
Фиг. 2. БФЖ – „14 пола на Корнелия Нинова“, изт. БФЖ	134

EXECUTIVE SUMMARIES

UNDERSTANDING THE MAIN REASONS FOR LEFT VOTERS' DISAPPOINTMENT AND REFUSAL TO VOTE FOR LEFT-WING AND LEFT-CENTRE PARTIES IN BULGARIA

Prof. Mihail Mirchev, DSc

Results of pre-election national representative quantitative research focused on the main reasons for left voters' disappointment and their refusal to vote for the left and centre-left parties in Bulgaria are presented. The sample includes 842 politically engaged citizens with left political orientation (N=842 respondents). The method of gathering information is standardised interviews – by phone or face to face. The empirical information was gathered by 90 interviewers in the period of 3-11 April 2024 – two months before the elections on 9 June 2024. The questionnaire contains 15 indicators on the research subject plus a standard block of questions on the socio-demographic characteristics of the respondents. Two of the indicators are open-ended with up to three free answers.

The research has the following four objectives:

- to measure the degree of emotional disappointment and dissatisfaction with the main left formations and the panel vote;
- to test eight reasons for refusal to vote for the left parties resulting from findings of previous electoral research;
- to outline the “wired” profiles among the left electorate; and
- to propose measures for the restoration of trust of the left voters in the left parties.

The results show the rising degree of emotional disappointment and dissatisfaction among the left voters in the parties and political leaders to the extent that they not only refuse to vote for the left parties, but vote for centre and even right parties to punish those who have disappointed them. Thus, the penal vote is rising amongst the left voters. Speaking of the left voters' penal vote, we must also emphasise the sharp growth in the penal vote against all parties in Bulgaria, not only those on the left, reported by other electoral researchers. As well as the visible increase in votes for “I support no one” from 2021 to 2024, the left voters do not make an exception, but they follow the trend of the rising panel vote in the country.

The first main reason for voters' disappointment is the number of scandals within the Bulgarian Socialist Party (BSP) leadership, as well as the political relations between former BSP leaders and the current one.⁸ The second is the contradiction between what is promised in the election campaign and what is really done when the party enters parliament. The high importance of this factor can be explained because the left electorate places increased importance on moral values. Therefore, a deviation in words and actions leads to a lack of sufficient political conscientiousness and integrity from the standpoint of

the left electorate. The third and fourth reasons are related. Voters witness increased corruption across the full political spectrum, including left-wing parties. Voters are especially concerned about coalitions being formed with partners who have very different ideological, moral and political views. This strongly diminishes trust in the political work. An explanation for the lack of political consistency is shown to be the fifth reason listed by the interviewees. The left is no longer perceived to have political influence inside state institutions and media to act on its promises.

Besides these five top reasons, three more reasons for not voting for left-wing parties are important to mention. 13% said that the lack of new leadership hindered them from voting for the left.

Voters want more young members as a key demand, especially in the National Assembly of Bulgaria. 10% feel they are not being heard by leaders, and their needs and the needs of vulnerable groups are not being taken into consideration sufficiently. 3% are concerned with a lack of national interest protection.

The research results undoubtedly confirm that, today, social democracy in Bulgaria is in an unprecedented political crisis. Social democrats in Bulgaria shall work on their leadership, ideological and value identity to improve election results and organisational structures. Additionally, parties shall address its internal legitimacy within the left political spectrum and the image of the Bulgarian left-wing parties in Europe.

THE BULGARIAN SOCIALIST PARTY: FROM AN ORGANISATIONAL MODEL TO STRUCTURAL CHALLENGES

Galin Durev

As the successor to the communist party, the Bulgarian Socialist Party (BSP) has undergone significant transformations over the past 30 years. Once a mass workers' party with nearly 1 million members in the early 1990s, it now teeters on the edge of parliamentary representation, greatly diminishing its political and organisational activities. The reasons for this decline are both subjective and objective. However, the crucial question remains, what could a path forward for the Bulgarian left look like to sustain effective political representation? The historical significance of the BSP as a key player in Bulgaria's political landscape is profound and cannot be understated.

The earliest left-wing political organisations were closely tied to the burgeoning workers' rights movement, significantly influencing their mass-based nature. Political theory highlights the conflict between labour and capital as a primary driver behind the formation of modern political organisations in the 20th century.

Bulgaria remained connected to broader European historical developments. However, establishing a single-party authoritarian regime after World War II influenced the development of organised political structures. This path impacted Bulgaria's democratic evolution after 1989, especially within the Bulgarian left. Today, in examining the organisational presence of left-wing political structures, BSP emerges as the leading representative of the left, using its structure as a tool for political mo-

bilisation. In this way, it is a classic example of a mass left-wing party shaped significantly by its historical background.

Given the current situation in Bulgaria and the positioning of left-wing political parties, discussions about organisational development are primarily focused on BSP. The party has long needed organisational renewal and modernisation, a need that is now more urgent than ever and crucial for maintaining its extensive network of vertical and horizontal units. These units have historically played key roles in election campaigns and recruiting and training cadres, nominating candidates for various public positions, and evaluating their performance. The urgency of this need cannot be overstated.

The organisational characteristics of mass parties have often been seen as a political and financial burden. Over the past decade, BSP has experienced deepening organisational degradation, weakening its political stance. In the 1990s, BSP's strength lay in the synergy between a cohesive labour movement, which provided a solid support base, and a well-organised party structure, which channelled that energy into fighting for rights and political representation.

The effectiveness of the interaction between these elements has long determined the success and longevity of left-wing political structures. Problems in this area have been a leading cause of

the severe crisis facing the left in recent decades. The party's integration into the political system has gradually distanced it from its electoral base, making mobilising supporters and representing their real interests increasingly difficult. Despite maintaining its organisational essence over the years, BSP has relied on inertia and failed to implement necessary renewals. The rise of information technologies has exacerbated this issue, as the importance of the Internet, social networks and digital marketing in election campaigns and daily party activities continues to grow.

While BSP has preserved its core principles over the years, it has faced challenges in implementing necessary updates. A primary task is to work

on improving the party's public image, which directly impacts the motivation of party members and sympathisers. BSP inherited a structure characterised by a strict hierarchy and clearly defined relations of subordination and coordination. A central challenge was democratising this structure without compromising its functional integrity to effectively adapt to the new socio-political environment. The party leadership in 2016-2024 primarily addressed this challenge, as evidenced by BSP remaining as the last successor of a former communist party in Eastern Europe, maintaining its mass-based nature three decades later. The importance of public image and leadership in party revitalisation is immense and cannot be overstated.

THE ELECTORAL CHALLENGES OF THE BULGARIAN SOCIALIST PARTY: TRENDS AND PROSPECTS ON THE ROAD FROM WINS TO LOSSES

Galin Durev

The Bulgarian Socialist Party (BSP), the oldest political entity in Bulgaria, has played a pivotal role in shaping the country's party system. Its historical significance, as the party that formed the backbone of four major left coalitions post-1997, is a testament to its enduring influence. BSP's formation was a crucial milestone in establishing the Bulgarian party system, a legacy that commands respect and reverence. Even three and a half decades after democratic changes in Eastern Europe, it remains the sole significant and influential ex-communist party in the left political sphere.

Over the years, BSP has demonstrated that effective mobilisation can significantly impact the country's political system and win elections. Despite facing negative trends and setbacks in the new political landscape, it has adapted to democratic political mores and integrated them into its organisational structure. BSP's transformation from an authoritarian communist party to a democratic socialist entity is notable. This resilience in embracing democratic principles underscores the party's evolution. Democratic proceedings, particularly in nominating candidates for public office, have empowered local structures, positively impacting their motivation for political participation.

Over the past 30 years, the Bulgarian party system has undergone several transformations, in-

fluencing the positioning of the country's leading political forces. Following the typical political cycle, BSP has alternated between governance and opposition, with its political power determined by election results and coalition arrangements. Understanding BSP's role in this political cycle is crucial to appreciate its historical significance. The party adhered to this cycle until 2021, when it experienced a sustained decline in electoral support in five parliamentary elections held between 2021 and 2023.

BSP has a strong track record in presidential elections, with candidates nominated or supported by the party winning four out of seven elections and reaching the runoff in three others. This success has established BSP as one of the two leading contenders in the Bulgarian presidential elections, showcasing its potential and influence on national politics. However, the party has faced challenges in local elections, struggling to maintain a foothold.

BSP generally performs weaker in European Parliament elections than in others, a trend observed across various parties. Many Bulgarian voters perceive European elections as distant, making mobilisation during these campaigns more challenging. Since 2007, Bulgaria has held four European Parliament elections, with BSP consistently placing second.

In 2016, BSP elected a new party chairperson and outlined strategic goals, energising members and sympathisers. The BSP-backed candidate won the 2016 presidential elections, and the party performed well in the 2017 parliamentary elections and the 2019 European elections. However, after 2020, BSP's progress halted, and it fell to fifth place within a year.

The reasons for this electoral decline are complex and multifaceted. Key factors include disregarding democratic principles and intra-party dialogue, which leads to internal conflicts, neglect of organisational work, reluctance to renew party leadership and ideological disconnect with

party supporters. Addressing these issues is essential for reversing the negative trend. Restoring organisational functioning, intra-party democracy and reconnecting with the party's ideological roots are crucial for all the traditional parties. This transformation requires new leadership willing and able to enact these changes.

A comprehensive analysis of the past five years must consider BSP's broader electoral dynamics to understand the party's current challenges fully. While the focus is on parliamentary elections, other elections also reveal weaknesses in the party's preparation and performance, offering insights into areas that need improvement.

ENVIRONMENT: COULD BSP HAVE A STRONGER PARTNER IN RELATIONS WITH NGOS, TRADE UNIONS, STUDENTS' UNIONS, WOMEN AND LGBTQIA+ ORGANISATIONS?

Stoyanka Balova-Tsvetkova

The analysis covers the period 2016-2023 and aims to trace the dynamics in the relations of the Bulgarian Socialist Party (BSP), as the main political entity in the centre-left political space, with civil society (representatives of non-governmental organisations (NGOs), trade unions and student organisations, and women's and LGBTQIA+ rights movements).

The analysis looks for the reasons for the decline in support and confidence in BSP, while, at the same time, drawing a parallel for the observance of the basic values of social democracy and the outflow of the typical voter. The first part presents the main organisational changes that aim to "open" the party and include some civil representatives in their electoral lists in different elections – national and European. An analysis of the change of the party's statute is also presented.

The place of BSP in the left political spectrum and its leading goal is the fight to satisfy the human needs of all, for equality and freedom, for social progress. In a historical context, it can be said that solidarity is the main weapon for affirming the values of justice.

The main pillar of the left has always been slogans such as solidarity, equality and social justice, as well as freedom and empowerment, and it has always been the main driver of major social and cultural changes. Historically, this has most often been expressed in fights for the rights of different social classes and groups. Regarding the latter, there are currents within socialism that have dealt only with the rights of people with different sexual orientations.

The second part is related to the analysis of political speeches of the main leaders of BSP, looking at political rhetoric and messages. The topic is examined with gender rhetoric. This part is important because it shows the huge distance between BSP as a progressive party and the plea by NGOs and women organisations that work against domestic violence. Political rhetoric during the discussion of the Istanbul Convention in 2018 is also analysed, as well as work with trade unions and youth and student organisations.

A review of BSP's relations with potential partner organisations and associations clearly shows that there is a wide gap between the views and

messages of the party, on one hand, and civic associations on the other. With some organisations (women's and LGBTQIA+), the party could hardly reconcile the positions.

The lack of a peripheral vote from the natural partners of social democratic parties was also clearly evident in the last parliamentary elections. The outflow of this type of voter and the decline in trust in the recent monopolist on the left – BSP – is a consequence of at least three things. Firstly, the transformation of the leadership style into a top-down approach, making room for constructive criticism. Secondly, the contradictory mix of policies and rhetoric, where social and conservative messages intersect but are mutually exclusive. And finally, the aging electorate of the left.

A modern political party should turn its entire public image and political speech towards potential social partners, offering them policies that the latter would be interested in.

BSP still considers itself a party of the working class. This stratum of society, working in the service sector, living on low incomes (usually on the minimum wage and without social benefits), is growing. This also includes workers hired in agriculture; single parents, especially mothers; and representatives of various minority and vulnerable groups. It is here that the efforts of the left must be strengthened by putting forward adequate messages and policies in defence of this social group of society. Only then would it strengthen the trust in itself and become a real progressive party actually protecting the rights of workers.

THE BSP IN EUROPE

Nevena Aleksieva

The expectations for the performance of European progressive parties in the European elections in 2024 are analysed. The elections will formalise how the political terrain in Europe looks. The key question for the European progressive family is whether the most serious representation will be achieved by the centrist conservatives of the European People's Party or by the more right-wing conservatives and reformists. Is the left divided and puzzled, or does it have the energy to motivate people to go to the polls and support it?

The starting point of the analysis is the election results in a number of national elections in 2023. The main trends and leading differences between the presentation of the European socialist, social democratic and labour parties, as well as other wings, are outlined here.

The economic crisis of 2008-2012 took a heavy toll on social democrats across Europe. Whether voluntarily or by force, they adopted austerity budgets that made them, at least in terms of economic policy, more conservative than the Conservatives. The so-called "social model" has not yet recovered.

Centre-left parties were campaigning to reform the EU fiscal rules to make them more conciliatory for infrastructure spending, particularly in relation to the green energy transition. One of the major ideological shifts to the left has been the focus on climate change and energy policy, with the European left moving into a political territory traditionally held by Green parties.

There is a need to ensure consistency and act "faster" on climate change, together with refugee protection and the rights of LGBTQIA+ minorities. Of course, the rule of law must be at the centre to ensure that there are rules at the European level, and those rules protect people first and not companies or private interests.

In addition, an overview of the visible distinctions between the Bulgarian Socialist Party (BSP) and its partners from Europe has been developed. The contrast is significant, as BSP has been exhibiting a distinctively different approach to several issues in comparison with the majority of European centre-left members. But one has to observe that such comparisons are always tricky, as there is a greater diversity among the sister parties, in general, and Bulgarian exceptionalism may manifest itself on some specific, but not all, issues. The wish to go towards more patriotic and conservative tendencies is perceived as one of the main reasons for the outflow of citizens who support the party in a series of elections.

A number of BSP positions have been assessed to be at odds with the mainstream understanding of the EU's core values, due to the anti-gender messages sent, slogans against the green transition and so forth. Undoubtedly, quite frightening and worrying signals are being observed. This characterises BSP as a party with differing views from European norms, which can be highlighted to challenge its political stance in both Bulgaria and Europe. At the same time, it is used as a tool for foreign policy profiling – the main

¹ This analysis was conducted in April 2024 before the elections.

political opponents of BSP are considered as the real (and even the only) pro-European parties in Bulgaria. In some areas, BSP demonstrates a reluctance and lack of confidence in adopting and applying the characteristics or policies typically associated with modern European centre-left parties.

The party leader launched the idea that profiling the party as a more nationalistic one will attract more voters, and this is a way to expand. This counts as a reluctance of BSP to preach the values of modern European left parties.

Trying to be active and to profit in the political field of conservative and self-identified nationalistic formations prevented BSP from concentrating on typical left-wing issues related to the rights of workers, minorities and so forth. Undoubtedly, this behaviour disappointed a large part of society. It is the reason why BSP fell into an ideological impasse – on one hand, “a battle on foreign soil”; on the other, “a loss at home”.

The current situation and the challenges in connection with the ideological and value divergence

between BSP and the European left examined social democrats/centre-left parties.

Taking into account the changes in the environment, social democrats should pay very serious attention to the development and problems of the EU (and in the context of the 2024 European Parliament elections), in light of the developing social, energy, green and digital transitions and the new challenges related to the escalation of conflicts in proximity to the country's borders.

It should look at how the main demographic, social and economic problems, among others, of the country are developing. There is a need for a debate about living and working conditions, which require severe restructuring to increase social standards.

By properly presenting the questions and problems, we can find the necessary answers and make decisions about the kind of Bulgaria and EU we want to live in. We can determine the policies needed to achieve this vision and define what BSP should be to meet the needs of Bulgarian citizens and society.

PROGRAMME: WHAT WOULD BE THE DETERMINANTS FOR THE PARTY TO BE ABLE TO DESCRIBE ITSELF AS A MODERN SOCIAL DEMOCRACY? WHAT ARE/WOULD BE PROGRAMMATIC INNOVATIONS?

Boyan Balev

The opportunities for programmatic modernisation of the Bulgarian Socialist Party (BSP) based on the experience of the party in its post-totalitarian development in the last 30 years are analysed. The first part describes some of the main characteristics of the internal party transition from a totalitarian ruling party before 1989 to a modern left party as a member of Socialist International and the Party of European Socialists for a decade and a half.

The main achievement in this period is the development of the idea of “the modern left party”, in which there is freedom of opinion and different positions. That provides the opportunity for a wide variety of political groups with very different visions to be represented together as one party, even though some of them are social democrats and others are orthodox Marxists.

This solution was provided by the first post-communist party leader, Alexander Lilov. Lilov played a pivotal role in taking the key decision not to split BSP into two parties, for example, a communist one and a social democratic one, but instead allowing the democratic and tolerant coexistence

of a variety of views on socialism and the left in all their forms within a single party structure: from the Marxist Platform ideological movement to the Union for Social Democracy. Lilov managed to find the balance between existing creeds within BSP, building up the formula of a “modern, left-wing party”, whereby, in an atmosphere of pluralism and in-house discussions, divergent ideological currents could move forward unbroken.

This approach was of great importance, both for the development of tolerance and intra-party democracy and for the peaceful coexistence of people having different views, who might well remain firmly in their positions, but – for the sake of party unity – sought balance and avoided making radical decisions that took no account of dissent within the party. BSP remained a single political entity in the following 30 years, and all attempts to create other line-ups during that period, for example, neo-communist on the left or social democratic on the right, ground to a halt sooner or later.

The end of Zhan Videnov’s government catalysed changes in the programmatic and ideological

development of the party. Although no longer its president, Aleksandar Lilov remained BSP's leading ideologue until 1997. Until the end of his life, he represented a more left-wing vision for the development of both BSP and the country. This vision, however, may not qualify as neo-communist. Both Lilov and his successor, Zhan Videnov, stood behind the idea that most of the industry created before 1989 should be restructured, modernised and privatised, and thus, preserved to provide the basis for Bulgaria becoming, as described in the preamble of its 1991 constitution, a democratic, upholder of the rule of law, but also a welfare state. The program adopted in 1994, with Lilov as its leading author, describes exactly this future development. Its role would be to create a Bulgaria that could be compared with the countries of Western Europe during the so-called "golden age" of European social democracy – between the 1950s and 1970s, the first decades after the Second World War.

After 1997, under the leadership of Georgi Parvanov, and subsequently of Sergei Stanishev, BSP made an ideological turn, which peaked with its 2008 programme. The latter is rather close to the ideas of the Third Way and the New Centre, while the policies of Sergei Stanishev as prime minister – in a tripartite coalition with two liberal political line-ups – can be seen as close to those of Tony Blair in the UK and Gerhard Schröder in Germany, taking into account the quite different socio-economic conditions in Bulgaria.

The adoption of the current programme occurred at a time when the world financial crisis, or "the Global Recession", was already taking shape. In 2009, BSP lost the elections and fell from power. This electoral defeat, the disputes within the party – especially over the flat tax – and the creation of the "left wing" within it (first headed by Aleksandar Lilov), marked the beginning of a fresh policy review dominated by the idea that the party should once again find its socialist self, which it had temporarily abandoned. Even those around Sergei Stanishev in the top party leadership were warming up to the idea.

The dynamics of internal party life in the period 2008-2023 brought to the fore three documents, which marked the ideological debate within BSP. These documents are the aforementioned 2008 party programme, one called "Vision for Bulgaria", which was put forward, discussed and adopted in its final version in the period 2018-2019, and another from the last session of BSP's 50th Congress, with the title "Key guidelines for the development of a new programme of the BSP".

What is outstandingly important for any centre-left party's ideological renewal is not just adopting some text as a new programme, no matter how up to date and progressive it might be, but also walking the whole road towards the creation of such a programme. Along this line of thought, fanciful decisions, such as those of the 50th Congress, which entrusted the adoption of a new programme to the 51st Congress, are not expedient and may even have a negative effect. Despite its shortcomings, the key guidelines for the development of a new BSP programme is a first step towards programme renewal: important ideas for the future programme can be born, even while the guidelines are being sharply criticised and rejected.

Although ideological debates in Bulgarian politics in general, have receded into the background in recent years, the party's return to debates about policies and ideas can have a serious positive political effect on its development. The parties must, by all means, try to pull themselves out of the trap of flat, superficial PR with short-term goals and messages. The debate on ideas has always been, and can once again be, an important factor for organisational revival, even if it fails to provide the desired results in the medium term.

Before adopting a new programme, BSP must answer a number of vital questions for its renewal. First, and foremost, among them is the question of which cause, and in the name of whom, will be their policy. Once this has been decided, next comes the debate about the interests of these groups, which the party must uphold as a socialist party.

No less important is a fundamental question for Bulgaria that has arisen in the last 30 years: what should the Bulgarian economy look like to be able to generate the resources necessary for implementing positive changes in Bulgarian society? Such an economy helps achieve the ideal in the preamble of the BSP-authored constitution – of a Bulgaria, as a state, that is democratic, social and upholds the rule of law.

Only having answered these questions, and above all having put together a realistic plan for how to achieve economic convergence between Bulgar-

ia and the most developed EU member states, can social democrats provide modern, adequate solutions for the 21st century to a number of social and political issues, which accelerated economic development alone cannot solve. The multiple challenges faced by both the party and the country are highly interrelated, and no significant progress can be made in any single area without adequate steps being taken elsewhere. But by asking itself these questions about the future of Bulgaria, centre-left will show that it has a future as a political formation.

THE ELECTORAL BASE OF THE BSP

Aleksandar Dimitrov

Since the transition to democracy, the Bulgarian Socialist Party's (BSP's) electoral support has fluctuated. Over the past 30 years, from 1991 to 2021, the party has experienced a mix of lower and higher results in parliamentary elections. In recent years, electoral support and the corresponding voter base have declined noticeably. This decline was particularly evident in 2021, when BSP received a record-low result of approximately 480,000 votes (compared to nearly 960,000 in 2017). The party failed to recover, and in each of the following parliamentary elections, it garnered even lower results. The diminishing common voter base has also significantly reduced diversity in the electorate, thereby limiting its flexibility to attract votes from various non-traditional groups that typically support the Bulgarian left. The significant decrease in electoral support is mostly due to changes in the political party system and the patterns of political participation, party politics and the public image of prominent BSP members. There are also underlying reasons linked to the consistent decline in support, which began as early as 2005. These reasons stem from the ideological and political stances embraced by BSP.

The author discusses the wide range of ideological diversity within the left. However, this has led to two serious criticisms. One criticism comes from the right side of the political spectrum, suggesting that the left is merely populist, especially the more extreme left. The other criticism comes from within the left movement itself, arguing that social democracy is losing its social identity and is permanently moving right on the political spectrum.

The issue of the electoral base was discussed among the intellectual circles and leadership of BSP, but real action to open the party to diversifying its messages and policies was never taken. Many members of the party, including its leadership, believed that change was unnecessary. However, this turned out to be a mistaken assumption. For years, BSP's electoral performance remained stagnant, with the party consistently receiving between 700,000 and 950,000 votes, except in 2005, when it surpassed 1.1 million votes and formed the government of the Triple Coalition. The prolonged stability in the number of votes created a false sense of security.

The following are the fundamental problems of BSP discussed, which have affected the party's credibility in recent years:

- (1) There is a disconnect between party leaders and members.
- (2) The leadership is confined to a small circle and shows its reluctance or inability to tap into the valuable potential and political experience of socialists from different generations.
- (3) There is a lack of proactive leadership at the regional and municipal levels.
- (4) The split within BSP has negatively impacted both the central and lower levels of the party.
- (5) There is dissatisfaction with BSP's personnel policy at the party level and within state structures.
- (6) Party structures are weakening and disappearing in certain areas.
- (7) There is a formal approach to party work and a tendency to isolate party structures, both from civil society and from each other.

- (8) There is a lack of effective networks to engage with young people under modern conditions.
- (9) BSP has failed to change the socio-demographic profile of its structures, as the party continues to age seriously away from people of active working age (18-55 years).
- (10) Despite being a programmatic party that focuses on ideas and values, BSP's activities predominantly revolve around pragmatics, overshadowing the socialist cause.

Apart from these major issues, BSP is struggling to offer anything new or different, especially to young voters. In short, BSP fails to excite and appeal to voters, which is reflected in the core electoral base of the party. The party no longer runs modern and active campaigns. Its election activities lack energy, its messages sound empty and distant, and the overall image of BSP appears exhausted. In reality, the party is experiencing a shortage of resources – material,

organisational and leadership. It is also facing challenges in terms of media visibility and is unable to execute effective marketing and advertising strategies to re-establish itself as a significant political brand.

In light of these considerations, one could say that modernisation of the parties on the centre-left would require significant change, encompassing the entire party structure. This should begin with internal consolidation around an alternative within the party; a new Congress structure; a new national Council and, ultimately, new leadership. Once the above is accomplished, this establishes conditions for genuine organisational reform. This will put a stop to the harmful trend towards an odd mix of neoliberal and conservative messages and ideologies. Ultimately, it will create a healthy environment to resolve conflicts and reduce the intense internal opposition that has caused many major party organisations to become non-operational.

ELECTORAL CAMPAIGNS

Gabriela Velichkova

For the period covered by the analysis, the Bulgarian Socialist Party (BSP) participated in a total of 14 ballots of different types, not including by-elections and local referenda. Eight of them were elections for parliamentary representatives and three were elections for local authorities (mayors and municipal councillors); twice during that period, BSP took part in elections for European Parliament members and another two times BSP candidates took part in elections for president and vice president. Bulgarian citizens cast their ballots in two-in-one elections three times during the period under review. Apart from different types of national elections held in the period 2013-2023, BSP went through three internal party ballots to elect its chair and leadership.

Undoubtedly, the intra-party elections in BSP put their mark on its performance in national elections.

In the last four years, under the leadership of Korneliya Ninova, its top brass has strongly encapsulated itself – and failed to adopt adequate solutions for the party's overall structure and performance. Dialogue with local structures has been frayed, with the party's chair perpetuating a mode of penalising dissenters.

In February 2023, Pernik Mayor Stanislav Vladimirov left BSP, along with 50 members of the Pernik party organisation. The reason for the decision was the expulsion of 14 members of BSP, who expressed their disagreement with the policy led by Kornelia Ninova during the Congress.

In September 2023, as proposed by the BSP leadership, the lists for councillors of BSP Samokov

and BSP Chepelare were changed. The same thing happened in the structuring of the lists for MPs in June 2024, when Kornelia Ninova did not take into account the decisions of the local structures and she changed the leaders of the lists in five electoral districts.

Chairpersons of municipal organisations who had criticisms of Kornelia Ninova did not receive a power of attorney for party registration.

Nevertheless, in the context of frequent campaigns for various types of elections, BSP has continued to place high expectations on its local structures and membership.

Despite BSP's traditions in campaigning and its clear structure and local organisations, it has suffered a steady decline in rallying the support of Bulgarian citizens. The continuous cycle of elections Bulgarian parties have been through certainly affected their condition, but for BSP it also triggered an escalation of a whole set of problems. In just four years, the Bulgarian left lost more than 650,000 votes; many of its members abandoned it, others were expelled, and as a result it is presently facing the threat of being marginalised. BSP has morphed into a conservative political force, far removed from the international left's progressive agenda. Bulgarian socialists struggled to initiate a debate regarding green policies or how to solve the huge problem of inequalities. Instead, BSP chose to speculate on the so-called "gender ideology", which pushed the Bulgarian left into the turf of nationalist, conservative formations, where, in fact, it doesn't belong and has no additional votes to harvest.

BSP continues to look unattractive to young people by being insensitive to their vibes and issues of concern. At the same time, despite the efforts of its other horizontal structure, the Union of Socialist Women, the gender balance in the party continues to be strongly out of whack.

Back in 2017, BSP was the first political party to pay special attention to social networks like Facebook and Twitter. Positioning and maintaining an official Facebook channel during a campaign is a difficult and complex process, but BSP managed to optimise it with targeted and regular maintenance of its online standing, as well as to promote its key political figures and spokespeople. Unfortunately, during the last four years, the left has missed its chance to continue to offer high-quality, well-tailored content to users of social networks. Key suppliers' new policies, especially that of Meta, regarding political advertis-

ing and content, has also negatively affected this channel of communication.

There are serious deficits in terms of the left's PR and media performance at the local and national levels. The lack of a clear media plan, as well as of a diverse palette of speakers, has left its mark on the socialists' image.

An advantage BSP still commands, compared to other political forces, is its ability to work on the ground and the organisational competence of its local structures. However, this advantage has been marred by the attitude of the top brass towards local structures, its interference in their inherent dynamic, and its disrespect for their decisions and the preferences of local communities. All these have undoubtedly demotivated the membership and undermined ballot performance.

**МАЩАБИ
НА РАЗОЧАРОВАНИЕТО
И ОТКАЗА
ОТ ГЛАСУВАНЕ ЗА ЛЕВИ
ПАРТИИ В БЪЛГАРИЯ,
В ПЕРИОДА 2019–2024 Г.**

Част първа

В този визиран период на динамична трансформация в лявото пространство в България бе проведен един наситен цикъл от всички видове политически избори: два пъти са провеждани избори за европарламент (през 2019 и 2024), шест пъти парламентарни избори (само през 2021 имаше три такива избора), два пъти местни избори (през 2019 и 2023), един път президентски избори.

В този период активно участва АБВ като партия, която е алтернативна на БСП. АБВ е с произход от лявото пространство – основана е през 2012 от бившия президент от БСП Георги Първанов. През 2014-2017 бе коалиционен партньор на дясната управляваща партия ГЕРБ. АБВ е с преобладаващо социалдемократическа и центристска ориентация и в този смисъл съответства на усилието чрез германската социалдемократия да бъде реновирана българската левица и да бъде върната на политическата сцена отново като 2-ра или 3-та политическа сила (сега основната лява партия БСП пропадна на 5-та позиция и е в риск на предстоящите избори да пропадне на 6-та позиция).

Проблемът в работата с АБВ е, че през последната военна година пряко и медийно демонстративно се ангажират с руската страна- Румен Петков като председател на АБВ често публикува демонстративни свои снимки с Посланик Митрофанова. в сегашната европейска политическа ситуация това безспорно е бариера пред приемане от европейската социалдемократия на АБВ като партньор и лост при реновиране на българската левица като цяло.

През 2023 и сега през 2024 АБВ формира ляво-центристка коалиция около себе си – наречена „ЛевицаТА“. Сега в коалицията вече не участва

„Изправи се“, както и други малки ляво-центристки партии. През 2023 коалицията получи 2,6%, но сега рискът е да пропаднат под 2%.

През 2021 възникна втора формация, която е алтернативна на БСП – това е партията „Изправи се“ на бившия лидер на БСП Мая Манолова, която бе и инициативно работещ национален омбудсман (2015-2020 ?). Тази партия изпробва няколко варианта на коалиране с други малки леви и центристски формации, както и с някои НПО. Веднъж, през 2021, една от коалициите на „Изправи се“, успя да премине над изборната бариера от 4% и участва в Парламента.

Сега те за втори път имат шанс да влязат в парламента – вече в коалиция с Ваня Григорова. Тя бе кандидат за кмет на столицата София на местните избори през Октомври 2023 и спечели на 1-ви тур 19% и отиде на оспорван балотаж. Тогава политическата битка бе от името на широка лява коалиция за местните избори, в нея участваше и БСП. Сега на новата коалиция на Ваня Григорова е наложено името „Солидарна България“ – в състава ѝ освен лидерката Ваня Григорова участва „Изправи се“ и още две малки партии.

Ваня Григорова също е алтернатива на централното ръководство на БСП и персонално на Корнелия Нинова като председател на БСП (през 2003 Григорова бе издигната и подкрепена от Столичната организация на БСП в конфликт с централното ръководство).

Сега конфликтността между Ваня Григорова и Корнелия Нинова се изостря, вместо да затихва. Вероятно в следващия парламент те ще са в остра лична и партийна конкуренция и емоционална опозиция – това е едно обстоятелство, което е извънредно удобно и желано за десните партии. Това обстоятелство също би попречило

на усилието за реновиране на лявото в България – така ще е поне в следващите 1-2 години.

Така, общото структуриране на лявото в България преди предстоящите избори не в една, а се оказва, че е в три конкурентни „широки леви коалиции“. От това виждаме, че засега практически не се върви към прокламираната като желана една лява коалиция, а към допълнително разделение и противопоставяне, при това с нестихваща и дори засилваща се публична конфликтност. Всъщност, това е основният проблем и бариера пред усилието за реновиране на лявото в България.

Опитахме се да измерим емоционалния градус на разочарованието и недоволството от основните леви формации. Това е важно от мотивационна гледна точка, както и като силна бариера пред успешно реновиране на лявото. Използвахме оценъчен индикатор със скала от 0° до 100°.

Данните показват, че средният градус на недоволство спрямо БСП е 45°. При АБВ и „ЛевицаТА“ градусът на недоволство се оказва по-висок – 52° и 58°. Досега при „Изправи се“ този градус бе 57°. Ще видим това измерение как ще се промени след предстоящите избори.

В резултат от тази лидерска и партийна ситуация мащабът на разочарование сред левите избиратели се разраства, емоционалният градус на недоволството се повишава, става драстично свиване на избирателите, които продължават да гласуват за леви формации.

Данните от нашето емпирично изследване са красноречиви за горното. Реципиентите споделят, че 68% от тях през 2019 са били склонни да гласуват за БСП, докато сега се свиват двойно – до само 35%. Аналогична е ситуацията и при избирателите на АБВ (по същество това са избиратели и на „ЛевицаТА“) – при тях свиването е от 11% към 7%.

Единствено „Изправи се“ в различните си модификации от 2021 до сегашната 2024 показва някаква стабилност – дори потенциал за нарастване с Ваня Григорова- от 5% към 7%. Но те по същество не са лява формация, а са популистка формация с частично лява фразеология. Самата Ваня Григорова е синдикалистка, години е работила като активист и експерт към един от индустриалните синдикати в България. Нейното мислене е строго прагматично, все още не се е вдигнало на идеологическо и политическо равнище. Вероятно тя има потенциал и базова нагласа да възприеме социалдемократията като платформа.

Нарастването на процентите за друга лява партия – от 4% към 6% – може да се обясни отново с мащаба на разочарованието и отказа да се гласува за досегашните леви формации. Вероятно половината от левите избиратели в България сега са в политически вакуум- те търсят някаква нова лява формация, изпробват всякакви нови предложения, но продължават да не са удовлетворени от онова, което политиките им предлагат на политическия пазар. Това е силно травматична ситуация за левите в България от 2021 и досега.

Разбира се, тук трябва да акцентираме на рязкото разрастване на наказателния вот спрямо всички участващи в изборите партии, вкл. спрямо левите, чрез опцията за гласуване „Не подкрепям никого, никоя партия“ – увеличението от 2019 до 2024 е двойно. Това е наред с отчаяните от партиите и политиката, които принципно се отказват да гласуват – увеличението е 4 пъти. Общо в тези две опции сега се събират 16%, а през 2019 са били 5%.

В тази светлина виждаме, че основна непосредствена задача в усилието за реновиране на лявото е омекотяване на принципния негативизъм спрямо всички партии и спрямо политическото изобщо. Едва след това би било реалистично насочване на избирателите към леви формации и към социалдемократически формации.

/до 2 отговора/

Изборна година:	2019	2024
БСП - КБ	68	35
АБВ	11	7
Изправи се (2021 - 2024)	(5)	7
Друга лява / Левица	4	6
Гласувам „Не подкрепям никого“	3	7
Няма да гласувам	2	9

Фиг. 1. Мащаб на отказа от гласуване за леви партии: от 2019 към 2024 изборна година, изт. Авт.

Данните показват, че сред гласуващите за БСП отливът на социалдемократи е повече от два пъти, докато сред социалистите и комунистите е с по-малък мащаб. Сред гласуващите за АБВ отливът на социалдемократи и социалисти е минимизиран, докато при комунистите в АБВ отливът е от 7% към 1%. Социалдемократите са се прелели към „Изправи се“, нараствайки в тази формация близо три пъти.

Едва 42% от гласуващите за БСП през 2019 сега биха потвърдили вота си. По 4-6% се прехвърлят към АБВ, „Изправи се“ и „Левицата“.

Към националистите от „Възраждане“ отиват 9%, други 10% търсят някаква нова партия, която сега възниква (сега има 4-5 такива нови проекта, сред които не се виждат нови леви проекти).

Принципният отказ да се гласува за сегашни партии вече обхваща 18% от предишните гласуващи за БСП.

Има и още една знакова категория избиратели – 16% са объркани, отказали са се от БСП, не са се ориентирали към други леви формации, оглеждат се къде да се насочат извън лявото политическо пространство. Тези избиратели не могат да бъдат върнати към БСП нито към друга от левите формации – поне в близка перспектива.

Те са специален таргет в усилието за реновиране на лявото, но са особено труден обект за идейно и морално въздействие. Сред тези бивши гласувачи за БСП са натрупани много разочарования, често пъти и лична обида, а това трудно се преодолява, не би могло бързо да бъде преодоляно.

Вижда се от горното, че в най-голяма степен емоционално са поразени избирателите със социалдемократична ориентация. Социалистите и комунистите в БСП проявяват по-висока доза поносимост, над 50%.

Фиг. 2. Динамика в изборния рейтинг на БСП, изт. Авт.

Фиг. 3. Политическа ориентация на цялото избирателно тяло в България по оста ляво-център-дясно – самооценка на избирателите, изт. Авт.

Тук, в заключение на тази Част Първа, ви представяме две графики със съпоставими емпирични резултати от национални представителни изследвания за цялото избирателно тяло в България – за годините от 2009 до 2023. Виждате общата динамика в рейтинга (положителен и отрицателен) на БСП като доминираща лява политическа сила в България. Виждате и динамиката на общата пропорция „ляво – център – дясно“ в България от 2009 до 2023.

По-горе споменахме за наличие на политически вакуум в лявото пространство.

Сегашните активни леви партии хващат около половината от наличния ляв електорат. Останалите са се отказали да гласуват за тях, търсят да отдадат доверието си на партии в центъра и дори понякога вдясно. Немалка част от тях продължават да очакват нови леви партии, заслужаващи доверие, за да се върнат и да гласуват за тях.

Част Втора

Това е най-важният блок от осем индикатора, чрез който количествено тестваме предварително селектираните ОСЕМ ОСНОВНИ ПРИЧИНИ за натрупване на разочарование, емоционално отдръпване и накрая отказ от гласуване за „своята лява партия“.

Реципиентите отговарят на всеки ред поотделно, давайки своята конкретна оценка чрез 1-5 rankingscale – определят степента на своето лично разочарование. Нямаме обратна връзка от интервюерите за някакви неясноти или двусмисленост във формулировките на опциите. “Без отговор” е с ниски стойности – едва от 1,1% до 2,0%. Приемаме, че степента на достоверност по тези основни индикатори е много висока.

След регистриране на процентните разпределения по всяка от причините сме изчислили MEAN – average values на отделните осем при-

чини. Те са съпоставени и в таблицата са ранжирани по големина на средната стойност.

Виждате, на първа позиция, като разочароваша и отблъскваща левите избиратели причина са травматичните СКАНДАЛИ вътре в ръководството на БСП, както и с бивши лидери на БСП, които повече от 10 години се отделяха в други и алтернативни леви формации – Mean 3,94.

Това отделяне започна от 2010, когато от БСП се отдели Татяна Дончева и формира своя партия „Движение 21“. Това се повтори през 2014, когато Георги Първанов не успя в амбицията си да се върне в БСП като неин партиен лидер и се отдели заедно със свои приближени в партия АБВ (Алтернатива за Българско Възраждане). Те тогава се идентифицираха не като социалистическа, а като социалдемократическа формация. След Дончева и Първанов от БСП се отделиха няколко други партийни лидери, с амбицията да направят свои успешни леви партии и те да бъдат партийна и властова алтернатива на БСП.

В тази най-травматична причина левите избиратели визират скандалните отношения между лидери на БСП, които след Февруари 2019 (преди предишните евроизбори) избухнаха като пуническа война – при това не толкова на закрито вътре в партията, колкото преднамерено и демонстративно в публичното медийно пространство.

Тогава (Февруари – Юни 2019) скандалните отношения и взаимните обвинения и компромати избухнаха с неудържима сила. Резултатът бе злокачествено обезсилване на БСП, рязко изкуствено свиване на изборните резултати, ускоряване на спиралата надолу, която за 10 години доведе БСП от 500 хиляди до сегашните 200 хиляди гласа, от 2-ра до 5-та политическа сила. За жалост, тази пуническа война между бивши лидери на БСП, вътрешната опозиция и сегашното ръководство на БСП продължава и в тази предизборна ситуация.

Продължава без затихване и взаимно примиряване, без достатъчно мостове между страните – за да започне един по-спокоен диалог между тях, за да се търсят и намерят точки на взаимен компромис и след това някакво обединяване.

Първенството на тази основна причина за разочарование и отблъскване на левите избиратели се потвърждава от контролния отворен въпрос – той също регистрира приоритета на тази причина (виж слайд 13). Тя получава 23% от спонтанните и свободни отговори, което при такъв тип методика на регистрацията е твърде висок процентен дял.

Като статистическо измерение разпределението на оценките по тази причина има *negativeskewness* в драстична степен – само при тази причина оценката „в най-висока степен“ е дадена от 44%, заедно с „в голяма степен“ дадена от още 26% от респондентите.

При следващите четири причини също виждаме изтегляне вдясно, но в значително по мека форма, докато при последните в рейтинга три причини разпределението се приближава до *normaldistribution* и се балансира около средната степен на оценка.

Втората по ранг причина за отдръпване и обвинението към левите партии и ръководители, че правят в полето на властта обратното, на онова което са обещали на своите избиратели преди избори- в политическите си програми, в основните изказвания и интервюта на лидерите и партийните говорители – Mean 3,54.

По същество това е обвинение във висока доза демагогия преди избори, в недопустимо голям популизъм, както и просто в липса на достатъчно политическа добросъвестност и почтеност. Това е обвинение в етична плоскост, става дума за морални ценности, към

Rating by 1-5 ranking scale	Най-ниска степен	Ниска степен	Средна степен	Висока степен	Най-висока степен	Mean (by 1-5 scale)
Вътре в ръководството само СКАНДАЛИ едни срещу други, стават за смях пред хората	6%	9%	15%	26%	44%	3,94
Правят ОБРАТНОТО на онова, което са обещали преди изборите	10%	12%	22%	25%	31%	3,54
Прекалено КОРУМПИРАНИ са лидерите и от моята партия, отблъскват хората	11%	18%	20%	24%	27%	3,40
Правят КОАЛИЦИИ с партии и хора, които злепоставят и ограничават партията	11%	14%	24%	27%	24%	3,40
Опитват се, но НЯМАТ СИЛА да направят обещаното	13%	15%	25%	25%	22%	3,26
Нямат ясна и категорична позиция по важни въпроси	18%	17%	21%	22%	24%	3,14
Командват ги от разни чужди ПОСОЛСТВА , не са самостоятелни	18%	17%	21%	20%	24%	3,13
Само ГОВОРЯТ, че са леви/левица , но реално правят ДЯСНА политика	18%	18%	27%	22%	15%	2,99

Фиг. 4. Основни причини за разочарование и отказ на леви избиратели да гласуват за леви партии – по-степенно лично разочарование, изт. Авт.

които левият електорат има повишена чувствителност.

Първенството и на тази основна причина за разочароване и отблъскване на левите избиратели се потвърждава от контролния отворен въпрос – тук рангът е дори на първо място, процентите са 25%.

Трета и четвърта причини по същество са свързани – обвинението откъм избирателите е, че не само на десните, но и на левите партии част от лидерите са корумпирани, злоупотребяват и превръщат политическата си работа в личен бизнес и на тази основа правят коалиции с идеологически, морално и политически неподходящи партньори. и за двете причини тук средната е 3,40.

С корупцията и лошите си коалиции левите партии и лидери не само увреждат на имиджа на своята лява партия, не само лично себе си zlepоставят, но и позволяват на десните си коалиционни партньори да прехвърлят вината за правителствени неудачи върху участващите във властта леви партии, ръководители и министри. Така се утроява негативният ефект от такива неудачни коалиции. Избирателите и публичните анализатори тук непосредствено визират участието на БСП в общо правителство с ПП-ДБ- Корнелия Нинова тогава бе икономически министър (от Дек. 2021 до Авг. 2022).

Болезнената чувствителност на левите избиратели към тези две основни причини за разочароване и отблъскване се потвърждава от контролния отворен въпрос – тук рангът на „правят личен бизнес чрез партията си, участват в корупция и злоупотреби, така както и десните политици“ е трето място, процентите са 15%.

Трябва специално да акцентираме на петата по ранг причина – партията вече няма сила да реализира обещаното пред своите избиратели и очакваното от тях. Тук средната е със стойност 3,26.

Става дума за оценка от страна на избирателите, че ръководителите и министрите на партията дори и да са добросъвестни след изборите и да се опитват на дело да реализират обещаното, те вече нямат политическата и кадровата сила, не владеят инструменти в държавните институции, както и сред медиите при формиране на обществено мнение.

Левите избиратели в България носят в гена си, че гласуват и подкрепят силна властова партия. Това е още от времето на социализма с тогавашната управляваща партия БКП. После от 1990 до 2009 БСП бе една от двете управляващи партии в страната. После още веднъж за кратко през 2013-2014. После пак излезе начело при избора на президент Румен Радев през 2016 с огромен за онези години изборен резултат – на първи тур, когато се гласува не мажоритарно, а преди всичко партийно. Радев заедно със социалистката Илиана Йотова (вицепрезидент) получиха 974 хиляди гласа, 25% от действителните гласове.

Изборният успех на президента Радев тогава бе приписан като партийен успех на БСП и на Корнелия Нинова. Веднага след това на парламентарните избори през 2017 този изборен резултат за БСП бе повторен – 955 хиляди гласа, 28% от гласовете, 80 депутатски мандата от общо 240.

Но веднага след това силата на БСП и левите започна да се трансформира в слабост – алтернативната партия АБВ на Георги Първанов (бивш президент от БСП) влезе в colaboration и стана коалиционен партньор на десните от ГЕРБ, а наред с това възникна публичен раздор между Нинова и президента Радев. От това левите избиратели бяха смутени и объркани, започна да се разрушава увереността в силата на БСП като доминираща лява партия.

От върха на славата бързо започна процес на пропадане към ниското, процесите на ерозията се ускориха, стана едно масово разконцентриране и демобилизиране. Това бе

поразяващо за самочувствието на левите избиратели в България.

Процесът натрупваше своите негативни ефекти докато се стигна до Февруари 2019, когато отново имаше предизборна ситуация БСП да излети нагоре като процент – през март 2019 в изследване на АССА-М регистрирахме изравняване на рейтинга на БСП и ГЕРБ. Това бе четири месеца преди евроизборите, но изведнъж започна споменатата по-горе пуническа война сред ръководството на партията и до май рейтингът между двете партии отново се разтвори в полза на ГЕРБ, които спечелиха 6 срещу 5 на БСП евромандата.

Тогава психологически и емоционално стана прекършване на левия ентузиазъм и се отвори пътят надолу – към обезсилване на БСП, към смачкване на политическото самочувствие на левите избиратели, към натрупване на огромно разочарование и масов отказ от гласуване. Психо-емоционалната динамика в онова време бе с измеренията на граждански и политически колапс.

Числата за пътя надолу към обезсилване и стопяване бяха показани в началото на този доклад. Тук само да кажа, че през 2013 и после през 2016-2017 зад БСП заставаха около 950 хиляди избиратели, избирани бяха 80-84 депутати от БСП и нейната лява коалиция. После, в началото на 2021, избиращите БСП и коалицията ѝ спаднаха до под 500 хиляди гласа и само около 40 депутати – това е двойно свиване и обезсилване. а сега (Юни 2024) вероятността е да се спадне още веднъж два пъти – до около 200 гласа и около 20 депутати.

Какво да кажем за това?

Виждаме очевидна закономерност, големите числа на изборната статистика са жестоко огледало на истината. Психо-емоционалната динамика е разболяваща и самоубийствена. Етико-моралният компонент е в състояние на колапс.

Как би могло да се реновира една такава лява формация?

Това на мисловно и морално равнище е изключително комплексен и дълбочинен въпрос. Тук не се наемам да давам лесни и повърхностни препоръки. Необходим е специален анализ, проведен от високо квалифицирани експерти – не само психолози, но и социолози; не само икономисти, но и етици; не само от рекламни специалисти, но и практически организатори; не само юристи, но и разбиращи от културни кодове и интериоризиране на идеологически платформи; не само политолози, но и специалисти по национална сигурност.

Ефектът от поразяващата психо-динамика и distress сред левите избиратели се потвърждава от контролния отворен въпрос – тук рангът на „безсилна партия, с много слаби резултати на избори, не могат да привличат нови и млади членове, ...“ е на четвърто място, процентите са 12%. (виж слайд 13)

Последните три основни тествани причини са с почти нормално статистическо разпределение, говорещо за емоционално балансирано отношение – достатъчно критично, но без екстремност. в контролния и допълващ отворен въпрос, те не получават високи проценти. Тези неща се знаят от избирателите, но някак емоционално приглушена е реакцията срещу тях. Средната е със стойности около и близо до 3,0.

Тук тестваме: „разочароват ме, защото не заемат достатъчно ясна и категорична позиция по важни проблеми и събития – външни и вътрешни“, „командват ги от чужди посолства – те не са самостоятелни в своите политически и властови решения“, „само говорят, че били леви като партия и действия, но реално правят дясна политика, в конкретни ситуации заемат десни позиции“.

Отвореният въпрос за причини за разочарование и отказ от гласуване за леви партии ДОБАВЯ ОЩЕ ТРИ ясно артикулирани причини.

На първо място е допълнителната причина: „Корнелия Нинова като лидер на БСП – разочарование от нея, защото има авторитарен стил на общуване и управление на партията, защото тоталитарно налага свои предпочитания и решения, а често и тези партийни решения се оказват вредни и неточни“.

Тук виждаме 13%, събрани от два спонтанни и свободни отговора на реципиентите. При тази методика на регистрацията, при отворени въпроси, това е значимо висок процент. В същото време не е толкова висок и доминиращ процент, колкото би се искало на вътре-партийната и на извън-партийната опозиция срещу Нинова. Участващите в играта „за“ и „против“ би следвало сериозно да помислят по горното.

Освен това тези 13% се събират основно от леви говорители, избиратели и сили, които са извън БСП – в отцепили се леви партии, от конкурентни на нея леви лидери, в части от лявото електорално тяло, които са се отделили от БСП към други партии, вкл. не леви. Вътре в БСП доминира консолидация зад Нинова или поне затаено изтърпяване, просто защото засега това е ръководното статукво в партията. Това е един нормален организационен рефлекс на партийната лоялност, на който не бива да се учудваме.

В отворения въпрос допълнително се открояват други две основни причини за отказ от гласуване за леви партии. Те са свързани и съдържателно се припокриват. Става дума за натрупване на разочарование поради това, че „ръководителите на партията не ги е грижа за народа, не се интересуват от избирателите си, нямат специална партийна и властова грижа за така нар. уязвими социални групи“. Тук виждаме 10%

До това, но вече качено на макро-обществено равнище с визиране на държавата и обществото като цяло, виждаме „не защитават националните интереси, не ги е грижа за държавата, за родната ни България“. Тук вижда-

ме 3%, но вече казахме, че това припокрива съдържателно и ценностно-емоционално горната причина.

Има обвинения към БСП, че тя била патриотично-националистична формация. Такива опоненти често я тълкуват като родствена на националистическата партия „Възраждане“ – все едно им приляга някакво общо екстремно действие и обща ценностна и политически радикална платформа. Това е тенденциозно пресилено, интерпретационно се спекулира с няколко конкретни събития. По същество става дума за опит пропагандно БСП да бъде подценена и маргинализирана в един космополитен западен днешен свят и при мейнстрийма на културно обединяване в политически обединена Европа.

Левите избиратели в България са интелигентни граждани с добра политическа култура. От една страна, сред тях базовите патриотични национални ценности са много живи и силни, левите в мнозинството си са патриотично-консервативни. Но от друга страна, те гъвкаво се съобразяват със сегашната политическа и пропагандна конюнктура, предпазливи са да извеждат тези неща като водещи в претенциите си към левите политици и левите партии. Затова и процентите тук са значими, но не са твърде високи.

Във въпросника използвахме и втори отворен въпрос със спонтанни и свободни отговори на реципиентите. Той се отнася, обратно, за онези неща и условия, които ако се случат в бъдеще, то разочаровани и отдръпнали се леви избиратели биха се върнали към своите партии – отново да ги подкрепят, отново да гласуват за тях. (виж слайд 15)

Тук огледално на горния индикатор (виж слайдове 13 и 14) отново се иска смяна на ръководството в БСП, конкретно се визира смяна на лидера Корнелия Нинова и близкото ѝ обкръжение. Отново виждаме 14%. Същите избиратели, които са отблъснати, сега споделят, че чакат промяна и смяна, за да се

върнат. 13-14% не са малко, но не са доминиращо и безапелационно мнозинство. На това вече акцентирахме.

Има близък по смисъл отговор, който допълва горното: искат се нови лица в ръководството и в депутатските листи, както и по-сериозен приток на нови членове в партията, специално има очакване за повече млади и жизнени хора. Тук виждаме 13%, които допълват горната опция и практически я удвояват.

Отново се акцентира на отговорността на партията и лидерите ѝ да се грижат за народа и държавата ни България – 12% плюс 4%. Очевидно, това е ценностна доминанта сред левите избиратели, но отново е видно, че не се прекалява с нейното артикулиране. Отново виждаме проява на здравословния български патриотичен-консерватизъм – видимо е, че той е умерен, но е и впечатляващо устойчив.

Нека отбележим и условието за връщане да се гласува за леви партии: ако започнат да изпълняват своите обещания пред избирателите. Виждаме 10%. Очевидно за политиките това не е притеснително висок дял, но в същото време би било полезно за тях, ако го приемат като едно твърдо и упорито гражданско очакване, с което те следва да се съобразяват. и не само да се съобразяват, но и се стараят да правят съответна убедителна за избирателите им публична демонстрация, че ги е грижа за народа и държавата, че се стараят да бъдат добросъвестни и политически почтени, и се съобразяват с очакването от страна на избирателите.

Част Трета

Чрез тези кросове се откроява вътрешната структура на електоралното тяло на БСП, на другите леви партии, частично на десни партии (които тук са припознати от центристски избиратели, или като наказателен вот от леви избиратели), както и идеологическите сег-

менти вътре в групата избиратели, които са се оттеглили от гласуване.

Виждаме, че в периода от 2019 до 2024 социалдемократите са свили своето присъствие в електоралното тяло на БСП.

Обратно, в опцията „няма да гласувам“ социалдемократите намаляват, т.е. те търсят алтернатива за свое бъдещо партийно ангажиране, търсят някаква заместваща политическа платформа, за да останат активни избиратели и граждани. Последното е особено важно за една реалистична оценка на ситуацията в България – като основа за една правилно ориентирана и после за ефективни усилия на реновиране на лявото.

За мнозина вероятно е изненадващо, че сегментът на социалистите в БСП остава доминиращ, устойчив и дори леко се разширява. При другите леви партии този сегмент се разширява значително – от 33% скача на 51%.

Парадоксално изглежда, че дори при избиращите десни партии този сегмент се повишава значително – от 17% скача на 24%. Реалистично тълкуване на този привиден парадокс вероятно е в две плоскости: (1) част от левите и центристските избиратели търсят в сегашната ситуация дясна партия за своя наказателен вот на предстоящите избори; (2) друга част от левите и центристските избиратели вече радикално се отказват от идеологически критерии при личния си избор за кого да гласуват и чисто прагматично търсят някакво „по-малко зло“ в реалната политика – както от гл.т. на личния си интерес (разчитат на полза за себе си и близките си), така и от гл.т. на обществен интерес (разчитат на десни партии с полезна за страната политика или поне за по-малко увреждаща политика).

Разбира се, тук отново ясно се вижда и мащабът на радикален отказ от гласуване и от подкрепа на леви партии – при социалистите делът нараства от 19% до 41%, това е повече от два пъти. При комунистите на-

Гласуване през 2019 и през 2024, по политически възгледи

Цел 3

	Социал демократи		Социалисти		Комунисти		Други		
Бих гласувал за:	2019	2024	2019	2024	2019	2024	2019	2024	
БСП	12	8	65	69	12	19	11	4,3	100%
Други ЛЕВИ	40	35	33	51	8	8	19	6	100%
Дясно и друга	21	14	17	24	4,2	3,6	58	58	100%
Няма да гласувам	26	19	19	42	1,0	7	55	32	100%
Все още не избрал	--	22	--	48	--	6	--	24	100%

Coef. Contingency 0,470

Изм.: ACCA-M, April 2024.

Фиг. 5. Гласуване по възгледи, изт. Авт.

растването е още по-драстично – при тях е седем пъти.

Тук отново виждаме огромната група на отдръпналите се от леви и центристски партии, но без да стават пасивни граждани и апатични избиратели (търсят за кого да гласуват, изчакват за да се ориентират по-добре) – 22% от тях са социалдемократи, 48% са социалисти по убеждения и мислене, 6% са комунисти.

Всички тези сегменти са специален таргет за осмисляне, правилно планиране и после за ефективни усилия за реновиране на левия електорат, за връщане към гласуване за леви партии.

Данните показват, че очевидно има проблем с идентифицирането на социалдемократите с лявото в политиката в България и в Европа.

Категорично като леви се определят едва 14% от социалдемократите. До тях още 50% пред-

почитат да се виждат като ляво-център или център-ляво. Немалка част от тях в мисленето и нагласите си проблематизират лявата си причастност, но все още не са се отказали категорично от лявото. Срещу тях стоят 30% от социалдемократите, които се декларират като център – по същество това е една дипломатична форма да декларират, че те вече не са леви избиратели и граждани. и това е в огледалото на 6% от социалдемократите в България, които ясно и категорично декларират, че са десни в мисленето и ценностите си, в политическите си възгледи и предпочитания.

При социалистите също има частично отделяне от и срещу лявото – чрез самоопределяне „център“ или „дясно“, но при тях става дума за 8-9%. Аналогична е картината и при комунистите в България – около 8%. Очевидно объркването и ерозията тласкат и при тях една част от зоната на крайното ляво в противоположна посока – доминирания от дясно

център или към открито дясно в политиката. (виж слайд 17)

Данните, показани на слайдове 18 и 19, показват процес на допълнително олевяване сред гласуващите за БСП – при крайно-ляво има нарастване от 11% към 15%, при лявото нарастването е от 46% към доминиращите 59%, и обратно, при центристката ориентация намаляването е реципрочо от 33% към 26%. (виж слайд 19)

При другите леви партии има подобен процес, но той е в много по-мека форма.

Олевяване виждаме дори при избиратели, които сега ситуативно биха гласували за някакви десни партии (наказателно или поради прагматичен интерес) – при тях сегментът на лявото нараства от 7% към 17%, докато категорично центристката ориентация се свива от 66% към 52%.

Това наистина е неочакван резултат от нашето изследване. Неочакван при сегашната социалдемократическа доминанта в Европа, конкретно и при платформата лявото да бъде реновирано въз основа на социалдемократическа традиция, на ценностна и политическа платформа.

Данните показват, че социалистическото ляво в България е впечатляващо устойчиво, масовият ляв избирател в доминиращото си мнозинство проявява социалистически консерватизъм.

На това би следвало да се обърне специално аналитично и осмислящо внимание – при това не само от гледна точка на сегашната ситуация, но и от гледна точка на биографията на лявото в България.

Исторически социалистическо и социалдемократическо в България са в идейна и политическа опозиция. Те са едно срещу друго още от началото на левите партии в България: (1) още от 90-те години на XIX; (2) после при раз-

цепването и противопоставянето между „тесни социалисти“ и „широки социалисти“ през 1903 год.; (3) после през буреносните 30-те години на XX век; (4) после в репресивните няколко години след Втората световна война; (5) после при голямата драма между БСП и социалдемократическата партия на Петър Дертлиев през 1990 год.; (6) и накрая при разцепването през 2014 на социалистическа БСП, която стратегически би следвало да се бори за „демократичен социализъм“ (съгласно Програмата си от 2008) срещу новата социалдемократическа партия АБВ на Георги Първанов (бивш президент от БСП, 2002-2011).

Психологическите и мисловните, ценностните и идейните, както и чисто биографичните наслонения в противопоставянето между социалдемократия и социалистическо в България са с историческа перспектива от 133 години. в такава перспектива горе показания социалистически консерватизъм вече не изглежда като нещо неочаквано и „странно“, а по-скоро го виждаме като нещо закономерно. Просто защото идеологическата идентичност е инерционен феномен.

Разбира се, без съобразяване с тази реалност в България, едно социалдемократическо усилие за реновиране на лявото като цяло не би имал бърз и категоричен успех. Тези неща е нужно да бъдат наистина внимателно и дълбочинно осмислени, за да се изгради една комплексна и ефективна програма за прогрес на социалдемократията в България и съответно пълноценно участие на БСП и други леви формации в ПЕС. Очевидно има необходимост от сериозни нови дискусии и нови информационни форми, както и от нови програмни документи и партийни стратегии. Нужно е едно модерно терминологично избистряне на основните идеологически лейбъли с оглед на обществените реалности и натрупващите се кризи в Европа, както и при настоящето ценностно обръкване на гражданите и на гласуващите, което става по много причини, вкл. като последица от разместването на важни геополитически вектори.

* * *

Данните от това изследване демонстрират още нещо, което е донякъде неочаквано и вероятно за мнозина изглежда „странно“. Акцентиране върху него, защото то е извънредно важно от гл.т. на тактиката в политиката, както и от гледна точка на искането за радикални лидерски, организационни и политически промени в БСП на Корнелия Нинова.

Става дума за това, че левите в България се оказали доминиращо умерени като политическа реактивност, далеч от радикални нагласи и от съответна готовност за някакви „революции“ – както вътре в левите партии, така и чрез тях в държавата и политическата власт като цяло. Мнозинството от левите в България сега имат нагласа да участват в леви партии и да съдействат за обществения прогрес, но не чрез резки и радикални действия. Имат нагласата да го правят постепенно, чрез малки стъпки и частични постижения, в логиката

на еволюционно надграждане с очакване на системен обществен ефект в далечна времева перспектива. (виж слайдове 20 и 21)

Това по принцип съответства на социалдемократическата концепция за участие в политическия процес на капитализма – и в епохата до 50-те на XX век, дори и по време на обществения разцвет от така нар. „социалдемократическа епоха“ от 60-70-80-те години в Германия и Скандинавия, както и в сегашната ситуация на повечето европейски страни.

По един неочакван начин горното е валидно за реалното политическо участие на БСП и други леви формации в сегашната ситуация, но заедно с това подхранва социалистическия консерватизъм сред гласуващите за БСП. Те, както виждаме от данните, ценностно и идейно се придвижват към социалистическото и дори към категорично лявото, вместо да се придвижват към центъра и социалдемократическото.

Фиг. 6. Разпределение на възгледите по оста умерени/радикални, изт. Авт.

Ситуацията е двойствена и заслужава диалектически анализ, вместо прилагане на опростени схеми на оценка. Ситуацията предполага комплексен подход и по-дългосрочно планиране, вместо търсене на бързи резултати в усилието за реновиране на лявото в България.

Данните са доста категорични. Едва 12% определят своите възгледи като радикални – при социалдемократите това малцинство е 7%, а при социалистите е 11%, дори при комунистите то е едва 16% и също ги включва в този изненадващ психо-динамичен и идейно-поведенчески консенсус в България.

Тук радикални леви има само като някакво идейно и емоционално-мотивирано малцинство. То съвсем няма силата и енергията, нито има съответно лидерство, за да дава общ облик на левите партии. Причините може да се търсят не само във високата възраст на комунистите сега. Причините са и в натрупания практически опит с всякакви радикални партийни програми и ярки лидерски обещания, които след това на практика се реализират само частично, разочароващо половинчато, а и с толкова много компромиси, че дори се губи лявата идентичност.

Откровено и категорично умерените са доминиращи сред левите – 58%, съвсем не са малко и при центристите – 35%. Откровено и категорично умерените са абсолютно доминиращи при гласуващите за БСП – 64%, при другите леви също са много – 43%.

Откровено и категорично умерените са около и над 50% и при социалдемократите, и при социалистите, и при комунистите – съответно 47%, 58%, 55%.

Горното би следвало да се отчете от гл.т. на радикалното взаимно обвинително говорене – както от страна на вътрешната и външната опозиция на БСП, а така също и от страна на самото ръководство на БСП и лично на Корнелия Нинова. Вече казахме, че то се разрази

като цунами през Февруари 2019, но и досега продължава като стил на обвинения и всякакви призови за сваляне от власт, за извънредни конгреси на БСП. От своя страна самата Нинова продължава с безкрайна поредица от изключвания, от сваляне на доверие към цели партийни организации, дори от радикална подмяна и смяна на партийното ръководство в Столичната партийна организация (Март-Април 2024).

Имаше време, когато борбената и атакуваща Нинова печелеше от войнствените си демонстрации от трибуната на Парламента – тя призоваваше Борисов да излязат навън от залата, за да се били „разберели по мъжки“ (публиката това го разбираше като призив за ръкопашен бой по мъжки). Нито тогава, още повече сега, подобно демонстративно поведение носи сериозен политически успех, практиката вече много години го показва.

В тази връзка можем да се върнем преди 15 години и да си припомним, че такъв радикален модус на предизборна борба на БСП през 2009 не успя в опита да бъде спрян ГЕРБ и Бойко Борисов да превземат властта в България. Тогава пиарите накараха Сергей Станишев да заеме поза на директен словесен сблъсък с „бореца, мутрата“ Бойко Борисов.

Проблемът тогава бе, че на единия (Борисов) това му бе човешка и биографична природо-грубоват и първичен характер, поведенчески навици от криминалните среди и затова пиарски избираният за него стил на поведение и демонстриране пред избирателите доведе до изборен успех. Обратно, при другия (Станишев) това бе личностно неприсъщо, драстично разминаващо се с неговия интелигентен личностен маниер на общуване и с дипломатичния му характер. Единият тогава играеше на политическата сцена себе си, а другия пиарите го вкараха в неприсъща за него роля.

Подобно нещо става и сега. Крайно негативистичното опозиционно говорене и поведение срещу Нинова по същество само я стабилизи

лизира като лидер на БСП – това е фактическо състояние на нещата вече 5 години. Докато обвиняващите я само ѝ дават конкретни поводи да бъдат изключвани от партията. Нужно е се види и да се признае, че и външните, и вътрешните ѝ обвинители генерират негативна емоция срещу себе си – дори когато боравят с верни факти и имат основания, но прекаляват с грубото поведение и обидното си говорене.

Горното- умереният манталитет на левите, на социалистите, на гласуващите за БСП не възприема и затова не предприема исканите от него революционни действия в партията. Би следвало тази специфична ситуация вече да бъде разбрана и да се използват други адекватни форми при реновиране на БСП и лявото в България.

Тук следва да се отчете, че такъв войнствен сблъсък нанася силни и в някои отношения непоправими имиджови щети, не само на БСП, но и на останалите леви формации в България. Очевидно е, че с такъв маниер и по този път не се постигат желани кадрови и организационни цели. Според нас, този радикален подход би следвало да се смири и омекоти, да стане дипломатичен и диалогичен. Според нас, едва тогава би могло да се отвори прозорец към желаното реновиране на лявото в страната.

Част Четвърта

От емпиричните данни може да се направи извод, че основната целева група на левите партии не са ниските слоеве, а са СРЕДНИТЕ СЛОЕВЕ по личен и семеен материален стандарт. При социалдемократите това са около 80%, при социалистите са около 70%, при комунистите са около 55%.

Обратно на горното, левите в своето публично политическо говорене прекаляват с говоренето за бедност, адресиране преди всичко към бедните и крайно бедните. Ста-

ва дума за едно негативистично пресилване на реалната житейска ситуация на левия електорат.

Проблемът е не просто, че горното е пресилено и звучи едностранчиво. в психо-динамиката на политическия процес по-лошото е, че това пресилване и едностранчивост звучат банално и досадно. в много от случаите таква говорене се възприема от избирателите на леви партии като неискрена демагогия. Реално то сега в България не привлича електорат, не задържа електорат, а по-скоро отблъсква поради обвинение в прекален популизъм и инерционна лява демагогия.

Това е важно да се осмисли, за да може адекватно да се преосмисли доминиращата сега негативистична стилистика в публичното политическо говорене на левите лидери, говорители и експерти. Те трябва да проумеят, че ако продължават да говорят на българите, че те били „най-бедните в Европа“, от това не привличат внимание и електорат, а във все по-голяма степен го отблъскват. Трябва да се осмисли, че днес левите в България имат нужда да им се вдъхва оптимизъм и гражданско самочувствие, а не да се продължава с травматичното атакуване на психиката и съзнанието им чрез пресилени оценки за бедност и социално бедствие в страната.

Реалността е, че сега в България нов електорат може да бъде привличан, ако се адресират средни имуществени слоеве, ниска средна класа от служители, интелигенция и работници, ако се адресира работещата и сравнително добре платена квалифицирана работническа класа. Вече не може да бъде привличан електорат с адресиране само към ниско-платен и ниско-образован прекариат и така нар. „бедни пенсионери“, както и не към lumpенизирани слоеве на работническата класа и неработещи специфични общности.

Лявото политическо говорене би следвало да отчете два обективни факта.

Първият е, че от 2022 до 2024 пенсиите, минималната работна заплата, трудовите доходи като цяло доста чувствително се повишиха – става дума за 20-30-40%. Между другото за това има заслуга самото БСП като участващо в правителството и парламента през 2021-2022 год.

Другият факт е, че в същия период доходите на работническата и на средната класа в Западна Европа стагнаха, започнаха осезаемо да намаляват като покупателна способност. Така доскорошната дистанция между нас и средните европейски доходи се свива, това е в наша полза, българите го усещат на практика, вкл. чрез 1 милион българи, които живеят и работят в западни страни.

БСП и другите леви партии трябва да осъзнаят, че при днешните условия техният масов електорат не е в зоната на прекариат и дълбока бедност – около 1 милион работещи днес в България, нито е и в зоната на крайната мизерия и гетата – вероятно около 450-500 хиляди граждани. Техният масов електорат е в зоната: (1) на квалифицирано работещите; (2) на средно и добре платените работници и чиновническото съсловие; (3) на огромната маса дребни търговци и занаятчии – ниска средна класа; (4) както и в зоната на обеднелите слоеве на техническата и хуманитарната интелигенция; (5) и на работещите в изкуството, културата, историческото духовно наследство; (6) още и активистите от граждански организации за съхраняване на традициите, на българската природа, на традиционната връзка на българите със земята и рода.

В потвърждение на горното е профилът при общата оценка на икономическата ситуация в страната.

Сред левите сега не доминират нихилистичните нагласи. Обратно, виждаме наличие на достатъчно оптимизъм – категорични оценки за „крайно лоша“ икономическа ситуация дават само около 33% от социалистите и от

комунистите, а при социалдемократите този дял се свива до малцинство от 14%.

Надделява умерената негативна обща оценка за икономическата ситуация в страната – „донякъде лоша“: около 40-44% при социалисти и комунисти, както и около 48% при социалдемократите. На този фон групата на даващите положителна оценка „донякъде добра и средна“ заслужава специално внимание и специално говорене за и към нея – става дума за 22-27% от социалисти и комунисти и за 38 при социалдемократите.

Да повторим още веднъж, инерцията в лявата реторика за бедност и отчаяние в бедността – както на хората и семействата им, така и на обществото като цяло, не печели гражданско внимание и не мотивира за подкрепа на леви партии. Чрез такава едностранчива реторика ляв електорат не може да бъде върнат към левите партии.

Данните това го показват с достатъчно категоричност. Нека се вгледаме внимателно в тях и да не ги игнорираме.

* * *

Друг важен ориентир е разпределението по оста „оптимизъм – песимизъм“. Използваме два индикатора – един за очакванията от 2024 год., другия за отношението към ползите или вредите за България от членството ни в Европейския съюз (от 2007, вече 17 години).

При социалдемократите надделява оптимизмът за семейството през 2024 год. – 55% срещу 45% песимизъм, но преди всичко в умерената му форма. При социалистите профилът е подобен, с минимално преместване към негативната зона – 46% оптимисти срещу 54% песимисти, като крайните опасения са само при 12%. Дори при комунистите в оптимистичната зона виждаме 35%, а в крайно песимистичната зона само 9%.

Специално внимание следва да отделим на нарастването на евро-скептицизма сред левите избиратели в България. в последните години той е удвоен, увеличават се провокациите той да се радикализира и стане устойчива негативна нагласа.

Сред социалдемократите виждаме 57% евро-скептицизъм, срещу 43% евро-оптимизъм, който е преди всичко умерен – едва 5% са категорични в оценката за преобладаващи ползи за българите и страната от членството на България в ЕС, от дейността на ЕК и Европарламента.

При социалистите виждаме 72% евро-скептицизъм, срещу само 28% евро-оптимизъм, с едва 3%, които са категорични в оценката за преобладаващи ползи.

Интересен е профилът при комунистите – виждаме по-нисък дял от 63% европесимисти, срещу по-висок дял от 36% евро-оптимисти.

Кратко ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От всичко се вижда, че днес лявото в България е в тежка и разностранна криза.

Тя освен криза на лидерството е и криза на идейната и ценностната идентичност, освен криза на все по-лоши изборни резултати е и криза на организационното отслабване, освен криза на вътрешната легитимност на лявото като силен политически субект е и криза на имиджа на българските леви партии в Европа.

Ето защо усилието да се реновира лявото в България е извънредно трудна за реализиране мисия на европейското ляво и на социалдемократическите и леви сили в Европа като цяло.

Сега фактическото състояние е продължаване на екстремността на разделението и взаимното противопоставяне между левите сили

в България. На изборите от 9 юни 2024 участват не една широка и сплотена лява коалиция, а три коалиции – при това с различни идейни ориентации.

БСП и нейната широка коалиция (от няколко партии и близо 30 граждански организации) е преди всичко социалистически ориентирана, както и с усилващо се олевяване по посока от центъра и социалдемократията към социалистическото и дори частично към комунистическото.

Допълнителен проблем са устойчивите позиции на БСП по общо-европейски ляво-либерални политики – тук визираме преди всичко неприемане на джандър-политиката, умереност в зелената политика, въздържаност от активност в полето на дигиталната политика и ИИ. Освен това БСП е непоследователна партия и проявява обърканост в полето на нужната комплексна и ефективна демографска политика. Още, БСП съдейства на общата европейска политика във войната с Русия, но в същото време е умерена и не заема категорична отрицателна позиция.

Един от общите знаменатели на всичко това е, че БСП сега мисли и работи в голяма степен като консервативна партия. Това несъмнено влиза в колизия с общата платформа за прогрес и прогресизъм съобразно сегашния политически мейнстрийм в Европа.

„Левицата“ на АБВ е строго прагматична и центристка формация. Лидерите ѝ са от елита на социалистическата партия БСП до 2012-2013 год., но сега категорично се самоопределят като социалдемократи. Голямата част от електоралното тяло също се идентифицира с центъра и дори с дясното – в опозиция на лявото. Освен това сегашният лидер на АБВ Румен Петков демонстрира категорична връзка с руската посланичка в София и често има изказвания в разрез с мейнстрийма в Европа. Специално следва да се отбележи, че от 2021 насам изборните им резултати драстично се разминават с публичната им претен-

ция, че те като формация биха могли да бъдат алтернатива на БСП и да я изместят на политическата сцена.

„Изправи се“ на Мая Манолова, сега и с участието на Ваня Григорова, е типична прагматична, центристка и напористо популистка формация. От 2021 досега те няколко пъти сменят коалиционната си формула в усилие да се удържат на политическата сцена. Сега полагат сериозно усилие за втори път да надскочат изборния праг от 4% и да влезнат в Парламента. Считаме, че едно външно усилие те да бъдат социалдемократизирани би срещнало един неопределен и в този смисъл ненадежден партньор.

Има и други миниатюрни малки партии, които участват в парламентарни избори. Но техните резултати наистина са устойчиво миниатюрни. Според нас те представляват интерес не самостоятелно, а единствено като евентуални членове на една обединена широка лява коалиция.

* * *

В тази практическа ситуация е очевидно, че единна лява коалиция не би могла да се реализира без БСП. По това вече се произнасят едни от ярките опозиционни лидери в лявото пространство (напр. Георги Пирински, както и Иван Таков от Софийската организация на БСП).

Бихме добавили, че лява коалиция – поне в обозрима времева перспектива, не би могла да се реализира без на БСП да бъде отстъпена роля на водеща политическа сила – разбира се, първа сред равни, а не доминиращо първа, която да командва по-малките си партньори. Това са две условия/предпоставки, които сами по себе си са изключително драматична субективна бариера пред опитите и след това при вероятното реализиране на обединена левица.

Втората фундаментална бариера е, че БСП има устойчива социалистическа, а не социалдемократическа идентичност.

В Програмата на БСП от 2008 е записано, че като партия тя стратегически се бори за „демократичен социализъм“ в България. Такова е и мисленето на мнозинството от партийните членове и на електоралното тяло на БСП, както и на не малко от лидерската ѝ група и партийната ѝ номенклатура. Припомняме данните от нашето изследване, които подсказват и показват, че сега има частичен процес на допълнително олевяване.

Очевидно, усилието за реновиране на лявото в България и за социалдемократизиране то на левите партии е трудна задача и мисия.

Според нас има поне седем фундаментални посоки, по пътя към които би следвало да се тръгне:

Първо, концептуално избистряне на желанието да се върне лявото към така нар. „автентични леви идеи“. Но какво е това днес в Европа? Кой са говорителите и интелектуалните авторитети на тези идеи днес в Европа? Как прагматично те биха могли да са в основата на успешни политически платформи и действия на левите сили днес в Европа?

Второ, усилие демократичността да се върне вътре в левите партии в България – сега те могат да бъдат категоризирани като „еднолични лидерски“ партии, с изявени лидери, които имат авторитарен стил на управление и отношения. Става дума за реалната свобода и демократичност вътре в партиите и съответните леви коалиции.

Трето, в членската маса и в електоралното тяло на левите партии сега има крайно разнороден гражданско-социален, класово-съсловен и културно-разностранен състав. в рамките на обществото като цяло това са слоеве и прослойки с разломи в интересите и взаимоотношенията. Проблемът е при такава ситуация как вътре в партиите да се постига чувство за солидарност и практически отношения на взаимна солидарност?

Четвърто, днес е извънредно трудно да се стигне до едно прагматичното избистряне относно тезиса и лявата ценност за социална и гражданска справедливост. Преди в обществото това би следвало да се изясни първо за отношенията вътре в партията, вътре между левите формации. Тук не става дума само за теория и идейна концепция, става дума за особената практическа сила на така нар. „личен пример“ от страна на партийните лидери и номенклатура – в отношенията между тях, в отношението им спрямо редовите партийни членове и гласуващи за леви партии.

Пето, усилието за реновиране на лявото в България предполага едно гъвкаво и диалектическо виждане за съвместяване между прогресистко и консервативно – за отвореност към новите и модерните неща, но с устойчивост на културната идентичност и лоялност към биографичните особености на партията и лявото движение.

Шесто, усилието за реновиране на лявото предполага едно гъвкаво и диалектическо виждане за съвместяване между космополитна и национална идентичност. Това за българите е от особена важност – особено през последните 3-4 години, когато под натиска на мултикултурализма и космополитизма наблюдаваме в практиката един впечатляващ подем на патриотични мотиви и националистически визи.

Седмо, пълноценна демокрация не е възможна без достатъчно силно и граждански авторитетно ляво. Когато лявото в една политическа система и в едно общество се стопява и маргинализира, тогава в съответна степен се стопява и демокрацията, давайки път на политически авторитаризъм и идейно-ценностен догматизъм. Това сега е беда в България. Преодоляването на това е фундаментално измерение на усилието и мисията за реновиране на левите партии и на лявото в страната.

ПРОГРАМНО РАЗВИТИЕ НА БСП

БСП по пътя на програмната модернизация – от Лилев, до Станишев.

Когато говорим за програмната и идейна модернизация на Българската социалистическа партия е задължително най-малкото да маркираме, че БСП е единствената оцеляла формално и политически партия в държава от бившия социалистически лагер, която преди 1989 година е била управляваща и въпреки всички особености на българския случай често този период от историята на партията се определя като тоталитарен. Очевидно партията успява да извърви за две десетилетия дълъг път. Точно 21 години след смяната на името от „комунистическа“ на „социалистическа“ БСП не само успява да стане член на Социалистическия интернационал и Партията на европейските социалисти, но дори и да излъчи президент на ПЕС и то президент, който остава най-дълго начело на организацията в досегашната и история – Сергей Станишев.

На програмно и идейно ниво тази трансформация е изключително интензивна и силно повлияна от катаклизмите, които изживяват България и БСП в първите десетилетия на прехода. БСП приема две партийни програми за този период като преди приемането на действащата програма през 2008 година партията издава сборник с всички програмни документи от периода 1989 – 2005 година и обемът на книгата е около 800 страници, което е изключително показателно най-малкото за динамиката на идейния дебат вътре в БСП. Със сигурност това е част от историята, но важни моменти в тази история е задължително да се маркират, защото без тях трудно могат да бъдат разбрани, както актуалното състояние, така и възможните бъдещи перспективи.

За уникалното оцеляване на БСП като единствената бивша комунистическа партия със

сигурност има и много обективни причини, свързани с особеностите на българското общество и история. Но много голяма роля има трансформацията на самата партия и взетите ключови за тази трансформация решения. Основна роля в тази трансформация играе първият председател на партията след началото на промените Александър Лилев. Той стои начело на БСП за много кратък, но критично важен период за определяне насоката, в която партията ще се реформира от тоталитарна и комунистическа към демократична и социалистическа по подобие на другите партии в Социалистическия интернационал и Партията на европейските социалисти.

Лилев играе голяма роля за ключовото решение да не се реализира разделяне на БСП на две партии – комунистическа и социалдемократическа, а в рамките на една партийна структура демократично и толерантно да съжителстват дори повече различни гледни точки за социализма и лявото в целия спектър – от идейното течение „Марксистка платформа“, до „Обединението за социална демокрация“. Лилев успява да намери баланса между различните възгледи в БСП, извеждайки формулировката за „модерна, лява партия“, под която в условията на плурализъм и вътрешнопартийни дискусии различните идейни течения да вървят заедно напред.

Този подход има огромно значение, както за развитието на толерантността и вътрешнопартийната демокрация, така и за съжителство в партията на хора с различни възгледи, които остават на своите позиции, но в името на партийното единство търсят баланса и избягват взимането на крайни решения, които не отчитат различните позиции в БСП. Партията остава единен политически субект в следващите 30 години, а всички опити за създаване на други структури – неокомунистически вляво или со-

циалдемократически вдясно през този период по-бързо или по-бавно завършват без съществен успех.

Едновременно с това и най-вече във връзка с неуспехите в управлението на правителството на Жан Виденов между 1995 и 1997 година в партията набира сила и тезата, че липсата на достатъчно единство и единодействие заради плурализма е причина да не бъде ефективна, както в управлението, така и в правенето на политически кампании. С времето тази теза и тенденция се засилва и може да се каже, че в определена степен силната централизация на властта в БСП под ръководството на действащия председател Корнелия Нинова е резултат от развитието на тази гледна точка.

Днес е очевидно, че резултатите от лидерството на Нинова опровергават категорично подобен стремеж към централизация, граничеща с авторитаризъм, но при предишните трима председатели – Георги Първанов, Сергей Станишев и Михаил Миков се забелязва известен стремеж към засилването на властта на тясното ръководство и дисциплиниране на партията, въпреки че би било пресилено да се говори за авторитарни тенденции в ръководството преди 2016 година.

Краят на управлението на правителството на Жан Виденов също катализира промените и в програмното и идейно развитие на партията. До 1997 година водещ идеолог на БСП, въпреки че вече не е председател, остава Александър Лилев. Той остава до края на живота си представител на една по-лява визия за развитието на БСП и за пътя, по който България трябва да върви. Но в никакъв случай тази визия не може да бъде определяна като неокомунистическа. Лилев и неговия наследник Жан Виденов по-скоро подкрепят идеята, че огромната част от създадената преди 1989 година индустрия трябва да бъде реструктурирана, модернизирана и приватизирана, но запазена и на тази база България да се превърне, както е разписано в преамбюла на

конституцията, приета през 1991 година в демократична, правова, но и социална държава. Програмата, приета през 1994 година, на която водещ автор е Лилев, описва точно такова бъдещо развитие, което трябва да създаде една България, която да може да бъде сравнявана с държавите от Западна Европа през т. нар. „златен век“ на европейската социалдемократия – между 50-те и 70-те години, първите десетилетия след Втората световна война.

Неуспехите на правителството на Виденов, фалитите на банки и хиперинфлацията дискредитират не само тази визия, но и самата идея, че БСП може да предложи алтернативен, социален вариант на прехода. След 1997 година в българската политика започва да доминира дясната идея за прехода, която е свързана с ликвидиране на значителна част от създадената до 1989 година икономика, но без ясна алтернатива какво може да се създаде на нейно място. В известен смисъл БСП и българската левица все още не е преодоляла негативите от онзи неуспех.

След 1997 година под ръководството на Георги Първанов, а по-късно и на Сергей Станишев БСП прави идеологически завои, който завършва с програмата от 2008 година. Тази програма по-скоро е близо до идеите на Третия път и Новия център, а политиката, която води Сергей Станишев като министър-председател в една тройна коалиция с две либерални политически сили, в най-голяма степен може да се приеме за близка до политиката, която водят Беър и Шрьодер – съответно във Великобритания и Германия, разбира се като се вземат под внимание съвсем различните социално-икономически условия в България. Най-знаковият израз на този политически завои надясно е приемането от правителството с участие на БСП на т. нар. „плосък данък“, при който всички доходи се облагат със ставка от 10 процента, независимо от техния размер. Макар и под натиск от коалиционните партньори Социалистическата партия се отказва от прогресивното подоходно облагане.

Приемането на новата и все още действаща програма се случва в момент, когато световната финансова криза или „Глобалната рецесия“ вече започва да се развива, а през следващата 2009 година БСП губи изборите и властта. Изборното поражение, споровете вътре в партията особено за плоския данък и създаването на „Лявото крило“ в партията, което се оглавява първо от Александър Лилев, бележат началото на нова преоценка на политиката и налагането на идеята, че партията трябва отново да намери своя социалистически облик, от който се е отклонила. Дори хората около Сергей Станишев в тясното партийно ръководство започват да осъзнават това.

Заявката за промяна проличава още в политиката на следващото правителство с участието на БСП през 2013 – 2014 година, когато се прави опит за въвеждане на необлагаем минимум като първа стъпка към отказа от плоския данък и търсене на една по-автентична социалистическа линия на поведение. Но на този етап все още липсват идеи за преразглеждане на програмата от 2008 година. Основната причина затова е в самата програма и нейния „еклектичен“ характер. Въпреки че водеща роля в писането на програмата имат ръководни фигури на партията като Георги Пирински, които са с по-скоро социалдемократически убеждения и изповядват идеи дори по-скоро близки до тези на „Третия път“, самият текст на програмата е с консенсусно съдържание – вътре намират място пасажи, които са важни за всички основни идейни течения в БСП. Всеки социалист, прочитайки програмата може да намери поне един абзац, който да съответства напълно на неговите възгледи.

Едва след смяната на председателите на партията през 2014 и 2016 година се достига до идеята, че е необходимо да бъде приета изцяло нова програма и партийният конгрес взема решение в тази посока. Действащата програма не е подложена на сериозни критики като съдържание, а основен аргумент за

нуждата от нова програма е по-скоро идеята, че Голямата рецесия е променила съществено света, в който живеем и БСП има нужда от програмно обновление, за да бъде адекватна на новите реалности. Пандемията и войната в Украйна със сигурност също засилват убеждението, че през последните 15 години светът се е променил сериозно и партията трябва на програмно ниво да отчете тази промяна, да я обясни и на тази база да търси нови решения.

БСП в търсене на модерната социалдемократия след Третия път – при Миков и Нинова. От червените линии в местната власт, през „Визия за България“, до проекта за нова програма

Динамиката на вътрешно партийния живот в периода 2008 – 2023 година предопределя три документа като маркиращи идеологическия дебат вътре в БСП. Тези документи са актуалната програма на партията, за която вече стана дума, приета през 2008 година (БСП, 2008), документът „Визия за България“, който се предлага, обсъжда и приема в окончателен вариант в периода 2018 – 2019 година (БСП, 2019) и документа от последното заседание на 50-ия конгрес на БСП „Основни насоки за разработване на нова програма на БСП“ (БСП, 2023).

Ако действащата програма, както и заявката за нова програма под формата на „Основни насоки“ имат характера на политически документи с идеологическа насоченост и дългосрочен хоризонт, то документът „Визия за България“ е от по-различно естество. Не е важен толкова текстът на Визията, колкото планирането и реализирането на самата и изработка, начинът, по който документът беше представен на обществото и цялата политическа кампания, свързана с него. Тези обстоятелства около „Визия за България“ са важни за разбирането на политическата ситуация в партията, лявото пространство и държавата.

Поводът за създаването на този документ е сравнително конюнктурен. в периода 2016 – 2018 година основна теза на опонентите на БСП и най-вече на управляващите от ГЕРБ, както и свързаните с тях уж независими медийни анализатори, е за липсата на алтернатива на дясното управление на Бойко Борисов и ГЕРБ. Инициативата за изработването на Визията е в отговор на тази пропагандна теза на опонентите. Идеята е БСП да демонстрира алтернативност, развивайки документ с характер по-скоро на програма за управление на държавата.

Писането на подобен тип документи за управление на държавата общо и в различни сектори е сред основните приоритети на БСП, докато Сергей Станишев е председател на партията. Самият Станишев лансира Корнелия Нинова като член на тясното ръководство, който отговаря за този вид дейност, но по-късно тя губи тази позиция, тъй като не успява да се справи с възложените и задачи.

Реализацията на цялата кампания „Визия за България“ показва няколко ключови проблема в развитието на БСП, които само донякъде са свързани с личността на действащия председател и са много показателни за трудностите, които партията тепърва ще изпитва в усилията си за програмно и идейно развитие, за формулиране, обсъждане и отстояване на нови идеи и политически решения.

На първо място, проектът на „Визия за България“ (БСП, 2018) в първоначалния вариант е предложен на заседание на Националния съвет на БСП без преди това никоя негова секторна част да е разгледана от съответните работни органи – комисии и съвети, които би следвало да обсъждат и предлагат политиката на партията по сектори. в хода на по-късните обсъждания по документа става ясно, че в написването на този първоначален вариант не само, че не са участвали експерти, но и цялостното му съставяне се е реализирало от изключително тесен кръг служители в партийната централа, които имат определе-

на компетентност само в някои от сферите на държавното управление. За сметка на това първото обсъждане на документа е сравнително сполучливо ПР мероприятие, което получава широко медийно отразяване.

След представянето на първоначалния вариант формално и публично тече кампания по обсъждане на документа, както вътре в партията, така и с различни структури на гражданското общество, които имат отношение към целия документ и части от него – синдикати, работодателски и браншови и други подобни организации. Документът се обсъжда и с експерти или поне партията и медиите са информирани от ръководството, че има подобни обсъждания. в резултат самите обсъждания на документа се превръщат в успешна публична кампания, в която БСП създаде представа в българското общество, че е партия с програма за управлението на държавата.

Позитивните новини по инициативата приключват с окончателното приемане на текста на заседание на конгреса на БСП, което също е замислено и реализирано успешно като мероприятие за пред медиите и публиката. Но и на тази финална фаза вече окончателният вариант на документа дори и различавайки се от първоначалния не е качествено променен. Тепърва след финалното решение за приемане на документа години наред ще се говори за неговите недостатъци, макар и не в такава степен в публичното пространство. Но за компетентните хора по различните ресори, за които има раздели в документа остава трайното впечатление, че във Визията на БСП липсва разумна визия за развитието на съответния сектор. Много показателен е и фактът, че в няколкото кампании за национални избори след 2019 БСП изобщо не се сеща за този документ, а произвежда съвсем различни като структура и съдържание текстове.

Но краткосрочният позитивен и дългосрочният негативен ефект от документа са само част от проблема. По-важното в случая е, че цялата кампания показва как вътрешнопартийни

те механизми за изработването на един такъв политически документ не работят. Дори опонентите на действащото по това време партийно ръководство не обръщат особено внимание на „Визия за България“ и проблемите в текста, съзнавайки ясно, че става въпрос за имитация на дейност и евтин ПР, а не за сериозен опит да се разпише програма, по която БСП да управлява държавата. Едва ли това е първият случай на формализъм в 130-годишната история на партията, но със сигурност е един от редките, в които формализмът и имитацията на политическа дейност за пред публиката са изведени в крайност.

Засилването на тази тенденция на изпразване на вътрешнопартийния живот от съдържание вече и отвъд разговора за идеи, политика и програма логично води изборния крах в няколко поредни кампании. Кризата на БСП става и продължава да бъде съществена част от общата политическа криза в България, която започва непосредствено след първата вълна на пандемията от 2020 година и би било преусилено да се твърди, че вече е приключила.

Тежките проблеми на партията и особено най-лошите изборни резултати за период от почти 100 години логично поставят на дневен ред лидерския въпрос, а катализират и идеята за писане на нова партийна програма, доколкото ръководството на партията демонстрира готовност да промени абсолютно всичко в БСП – политика, програма, организация и устав, с идеята самото ръководство да остане.

Така се стига до документа „Основни насоки за разработване на нова програма на БСП“ (БСП, 2023), който е приет на заседание на 50-ия конгрес на партията в началото на 2023 година. Не могат да бъдат отречени усилията при създаването на този документ за постигане на едно по-високо качество, въпреки че и неговият проект е предложен на конгрес без сериозно обсъждане, а подходът изключително силно напомня този към документа „Визия за България“. Но с всичките особености на подхода към създаването му документът

маркира идеологическата преоценка, която БСП може да направи на програмата от 2008 година и сравнението между двата текста би трябвало да даде поне груба представа за идейното развитие на партията за период от 15 години.

За да говорим за идеологическа промяна, е важно да откروим в кои аспекти насоките за новата програма се различават от съответните текстове в старата. Проследяването на това развитие не е особено трудно, доколкото новият документ е стегнат, кратък текст, в който се акцентира върху три наистина фундаментални групи въпроси – ценности, социална база и цели на БСП. в случая проблематичното е, че един такъв документ, който би следвало поне да маркира някаква промяна спрямо действащата програма, трудно може изведе нещо ново точно по тези въпроси.

По отношение на ценностите основната разлика между действащата програма и новия документ е, че в значително по-краткия нов текст ценностите на партията не са така подробно изложени и аргументирани. Като основни са дефинирани свободата, справедливостта и солидарността, което е нормално и логично. Не би следвало да се спекулира с това, че равенството и мира се споменават по-нататък. Прави се и задължителното за всички програмни документи на БСП уточнение, че равенството не означава уравниловка. Текстът е издържан и едва ли може да бъде критикуван за друго освен за липса на промяна спрямо програмата от 2008 година.

По аналогичен начин стои въпросът и с целите на партията. в насоките за нова програма са дефинирани пет цели като водеща е мирът и международното сътрудничество. Следват естествено социалната справедливост, демокрацията и правата на човека, силна икономика и социално-екологичен напредък. Текстът за целите в програмата от 2008 година е по-кратък, но за сметка на това всички маркирани в Насоките въпроси са подробно разработени в други раздели на текста. в про-

грамата от 2008 година по-скоро целите са синтезирани накратко, с акцент върху създаването на демократична, социална държава по европейски образец, но идеята тогава по-скоро е да се акцентира върху преамбюла на Конституцията на Република България от 1991 година.

По малко по-интересен начин стои въпросът за социалната база на партията и тук бихме могли да говорим, че имаме някакво развитие. в действащата програма БСП се самоопределя като партия на хората на труда, на бедните, на работниците и служителите. Факт е, че в действащата програма темата за социалната база е дадена някак между другото и поставянето конкретно на този проблем, акцентът върху него може да се приеме като постижение на новия документ. Но новата постановка за социалната база, за това чии интереси защитава БСП и кого представлява поне на пръв поглед разширява кръга от социални групи, които би следвало да са база на партията. Освен хората на наемния труд се споменават малкия и средния бизнес, дребните земеделски производители и хората на свободните професии (БСП, 2023).

Другата важна новина в документа по темата за социалната база е ясното изговаряне на социалните групи, които БСП не представлява. в програмата от 2008 година се заявява, че БСП е народна партия и формулира своите политически предложения към всяка социална група. Подчертава се, че БСП не води класови войни и не вижда класови врагове (БСП, 2008). в насоките за нова програма директно се казва, че БСП не представлява едрият бизнес, транснационалните корпорации, собствениците и арендаторите на големи маси земи, както и финансовите спекуланти и хазартните компании (БСП, 2023).

Със сигурност двата документа имат много прилики, по много въпроси тезите от програмата от 2008 година са преразказани и повторени, в което няма нищо лошо, защото БСП все пак трябва да продължи да бъде со-

циалистическа партия или поне да се стреми да бъде такава. Но на базата на по-различния поглед върху социалната база на партията може да се твърди, че има някаква основа за промяна и заемане на една по-лява позиция, ако приемем, че постановката от действащата програма как БСП предлага политика на всички социални групи е елемент от влиянието на идеите на Третия път.

Но темата за социалната база на партията може евентуално да бъде повод за сериозен вътрешнопартиен дебат, при който да се развият сериозни идеи за нова програма. Би било твърде пресилено да се твърди, че в този си вид насоките за нова програма наистина представляват сериозна основа за нов програмнен документ, който качествено да се различава от програмата от 2008 година и да представлява крачка напред в програмното и идейно развитие на БСП. Дори и в документа приет в началото на 2023 година да приемем, че има база за дебат за нова програма, то половината от времето до първото заседание на следващия 51 конгрес, което трябва да се случи през есента на 2024 година, вече е отминало, а разговорът за новата програма още не е започнал на никакво ниво в партията. Дори и да се стигне до нова програма в рамките на следващата по-малко от година, то тази програма може да бъде формално гласувана от новия конгрес и формално ще бъде нова програма без отношение към вътрешнопартийния живот, а много вероятно е и самата програма да бъде забравена на следващия ден след заседанието на конгреса, на който ще бъде гласувана. Реално „програмна модернизация“ на БСП е необходима и възможна, но не по начина, по който се подхожда към проблема досега.

Програмни перспективи пред БСП – възможни решения.

От казаното дотук логично следва изводът, че пътят към програмното обновление на БСП към този момент изглежда дълъг и труден. Но

результатите от местните избори през 2023 година показаха, че най-малкото отделни структури на партията имат капацитет да предлагат модерна лява политика, да печелят доверие то на избирателите, а успешни кметове социалисти с по много мандати ще продължават да доказват, че в България е възможна модерна, социалистическа и социалдемократическа политика.

В БСП и в България има капацитет за програмно и идейно обновление или модернизация на партията и левицата като цяло. Но преди да говорим за перспективните посоки на дебата за програмно обновление е важно поне да маркираме нужните организационно-политически промени, за да може изобщо да стане такъв дебат възможен и партията да преодолее формализма във вътрешнопартийния разговор за идеи и политика.

Повече от 4 години след приключването на кампанията за „Визия за България“ вече е важно не само преодоляването на формализма във вътрешнопартийния живот, но и възстановяването изобщо на някои основни дейности като събрания и заседания на партийните органи – първо на национално и след това на всички други нива. Една такава промяна без решаването на тежкия лидерски проблем в БСП е малко вероятна и дори невъзможна. Но за сметка на това след евентуално решаване на този проблем партия има всички шансове с ускорени темпове да възстанови, както вътрешнопартийния дебат за политика, така и други ключови за стабилизирането и разширяването на влиянието и дейности.

Изключително важно за идейното обновление на БСП е и ще бъде не просто приемането на някакъв текст на нова програма, била тя и особено напредничава и прогресивна, а по-скоро извървяването на целия път към създаване на тази програма. В този ред на мисли волунтаристични решения като тези на 50-ия конгрес, които възлагат приемането на нова програма на следващия 51 конгрес не са целесъобразни и даже могат да имат не-

гативен ефект. Въпреки своите недостатъци документът „Основни насоки за разработване на нова програма на БСП“ е първа стъпка към програмно обновление и дори в хода на острото му критикуване и отричане могат да се родят важни идеи за бъдещата програма. Като цяло би било позитивно в хода на дебата за програмно обновление на различните етапи, партията да приема текстове с програмен характер, които да са следващите стъпки към новата програма.

Програмното обновление и въпросът за социалната база

В никакъв случай не е задължително или даже необходимо да се зачеркват досегашните усилия, макар и минимални, по пътя към програмно обновление на БСП. Напротив, текстът „Основни насоки за разработване на нова програма на БСП“ създава предпоставки разговорът за програмните перспективи на партията да започне от един ключов въпрос – за социалната база. Може да се оцени като слабост на партията през последните три десетилетия, че не е коментиран достатъчно въпросът кого представлява Социалистическата партия и чии интереси защитава. Донякъде отговорът може да изглежда очевиден, но в много случаи именно анализът на тези очевидности може да бъде изключително полезен.

Макар и на пръв поглед да не изглежда релевантно на въпроса за социалната база на партията, е важно да маркираме изведените от Борис Попиванов и Васил Пенев (Пенев, Попиванов, 2016: 44 – 77) четири „разказа за лявото“, които те откриват, изследвайки развитието на идеологическата ос „ляво – дясно“. Според тях лявото възниква като борба за граждански свободи срещу привилегии. Това е първият разказ за лявото от времето на буржоазните революции. След това в епохата на индустриализацията се развива вторият разказ – борбата за социално равенство срещу пазарните йерархии. Третият разказ за лявото, който условно можем да свържем

с периода на преодоляване на колониализма е свързан с борбата на „перифериите“ срещу световния център. Трябва да отбележим, че една такава гледна точка може да има проекции и на национално ниво. Четвъртият и най-нов разказ е за лявото като борба за защита на правата на различните малцинства и по-малки социални групи.

Първият разказ за лявото се отнася най-вече за периода, през който лявото се е отъждествявало по-скоро с либерализма като идея за ограничаване властта на краля, преодоляване на останалите от Средновековието институции и ограничения на индивидуалната свобода и осигуряване на свобода, която е преди всичко свобода за стопанска инициатива на набиращата икономическа мощ капиталистическа класа, която логично предявява претенции към политическата власт. Дори и от гледна точка на един по-ортодоксален марксизъм, както идеите, така и новата буржоазна класа в този период играе прогресивна роля. Друга тема е доколко в по-късни времена същите тези ценности не се оценяват по различен начин от класата, която първоначално ги прокламира и налага.

Но съвременната левица, поне в Европа, все още се нарича социалистическа и от тази гледна точка е логично разсъжденията за социалната база на Българската социалистическа партия да започнат от втория разказ за лявото – борбата за социално равенство срещу пазарните йерархии. Обективен факт е, че в последните десетилетия в България БСП се възприема повече като социална, а не като социалистическа партия. По друг начин казано – налага се впечатлението, че партията защитава интересите най-вече на пенсионери и други социално слаби групи в българското общество. Идеята, че Социалистическата партия е партия на хората на наемния труд, не е особено популярна даже и сред някои партийни членове. Проблемът донякъде е породен и от външни за партията причини. Основните медии, които са собственост според съвременната българска терминология на

олигархията, но всъщност е по-прецизно да се използва понятието „едър капитал“, успешно налагат в публичното пространство своята гледна точка за БСП и левицата като цяло. По тази причина съществува стереотип за БСП като „партия на пенсионерите“, а за Партията на европейските социалисти като за „партия на сексуалните малцинства“.

Когато става дума за БСП, не е трудно да открием дефицита на послания и предложения за политика към хората на наемния труд в активна възраст. в публичното пространство, както и в самата партия все повече се говори за лявото като социално, а не като социалистическо. При последните си три участия в управлението в периодите 2005 – 2009, 2013 – 2014, както и за половин година през 2022, самите представители на БСП в управлението изтъкваха като свои успехи най-вече увеличаването на определени социални плащания към групи в обществото, които са в неравнотойно положение.

Повишаване на доходите на работещите също може да се отбележи като резултат от тези участия на БСП в управлението, но формално партията има отношение най-вече към административно определяната минимална работна заплата, а в хода на нейната промяна от самия дебат сякаш личи, че Социалистическата партия търси баланса между интересите на труда и капитала най-вече като се стреми да не подлага работодателите под натиск да увеличават заплатите с по-високи темпове. Що се отнася до средната заплата и по-високите от нея, напълно в логиката на „Третия път“ тази тема БСП сякаш я оставя на „невидимата ръка на пазара“ и възприема трудовия пазар като „саморегулираща се подсистема на обществото“.

Този подход е груба стратегическа грешка за партия, която от десетилетия има най-сериозни проблеми именно с подкрепата на избирателите в трудоспособна възраст, на икономически активните хора, на по-младите. Със сигурност е факт, че има значителни групи

в българското общество от хора в неравностойно положение. На практика по-скоро бедно е едно мнозинство от българските граждани много над 50 %. Но само част от това мнозинство са хората, които са просто бенефициенти на определени социални плащания. Около 3 милиона българи работят по трудов договор, те са хора на наемния труд. Мнозинството от тези хора не работят на минимална заплата. Те са на практика гръбнака на българската икономика и на българското общество.

Дългосрочното възстановяване на позициите на БСП като водеща политическа сила и превръщането и в перспектива в партия, способна да доминира в българския политически живот, в управлението на държавата, както и да реализира модерно ляво управление, зависи от това доколко бързо и ефективно ще бъде зададена политическа линия, която да превърне хората на наемния труд в основна група, чиито интереси се защитават от БСП и към която са отправени основната част от посланията на партията.

Ако във вътрешнопартиен дебат успешно се стигне до политическите решения, които БСП трябва да предложи на тази социална група, то на тази база могат да се получат отговори на ред други въпроси – как виждаме бъдещето на България, в каква държава искаме да живеем и дори кои са другите социални групи, които имат общи интереси с хората на наемния труд. Разбира се, част от този дебат трябва да бъде и задълбочения анализ за различните подгрупи наемни работници като се вземат предвид различията в образованието и квалификацията, характера на труда.

Със сигурност няма да е чак толкова лесно да бъде намерена пресечната точка на интересите на преподавателите в средните и висшите училища, нискоквалифицираните работници и групата на висококвалифицираните и високоплатени наемни работници в сферата на информационните технологии. Но общи интереси те със сигурност имат, най-малкото на базата на това, че всички се стремят към

по-високи трудови доходи и други социални придобивки, по-добра жизнена среда за тях и семействата им, възможности за отглеждане, възпитаване и образование на децата им и перспектива за тези деца да останат в България.

Пресечна точка на интересите може да се намери и с една по-различна група избиратели, която също не е социално еднородна, но има общи проблеми, свързани с диспропорциите в регионалното развитие на България. Тук стигаме до втория „разказ за лявото“ – отношенията между центъра и периферията, които не съществуват само на глобално ниво.

През трите десетилетия от началото на промените в България освен сериозно социално разслоение се развиха и много дълбоки диспропорции в развитието между различните региони. Причините за това може и да са донякъде обективни в условията на развитие на пазарна икономика, при която е естествен процесът не само на налагане на по-големите стопански субекти над по-малките, но и изсмукване на по-малките пазари от по-големите. И в двата случая основната причина е една и съща – предимството, което икономията от мащаба дава на „големите“. Но в България процесът допълнително е катализиран от свръхконцентрацията на власт и администрация в столицата за сметка на други райони на страната. Този процес се самовъзпроизвежда.

Ниските доходи и ниският стандарт на живот са сред основните фактори за миграцията на българските граждани през последните три десетилетия. Тази миграция се реализира от цялата страна преди всичко към столицата София и още няколко по-големи града, в които се поддържа икономическа активност, както и от България към по-развитите държави на запад в Европейския съюз, както и към Съединените американски щати. Тези миграционни процеси водят до скоростно обезлюдяване на цели региони на страната. Именно в тези региони са най-силни и носталгичните

настроения към годините преди 1989. БСП традиционно има силни позиции сред останалото в тези райони на страната население, но през годините влиянието на партията в тях се редуцира по две групи причини.

На първо място, самата партия, макар и с времето да осъзна значението на регионалната политика, изпитва трудности в процеса на нейното създаване и респективно във формулирането на послания към хората, които живеят в тези райони. На следващо място, но не и по важност, в икономически изоставащите райони се създават малко на брой работни места от малко на брой работодатели, които се превръщат в монопсони на трудовия пазар. Населението в трудоспособна възраст е силно зависимо от тях и те стават лесен обект на съвременната „феодализация“ – работодателите имат капацитета да влияят на техните политически решения, да насочват гласуването им в една или друга посока, независимо от техните интереси. Едновременно с това същите стопански субекти използват своето политическо влияние, за да ограничават икономическата активност в съответния район като по-този начин поддържат ниски работните заплати.

БСП е длъжна да се обърне към тези хора и то не само към търсещите работа като наемни работници, но и към възрастните, които са в неравностойно положение, както заради доходите си от пенсии, така и поради ограничения достъп до качествена здравна помощ. Проблемите в тези региони са комплексни, доколкото не достига качествена „инфраструктура“ в много направления – здравна, образователна, транспортна, административна.

Съставът на населението в икономически и демографски изоставащите региони на България не е еднороден. Дори може да се каже, че там разслоението и диспропорциите в доходите са по-големи, отколкото в градове като София и Пловдив. Но независимо от личните си постижения, жизнен стандарт и успехи огромното мнозинство от хората в тези райони

съзнават, че перспективата пред тях е негативна и има нужда от промяна, от друга политика на национално ниво към „периферията“.

Позитивното в случая е, че партията има опит в предписване и прилагане на регионална политика, все още има позиции в местната власт, а на база на по-голямото си влияние на местно ниво в миналото, има все още и стабилен кадрови потенциал, който да разработи подобна политика. Едновременно с това БСП има и успешен опит в привличането на подкрепа от изостаналите региони на страната, благодарение на носталгията към времето от преди 1989 година е изключително силна и устойчиво се възпроизвежда.

Но електоралната история от последните повече от 10 години показва, че Партията е правила пробиви в една електорална ниша, която след 1989 година изглеждаше сякаш запазена за десницата. Става въпрос за една група избиратели, които като профил са пълна противоположност на типичния по-възрастен избирател от изоставащите региони на България. Те не гледат с носталгия към миналото, а виждат перспектива за себе си и семействата си в развитието на България по европейския път, по който е тръгнала.

Донякъде тази група беше спомената по-горе като част от хората на наемния труд. Става въпрос за висококвалифицираните и респективно високоплатени работници в сферата на новите технологии и новите високотехнологични услуги. БСП вече поне няколко пъти е успявала да получи солидна подкрепа от тази група избиратели благодарение на това, което по-горе беше определено като „първи разказ за лявото“ – борбата за граждански свободи, което в съвременен български вариант още преди 30 години се превърна в борба за демокрация срещу „тоталитарната система“ и поне две десетилетия беше терен изцяло за българското дясно.

Сред традиционните избиратели на десницата, както и сред десните политици, преоблада-

дават две основни групи. Първата е свързана със старата българска десница от преди 1944 година, която си сътрудничи с Хитлер, приема антиеврейско законодателство и макар и формално обявява война на Великобритания и САЩ. След Втората световна война тези хора и по-скоро в наши дни техните наследници се изживяват като „репресирани“ от комунизма. Втората група са наследниците на т. нар. „номенклатура“, елитът на тоталитарната партия. Тези хора са антикомунистически настроени, тъй като заради крайно изравнениия жизнен стандарт преди 1989 година не са имали възможност да се възползват материално от своя елитен статус и това ги прави още по-ожесточени противници на тоталитарния режим от хора, които наистина са били репресирани тогава.

Но сред традиционно десните избиратели има една група от по-млади и по-високо образовани хора, за които промяната и Преходът не са никакъв реванш за миналото, а превръщане на България в свободна и демократична държава с висок жизнен стандарт. За тях страната ни трябва да се развива по европейски образец и те не приемат характерните за десните управления от последния четвърт век корупция и ограничения на свободата, порочните изборни практики като купуване на гласове, както и редица други особености на българската политика, които са по-скоро специфични за района на Балканския полуостров и далеч от западноевропейските образци.

Тези избиратели на няколко пъти в последното десетилетие гласуваха за БСП именно с идеята, че партията и в управлението е показала усилия за придържане към определени демократични стандарти, демонстрирала е „европейско поведение“ и създава най-малкото усещане за „нормалност“. Под „нормалност“ българските граждани разбират политическо поведение, което се доближава до това на политиките и партиите в Западна Европа. Към тях БСП е намирала точните послания и с правилен подход в своето програмно и идеологическо развитие може да ги превърне

трайно, ако не в съвсем твърди избиратели, то поне в близка периферия, която може да се мобилизира в хода на предизборна кампания без особено големи усилия.

Далеч по-сложна ще бъде задачата на партията по отношение на четвъртия „разказ“ за лявото – отношенията с малцинствата. в българския случай проблемни са две групи малцинства – сексуалните и ромското или циганското малцинство, което единствено изпитва трудности за пълноправна интеграция в обществото. Проблемът не е толкова в отношението на партията към самите тези малцинства, което в най-лошия случай е неутрално, въпреки опита на настоящото партийно ръководство да имитира противоположност срещу „джендър идеологията“.

По отношение на ромите или циганите е повече от очевидно, че опитите за изграждане на модел на интеграция с използването на предписване на външни рецепти не работи. в случая е задължително да констатираме, че дори и сред това население позитивите на БСП са резултат най-вече от носталгията сред тези хора към периода от преди 1989 година, когато тоталитарната партия и тоталитарната държава изискват от тях образование и трудови усилия, но срещу това им гарантират работа и респективно доходи и възможности за нормален живот. Със сигурност БСП има какво да предложи на тези хора по начин, по който едновременно да направи възможна реалната им интеграция в обществото и едновременно с това да обезсили гласовете на омразата, които стимулират засилването на позициите на крайно десни политици и формации.

Далеч по-трудно за БСП ще е да привлече по-сериозна подкрепа сред представителите на сексуалните малцинства предвид опита от последните години да се трупат политически дивиденди от твърдо негативната позиция спрямо Истанбулската конвенция и свързаната с нея линия на промяна в отношението към тези хора. Но дори и в тази посока

е важно да се търсят нови решения или поне да се поставят някакви основи, върху които партията да е способна да формира модерна и адекватна на зората на новото хилядолетие политика по отношение на различната сексуална ориентация, която обективно съществува в обществото.

Този преглед на важната и възможна социална база на БСП едва ли може да се нарече изчерпателен. Но погледът върху проблема чии интереси защитаваме е критично важен за адекватното програмно обновление на партията като база за търсене и на нови идеи и нови политически решения. в тази връзка друг положителен момент в документа „Основни насоки за разработване на нова програма на БСП“ е отварянето на дебата за това кои социални групи и чии интереси БСП не представлява. Тяхното изреждане дори звучи прецизно и сравнително изчерпателно, както стана дума по-горе.

Програмните иновации и разговорът за тях

Размислите върху социалната база на партията са възможност да се потърсят нови програмни решения от една по-различна гледна точка. Опитът да се разсъждава върху идеологията от различна позиция може да бъде много ценен, доколкото е трудно да се стигне до нещо изключително ново и различно като идея след изписани по темата само в официални документи вероятно вече над хиляда страници. Със сигурност проблемът на тези разписани в последните 30 години текстове не е в липсата на добри намерения, а в липсата на реализация на написаното. Значение има и това, че в дълги периоди от време БСП и не получава доверие на избирателите, за да може да реализира идеите си за развитието на България.

От тази гледна точка опитът да се види желаното бъдеще на страната ни през погледа на тези потенциални избиратели на БСП, заради които искаме да изградим това бъдеще, може

да бъде полезен, може да помогне на партията в усилията и посланията и да бъдат чувани и по-добре разбирани от българските граждани, към които са насочени. Но е изключително важно, доколкото в заглавието на партията все още стои думата „социалистическа“ и партията е част от Социалистическия интернационал и ПЕС основните послания да бъдат насочени към тази група избиратели, която би следвало да бъде гръбнака на електоралната подкрепа за БСП – хората на наемния труд.

Освен сериозно разслоено, съвременното общество е и изключително сложно и много далеч от състава, който са имали преди примерно столетие развитите индустриални общества. България за последните 30 години преживя освен преход към капитализъм и ускорена деиндустриализация, а в същото време се формира и нарасна група от по-млади хора, работещи по трудово правоотношение, които са ангажирани в сектора на високотехнологичните услуги. Стана дума по-горе, че хората на труда са изключително нееднородна група. Част от по-нискоквалифицираните работници, както и висококвалифицирани, но работещи в изостаналите райони, имат поблизък социален статус и обща визия за света по-скоро с представителите на свободните професии и по-дребния бизнес, отколкото примерно с далеч по-високоплатените специалисти примерно в сферата на информационните технологии. и все пак всички тези хора имат общи интереси като хора на труда и то в доста широк диапазон – от данъчното облагане, през общата жизнена среда, в която пребивават заедно, през различните видове инфраструктура – здравна, образователна, екологична, до проблеми като демокрация и свобода на словото.

Предвид някои особености на развитието на България и участието на БСП във властта през последните две десетилетия, е логично да започнем от темата за данъчната политика. Като управляваща в периода 2005 – 2009 година в коалиция с либерални формации БСП има заслуга или вина за приемането на

„плоския данък“. Доходите на всички български граждани се облагат с 10 %, колкото е и данъкът върху корпоративната печалба. Още при приемането на това решение от парламента с гласовете на депутатите от БСП, ръководството на партията стана обект на редица критики. Някои от тях идваха и от партийни членове и активисти.

През годините след това в резултат на сериозни дебати партията на няколко пъти предлагаше поне приемането на необлагаем минимум и дори веднъж временно успя да прокара такова решение, което по-късно друго парламентарно мнозинство отмени. Но в нито един момент през последните 15 години БСП не предложи поне увеличаване на данъците върху много големите печалби като примерно на банковия сектор, където става дума за десетки и стотици милиони, които се облагат със същите 10 процента. Стигна се и до абсурдни ситуации, в които БСП предлага по-високи данъци за някои заплати над 3 или 5 хиляди лева, но не и промяна на въпросните данъци върху печалбата на едрия капитал.

Последното звучи дори много по-дясно от приемането на плоския данък, който изравнява облагането на труда и капитала. На практика една такава промяна означава, че макар и не много голяма група хора на наемния труд с високи заплати ще се облагат с по-висока ставка от корпорации с многомилionни печалби. Пълен абсурд е подобна политика да се предлага от социалистическа партия. Затова, въпреки че промяната в данъчното облагане не може радикално да реши никакви проблеми на България, БСП е длъжна да започне своето връщане към автентичното ляво с ясен сигнал, че иска да остави старите грешки в миналото.

След като преодолее темата за данъчната политика партията трябва да се концентрира върху важните за хората на труда теми. Общото повишаване на жизнения стандарт, което касае тази най-голяма група български граждани и техните семейства може да бъде

„операционализирано“ в не толкова абстрактни послания за политиката, която БСП трябва да води.

Макар темата за структурата на българската икономика да е в някаква степен абстрактна и далечна, е неизбежна. Тъй като провеждането на всякаква политика зависи от акумулирането на необходимия за тази политика ресурс, а за неговото акумулиране трябва силна и работеща икономика. Данъчната политика е важна по-скоро като знак към избирателите, но никаква промяна в тази политика и то на национално ниво не може радикално да реши проблемите на страната от всякакъв характер.

За да бъде България държава с висок жизнен стандарт и да не отстъпва по основните икономически показатели на държавите членки на Европейския съюз от северозападната част на континента, е необходимо догонващо развитие и модернизация на базовите сектори – селско стопанство и индустрия, за да бъдат те нужната основа за „третия етаж“ на икономиката – новите високотехнологични услуги. в случая макар и преждевременно стигаме до идеята за лявото като защитаващо интересите на „периферията“ срещу „центъра“. Но всъщност темата е по-дълбока и многопластова.

На пръв поглед имаме един развит западен център на Европейския съюз, който изсмуква най-вече трудовите ресурси на по-бедните държави членки и ограничава възможностите им да развиват определени високотехнологични конкурентни производства, тъй като нишите за тях на общия европейски пазар са запълнени. Но постигането на „кохезия“ в Обединена Европа има и друго важно измерение. Съюзът непременно ще върви към сближаване на цени и пазари. Критично важният въпрос е дали цената на работната сила ще се сближава като се увеличават реалните доходи на хората на наемния труд от по-бедните държави членки или ще се влошава жизнения стандарт на работниците в държави като

Германия, Франция, Белгия и Холандия. Това са двата различни пътя на европейската интеграция – десният и левият. Единият означава много евтин труд и високи норми на печалбите на капитала, а другият означава просперитет за всички европейци.

Десният път освен всичко друго е и безперспективен – по показателя евтин труд Обединена Европа не може да бъде конкурент на държави като Индия и Китай или на Латинска Америка и Африка. Натискът в тази посока е безсмислен, контрапродуктивен и дърпа назад цялата европейска икономика. Европа няма друга алтернатива освен да заложи на висококачествен и респективно високо заплатен труд.

Политическите проблеми на обединяваща се Европа са резултат от това, че вече няколко десетилетия се върви по десния път. Разслоението в Съюза се задълбочава. Това става особено видимо в държави като България, но е проблем на цялата Общност. Неспособността на европейската левица и най-вече на Партията на европейските социалисти да защити интересите на хората на труда на европейско ниво е сред важните причини за засилване на позициите на крайната десница в редица европейски държави.

Но в страни като България, където тези проблеми са особено остри, се вижда болезнено ясно, че без да гарантира битието на хората на труда като средна класа, левията не е в състояние да пази и правата на малцинства като етническите и социалните. Няма как да обясняваш на хора, които през зимата стоят на студена, за да пестят пари от отопление или ограничават храненето си, че най-важната свобода за тях е сексуалната или, че имат някакви богатства, които биха могли да споделят с мигрантите от Африка.

Една по-благоприятна среда за правене на различна политика на европейско ниво със сигурност е важна и може да подпомогне успеха на БСП, както по пътя на възстановяване

на доверието, така и при евентуално управление. Но партията със сигурност трябва да има и своя идея как действа локално за промяната в трите сектора. На първо място, трябва да има ясна идея за реформи в аграрния сектор, които да възстановят структурата на производството в селското стопанство от силните му години. Една такава промяна е важна основа за ревизиране на структурата на българската индустрия, доколкото има такава.

В българското селско стопанство едно десетилетие след влизането на страната в Европейския съюз доминират свръхголемите производители, които акумулират огромни ресурси от европейски субсидии и системата е направена така, че се стимулира обработката на огромни площи с минимално необходими трудови ресурси като се реализира производството на зърнени култури, което е и с най-ниска добавена стойност. Тази структура на селското стопанство стимулира обезлюдяването на цели региони и е пречка за развитието на хранително-вкусовата промишленост. Освен всичко друго проблемите в селското стопанство водят до сравнително високи цени на храните и допълнително снижават жизнения стандарт на българските граждани. Реформата в сектора е задължителна, за да даде начален тласък на позитивното развитие и в други сектори.

За възстановяването на българската икономика и по-конкретно за развитие на втория и третия сектор голяма ще бъде ролята на българското образование. През XXI век със сигурност целта на социалистическата партия е да донесе висок жизнен стандарт на хората на наемния труд. Но този висок жизнен стандарт изисква функционирането на модерна високотехнологична икономика. За да могат да бъдат заети в такава икономика и нещо повече, за да могат да бъдат основен фактор за нейното създаване, хората на наемния труд е нужно да бъдат високо образовани.

Вече стана дума, че европейските работници и българските в частност няма как да прода-

ват труда си по-евтино от хората, живеещи на другите по-бедни континенти. Големият проблем на глобализацията е, че на този етап глобализационните процеси се свеждат до голяма степен до създаване на глобален трудов пазар, на който няколко милиарди бедни продават своя труд и това потиска заплащането на труда дори в най-развитите държави. Протичащата по този начин глобализация не само стимулира разслоението и задълбочаването на неравенствата, но и създава пречки пред растежа и условия за кризи подобни на Глобалната рецесия от първото десетилетие на новия век.

Европа трябва да излезе от този глобализационен капан като повиши изискванията за достъпа на стоки на европейския пазар. Дори само от гледна точка на принципите и ценностите на Съюза до общия пазар не трябва да имат достъп стоки, произведени с детски труд или при грубо нарушение на най-елементарни социални права или по-просто казано – стоки произведени с експлоатация на работната ръка.

Но и всяка държава членка на Съюза трябва да положи на национално ниво усилия за постигане на конкурентоспособност, което може да означава само високо образование за всички граждани и осигуряване на възможности за продължаващо обучение през целия живот. в България в тази посока трябва да се положат много големи усилия, доколкото образователната система има редица проблеми. Голяма част от тях не са свързани дори с липса на средства. Ситуацията с проблемите на българското средно и висше образование е аналогична с тази в българското здравеопазване. и двата случая корените на злото са в прилагането на пазарни механизми за регулиране на системите, които не само превръщат качествено образование и здравеопазване в стока, която може да си позволява само една малка част от населението, но и изкривяват смисъла на съществуването на самите системи.

Проблемите и в двата сектора са и възможност БСП като партия да предложи лява алтернатива в интерес на огромното мнозинство от българските граждани, които живеят от наемен труд и техните семейства. Предложенията за нова политика и промяна в тези два сектора са много важни примери за това как може да се провежда лява политика към хората на наемния труд извън т. нар. „индустриални отношения“, които засягат най-вече размера за заплащането и условията на труд. Предимството на такъв тип политика извън отношенията между труда и капитала е, че хората на труда могат да бъдат подкрепяни без формално и пряко да се засягат интересите на капитала.

Едновременно с това по-активната държавна политика специално по отношение на образованието и квалификацията може да се използва като инструмент за дългосрочно моделиране на структурата на икономиката, доколкото в последните години особено в България редица инвестиционни решения силно се влияят от възможностите за намиране на работна ръка в нужните количества и с нужната квалификация. Дори се заговори и за недостиг или дефицит на кадри, което е абсурдно от гледна точка на господстващата икономическа теория, според която на свободния пазар не може да има дефицити, тъй като търсенето и предлагането елиминират създаването на подобен проблем.

Но този дебат показва, че със сигурност има определени проблеми във функционирането на българския трудов пазар и така естествено стигаме до другия важен проблем, на който БСП задължително трябва да търси отговор на идейно и програмно ниво и респективно на ниво практическа политика – демографията. България е една от държавите в света с най-бързо намаляващо население. Мерките, които са реализирани през последните няколко десетилетия и които се предлагат в момента са палиативни и няма как да доведат до различни резултати.

Самата партия по темата досега не е предлагала много, а напоследък по-скоро в публичното говорене, както и по темата за здравеопазването се предлагат лозунги и високи цели без реална обосновка как те могат и трябва да бъдат постигнати. Колкото и да не звучи логично в случая отново става дума за политика към хората на наемния труд. Семействата, от които можем да очакваме да създават и отглеждат деца са в активна възраст и огромната част от тях работят на трудов договор. От голямо значение е особения натиск, на който са подложени жените майки, както и жените без деца в детеродна възраст. Голяма част от българските работодатели поне неформално ги поставят под натиск. Но от значение за семейното планиране са и някои други въпроси, които в определени случаи са не по-маловажни от възможностите на майките и родителите за кариерно развитие.

Фундамент на демографската политика е жилищната политика. Възможността не просто за жилище, но за жилище, което да осигури на всяко дете самостоятелна стая е критично важна при взимане на решение от младите семейства по отношение планирането на деца и техния брой. Разбира се, жилището не е единствено важно. От много голямо значение са възможностите за здравеопазване на детето, за неговото образование, а преди това и възможностите на родителите да получат помощ в процеса на отглеждане на децата. Става въпрос отново за една група политически решения, които биха могли да подпомогнат хората на наемния труд.

БСП би могла програмно да обоснове и реализира социална политика, чийто фундамент да бъде обърнат към хората на труда като по този начин далеч по-лесно към включването в обществения живот да бъдат привлечени различни групи хора в неравностойно положение – хората с увреждания, както и представителите на ромското и други етнически малцинства, които също изпитват трудности в своята интеграция.

Става въпрос за съществена разлика между левия и десния подход в социалната политика, която не винаги се разбира добре и правилно. За десницата социалната политика е благотворителност във всеки смисъл на тази дума, представлява дарение или подаяние. БСП като социалистическа партия трябва рязко и категорично да направи разграничението, че смисълът на лявата социална политика е включването на подпомаганите лица в обществения живот, на трудовия пазар. Само по този начин те могат да бъдат реално интегрирани в обществото, да се чувстват полезни и да бъдат уважавани, а не заклеимявани като непотребни.

На пръв поглед проблемите на хората на наемния труд, на различни социално слаби групи, както и на някои малцинствени общности по-скоро са ориентирани към разказите за лявото като борещо се срещу пазарните йерархии и защитаващо различни малцинствени и социално слаби групи от българските граждани. Но решаването на икономическите и социалните проблеми в България има и своите регионални измерения. Диспропорциите в регионалното развитие започват и от липсата на равен достъп до здравни и образователни услуги във всички региони на страната. По отношение преодоляване на регионалните диспропорции критично важно е реализиране на промяната в селското стопанство. Демографските проблеми също са изключително силно свързани с регионалните неравенства. БСП вече има опит в предлагането на национална кохезионна политика и има върху каква база да продължи този друг важен разговор за развитието на страната.

Много важно е като основен елемент от социалистическата алтернатива за развитието на България БСП да изведе различното разбиране на понятието инфраструктура, която десницата почти две десетилетия свежда до транспортна без да обръща внимание на факта, че здравната, образователната и други социални инфраструктури имат също голямо значение. Партията вече има опит в иниципирането,

както на различна регионална политика, така и изобщо на дебат за възможностите за икономическо развитие на всички региони и за постигане на кохезия на национално ниво.

Много е важно, разсъждавайки за мястото на България в обединена Европа, партията да може да погледне през същата призма и на по-изостаналите региони вътре в страната, чиито проблеми в една или друга степен са аналогични на проблемите, които страната ни има като цяло в хода на своята европейска интеграция. Стана дума по-горе за ролята, която може да изиграе промяната на политиката по отношение на селското стопанство. Но на база на политиката, която ЕС се опитва да реализира за възстановяване и устойчивост след пандемията първо поне вътре в партията и на програмно ниво по отношение на своята европейска политика БСП трябва да изведе идеята за развитие на нов стълб на интеграцията подобен на общата селскостопанска политика, който да бъде ориентиран към европейската индустрия. По тази тема партията трудно в това си състояние може да предложи силно и солидно звучащи решения. Но първа крачка е задължително да се направи поне на програмно ниво.

Предложените дотук идеи за възможни посоки на програмно и идейно обновление на БСП са в традиционните основни направления на предписване и провеждане на политика от партията поне в последните три десетилетия. Но специфичните български проблеми с развитието на демокрацията, както и засилването на пропагандата и цензурата след началото на войната в Украйна, налагат в своето програмно и идейно развитие Социалистическата партия да обърне по-голямо внимание на борбата за демокрация, развитието на демократични институции и особено на сериозните проблеми в България със свободата на словото.

Тук макар и към края на текста се връщаме към първия разказ за лявото, въпреки че борбата не е срещу феодалната цензура и мрако-

бесие, а по-скоро е свързана с една хумореска, която се приписва на Маркс, че трябва да се пише свободно, но всичко написано да бъде поклон пред либералната цензура. Всъщност проблемът със свободата на словото в този му вид едва ли е само български и вероятно по някакъв начин е съществувал винаги. Цензурата на печатните издания е сериозен инструмент за въздействие дори в най-развитите държави и през XIX век, а в началото на XX век продължава да се използва, в някои страни дори след края на Втората световна война. Но новите технологии дават възможност за акумулиране в икономическите елити на сериозен ресурс за манипулация дори в най-развитите държави с утвърдени демокрации и то без формално да има цензура, без репресии срещу неудобни журналисти и всякакви подобни инструменти, които ползват откровено диктаторските режими.

В университетите, а и в извънакадемичните среди често се говори за прословутия първи телевизионен дебат между Кенеди и Никсън, за който се спори дали и доколко е преобърнал нагласите на американците. Но промяната, която започна с появата на телевизиите и се развива в нашето съвремие през интернет и социалните мрежи е много по-дълбока. Вероятно от времето на Гутенберг до появата на първите радиа печатното слово е основен канал за комуникация. На тази база през XIX и почти целия XX век вестниците особено по отношение на политическата комуникация играят водеща роля. Масовизирането на грамотността и повишаването на жизнения стандарт в развитите държави увеличават броя на читателите.

Но вестниците са важна опора на модерната представителна демокрация по една друга причина, свързана с пазара и пазарната икономика. Потребителят на информация, читателят, е този, който с купуването на вестника заплаща за информацията, която получава. Едва ли това винаги и за всички вестници е било решаващо, но най-малкото това дава на самата медия възможност за избор да

следва интересите на своите читатели, а не да ги манипулира в посока, която е изгодна за определен рекламодадел или друг икономически силен субект, който е готов да плати за настройване на общественото мнение в определена посока.

Новите комуникационни технологии дават възможност на потребителите на информация да я получават уж безплатно и то в огромни количества. Но в пазарното общество няма нищо безплатно. Съвременните медии са все повече зависими не от хората, които потребяват информацията, а от стопанските субекти, които плащат за реклама или за това политиката на медията да настройва обществото в определена посока. Тези тенденции са особено силни и видими в България. в това отношение е показателно и мястото на страната в класациите за свобода на словото.

Проблемът е все по-видим за мнозинството от българските граждани, които усещат, че тяхната гледна точка и темите, които ги вълнуват ги няма и то най-вече във водещите национални медии. БСП като партия е изключително потърпевша от „либералния медиен тоталитаризъм“, който осигурява огромно превъзходство на десните партии и техните политически тези. Това е още една причина партията да отвори дебата за промяна в начина на функциониране на медиите, която да осигури реален плурализъм на мненията и да даде възможност на българските граждани да влияят върху средствата за масова информация.

Преди години във връзка със стремежа си да осигури на по-младото поколение български граждани достъп до културни мероприятия като театрални представления, изложби и други БСП разви идеята за създаване на ваучерна система, при която младите хора да получават ваучери, с които да си купуват билети за различни културни събития. Естествено, десницата тогава отхвърли идеята и тя не беше реализирана.

Но в хода на дебатите за своето програмно и идейно обновление БСП задължително трябва да обърне особено внимание на това как ще развива българската демокрация и важна част от решението на проблемите е свързана с осигуряване на реална свобода на словото. На партията като социалистическа и приляга да започне дебат за възможните варианти за субсидиране на българските медии и българската култура по начин, който да ограничи властта върху медиите на големите корпорации и едрият капитал и да засили възможностите на гражданите да решават каква информация искат да получават и да бъдат овластени да влияят върху този процес. Става въпрос за засилване изобщо на политическото равенство на всички граждани, за отхвърляне на сегашното състояние на демокрацията, при което политически права имат най-вече малкия процент много богати хора.

Дори само отварянето на един такъв политически дебат вътре в партията и усилията да се изработи механизъм за демократизиране на медийното пространство може да има сериозен позитивен ефект върху българския политически живот. Може да даде възможност на партията в по-дългосрочен план да се отвори към нови групи избиратели и да получи симпатиите на групите в обществото, които са недоволни от медийната власт на българската олигархия и свързаната с нея политическа корупция.

Заклучение

Въпреки че идейните дебати, както в БСП, така и в българската политика като цяло се изтихват на заден план през последните години, завръщането в партията на дебатите за политика и идеи могат да имат сериозен и позитивен политически ефект върху нейното развитие. Партията трябва по всякакъв начин да се опитва да излезе от капана на плоския, повърхностен ПР с краткосрочни цели и тези. За БСП дебата за идеите е бил и може отново

да бъде важен фактор за организационно съживяване, дори и да не даде желаните резултати даже в средносрочен план.

Десетилетие и половина след приемането на действащата програма на партията декларативната политическа воля за приемане на нова програма е необходимо, но не и достатъчно условие за разработването в кратки срокове на качествено нов програмен документ, дори и той да не бъде програма, а само фундамент по пътя към създаването на такава. Тук е важно да си припомним, че е важна не само крайната цел, но и пътя и стъпките за нейното постигане.

Преди да приеме нова програма БСП трябва да даде отговор на редица жизнено важни за програмното и обновление въпроси. На първо място сред тях стои въпросът кого иска да представлява партията, за да може на тази база да се проведе и дебата за интересите на тези социални групи, които партията като социалистическа трябва да защитава. На следващо място, но не и по важност, стои фундаменталният в последните поне 30 години

за България въпрос как трябва да изглежда българската икономика, за да може да генерира ресурса необходим за реализацията на позитивни промени в българското общество, за реализация на идеята заложена от БСП в преамбюла на създадената от партията конституция – за България като демократична, социална и правова държава.

След като даде отговори на тези въпроси и най-вече след като има реална представа как да се постигне икономическо сближаване между България и най-развитите държави в Европейския съюз, БСП може да даде модерни и адекватни за XXI век решения на редица социални и политически въпроси, които ускореното икономическо развитие не може да реши само. Различните проблеми и предизвикателства, пред които са изправени, както партията, така и българската държава са силно взаимно обвързани и в нито една област не може да бъде постигнат съществен напредък без да се направят съответните стъпки в другата. Но поставяйки сама на себе си тези въпроси за бъдещето на България БСП ще покаже, че самата тя има бъдеще.

БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ: ОТ ОРГАНИЗАЦИОНЕН ЕТАЛОН ДО СТРУКТУРЕН КОЛАПС

Още с възникването си първите леви политически организации са иманентно свързани със зараждащото се и набиращо все по-голяма сила движение за права на работниците. До голяма степен това предопределя в исторически план и техния масов характер, като именно конфликтът между труд и капитал се възприема от политическата теория като един от основните кливиджи, довел до възникването на модерните политически организации през XX век.¹ Наличието на организация от своя страна пък се откроява като един от значимите фактори, даващ ни основание да говорим въобще за наличието политически значимо противопоставяне, т.е. това е фактор, който е същностен елемент от структурирането на даден конфликт.²

България не остава встрани от този исторически процес, но установяването на еднопартисен авторитарен режим след края на Втората световна война предопределя специфичен път на развитие на организирания политически структури. Тази особеност несъмнено се отразява на демократичното развитие на българската политическа система след 1989 г. и в частност върху развитието на българската левица. Ето защо, когато днес говорим за организационно присъствие на леви политически структури в България, то следва да имаме предвид преди всичко Българската социалистическа партия (БСП), защото това е единственият, представляващ левицата субект, който разчита на организацията като фактор за политическа мобилизация и в този смисъл представлява класически пример на масова лява партия.

Останалите субекти от този политически спектър така и не достигат организационна зрялост, за да можем въобще да говорим за срыв във функционирането на техните струк-

тури. Те остават на нивото на епизодично функциониращи електорални клубове, които нямат регулярен организационен живот и се активизират основно в предизборни ситуации. Предвид това са и далеч от разбирането за масова партия, както по своята организационна структура и членски състав, така и по отношение на своите мобилизационни възможности.

Изхождайки от ситуацията в България и позиционирането на левите политически партии, разговорът за организационното развитие и бъдеще може да засяга единствено структурите на БСП, доколкото единствено в тази партия през годините се забелязва стремеж към организационно обновление и модернизация, а и се придава сериозно значение на поддържането на широка мрежа от вертикални и хоризонтални организационни единици. До неотдавна те имаха значение не само за предизборната подготовка и участие на партията, но и взимаха активно участие в процеса на подбор и обучение на кадри, на номиниране на кандидати за различни публични позиции и оценка на тяхната дейност.³

Като наследник на бившата управляваща комунистическа партия БСП наследи структура със строга йерархия и ясно изразени отношения на субординация и координация. Към онзи момент приоритетен е въпросът как тази структура да се демократизира без да се наруши нейната функционална цялост, за да може ефективно да се адаптира към новите обществено-политически условия. Тогавашното ръководство на партията до голяма степен се справя със задачата, доказателство за което е фактът, че БСП остана последната партия, наследила някоя от бившите комунистически партии в Източна Европа, която три десетилетия по-късно запази своя масов характер.

Макар и запазила своята организационна същност през годините, БСП разчита преди всичко на инерционния ход и така и не са предприети мерки за нейното радикално обновление. с развитието на информационните технологии пък този въпрос започва още повече да се подценява, тъй като в предизборните кампании и ежедневната дейност на партиите се отдава все по-голямо значение на интернет, социални мрежи, дигитален маркетинг и т.н. Организацията, характерна за масовите партии, започва много често да се възприема по-скоро като бремене, както в политически, така и във финансов план. Предвид всичко това, през последното десетилетие БСП изпадна в ситуация на задълбочаваща се организационна деградация, която не само се отрази на политическите позиции на партията, но ѝ отне най-важното предимство. През 90-те години водеща в БСП е силата, произтичаща от симбиозата между сплотено работническо движение и добре организирана партия, като първото е източник на енергията, а второто канализира тази енергия в правилната посока – борба за права и политическо представителство.

Начинът и ефективността на взаимодействие между тези два елемента дълго време определя успехите и жизнения цикъл на политическите структури в левия спектър и проблемите в това отношение са една от водещите причини за сериозната криза на левицата през последните десетилетия. Интегрираната в политическата система партия постепенно се отдалечава от своята електорална база, вследствие на което все по-трудно успява да мобилизира поддръжници, а и да представлява техните реални интереси. Така възниква и базовата предпоставка за кризата в левите партии – разминаването между интересите и правата на работническото движение и възможността и/или желанието на партиите, които го представляват, ефективно да ги защитават.

Проблеми в организационното развитие на масовите партии. Предпоставки и последици

За да започнем прегледа на актуалната ситуация в БСП първо трябва да отговорим на въпроса доколко „масовата партия“ продължава да бъде витален модел при съвременните условия, поне що се касае до разглеждането и като специфична форма на организация. Би било доста пресилено да се увлечем по модата и да обявим „смъртта“ на масовата партия като обществено-политически феномен. Факт е, че през последните години сме свидетели как тази форма на съществуване на политическите субекти в западните общества изпадна в сериозна криза. Факт също така е, че в някои държави тя успя бързо да се стабилизира и да отговори на съвременните социални изисквания. Актуален обаче остава въпросът за причините, довели до тези кризисни ситуации.

Тъй като в общия случай тези партии имат извънпарламентарен произход, това води до необходимостта от привличането на максимално голям кръг привърженици сред новоинтегрираните в политическия процес граждани. Желанието и необходимостта да бъде формирана силна масова подкрепа сред обществото превръща тези организации в членски партии, което е първата предпоставка за развитието им като трайни, устойчиви и централизирани структури.

Както отбелязват Ричард Катц и Питър Мейър, масовата партия с присъщите и организационна структура, организирано членство, срещи с привърженици и т.н. е определен етап в развитието на партиите, отразяващ специфичните отношения между държавата и гражданското общество. Масовата партия се разглежда като елемент в борбата на доскоро изключените от политическия процес членове на обществото за контрол върху структурите на държавната власт. Катц и Мейър обръщат внимание и на възможностите, които големият брой членове дава по отношение на набирането на финансови средства

чрез членски внос и развитието на широка агитационна мрежа, която решава най-важния въпрос – достъпа до средствата за масова информация.⁴

Лари Даймънд и Ричард Гюнтер също отбелязват, че масовата партия е проява на политическа мобилизация на работническата класа. Те характеризират този тип структура със значителния брой членове, които заплащат членски внос и са ангажирани с политическа дейност не само в периодите на провеждане на избори. Следвайки целта да разпространи своята идеология, масовата партия се опитва да проникне във всички сфери на обществения живот, като асоциира към дейността си и други организации. Създадената по този начин широка политическа мрежа служи не само за мобилизация на членове и симпатизанти по време на избори, а се превръща в специфична общност на общуване между съмишленици. Според двамата автори масовите партии придобиват различен облик съобразно разграниченията във водещата им характеристика: “идеологията и/или обединяващата система от вярвания”.⁵

Джовани Сартори предлага две базови условия, които определят една партия като масова. Първо, отварянето на партията към широк кръг хора на базата на политическа работа и конкретни постижения. Второ, фактът, че избирателите на партията се идентифицират с абстрактния партийен образ, вместо с конкретна политическа фигура. Той нарича масовата партия „организационна партия“ и придава по-голямо значение на наличието на широка мрежа от структури. Трудно би било обаче да се каже дали количествените или качествените измерения в по-голяма степен характеризират масовата партия. Значително по-гъвкавите критерии, които Сартори предлага за една масова партия, дават възможност за преосмисляне на ролята на партийното членство и организационната структура като базови условия за съществуването на една масова партия.⁶

Морис Дюверже вижда европейските работнически партии като архетип на масовата партия. Като основни техни черти той също включва: строго установената система за членство; задължителния членски внос; изграждането на партийни секции, имащи не само електорални, но и възпитателни функции; наличие на постоянен партийен апарат, т.е. партийна бюрокрация; заместване на индивидуалното ръководство с цялостна система от колективни органи; основополагащо значение на идеологическите доктрини за вътрешнопартийния живот; проникване на партията в различни обществени сфери, като икономическата, социалната, семейната и т.н. Той с основание допълва, че това, което отличава масовата партия не е нейният мащаб и численост, а специфичната структура. Масовата партия има за основна задача привличането на нови членове, тяхната подготовка и възпитание с цел участие в държавното управление. Според Дюверже това означава, че “членовете са самата материя на партията, субстанцията на нейната дейност”.⁷

На базата на тези и множество други изследвания по темата можем да обобщим някои основни характеристики на масовите партии:

- Специфична организационна структура, с ясно изразени отношения на координация и субординация;
- Наличие на организирано партийно членство;
- Активна политическа, агитационна и просветна дейност не само в периода на провеждане на избори;
- Задължително заплащане на членски внос от всички членове като основен източник за финансиране на дейността;
- Силна отдаденост и ангажираност на членовете към партията, която се превръща за тях в специфична група за общуване;
- Наличието на голям и постоянен партийен апарат, който е ангажиран с организацията на дейността на партията;
- Проникване на партията в разнообразни сфери на обществения живот, като по

този начин около нея се създават групи от външни подкрепящи организации;

- Концентриране около обединяваща система от вярвания или идеология;
- Идентифициране на членовете с абстрактния образ на партията, а не с политически лидери; индивидуалното лидерство е заменено със система от колективни органи;
- Електоралните резултати на партията са пропорционални на нивото на вътрешната и мобилизация.

Накрая ще отбележим, че от решаващо значение е историческият контекст, в който следва да бъдат разглеждани всички изброени критерии. Отсъствието на някои от тях не поставя по несъмнен начин съществуването на една партия като масова, но именно на базата на тези критерии можем да получим най-пълна представа за нейните същностни характеристики.

С новото хилядолетие на дневен ред дойдоха и много нови, нетипични до този момент задачи, чието разрешаване предполага появата на „глобалния човек“, заменил „масовия човек“ на Сартори. Новите условия поставиха под съмнение и съществуването на двете основи на масовата партия – националната държава и политизираното общество. Освен политическите изменения, настъпи и сериозна трансформация в икономическата дейност, която също засяга до голяма степен политическите партии. Глобализацията се свят промени в много отношения начина на функциониране на капиталистическото производство, а развитието на технологиите и новите течения в икономическата мисъл предизвикаха коренна промяна в структурата на обществата, която е твърде далеч от онова, което познаваме от началото на XX век.

Най-силно влияние върху всички форми на организационен живот оказват икономическото развитие и свързаното с него изменение на структурата на трудовата дейност, както и развитието на технологиите. На тази база

все по-характерни за обществата стават дехуманизацията, атомизацията, преминаването на други нива на организирано общуване извън рамките на усещането за общност. В този смисъл, все по-голямото несъответствие между структурата на обществото и структурите на партиите води до загуба на доверие, постепенно намаляване на членската маса и организационно свиване.

Следва да се отбележи, че съвременните условия на развитие на политиката, превърнали я в своеобразен пазар, значително увеличават необходимостта от финансови средства. Разчитащите на членски внос структури трудно посрещат тези нужди, което до голяма степен превръща членския внос в излишна характеристика на масовата партия. От друга страна, финансовите затруднения на партиите логично водят до отлив на членска маса, свиване на структурата и ограничаване на активността, което пък рефлектира върху тяхната политическа, организационна, просветна и предизборна работа. Логично, така се стига и до значително ограничаване на влиянието на масовите партии сред външните подкрепящи организации: синдикати, професионални организации, младежки движения и т.н.

Нарушаването на механизма на функциониране на партийните структури на свой ред води до проблеми в координацията и субординацията. Негативните тенденции сегментират вътрешно масовите партии на отделни части: ръководство, парламентарна група, структурни звена на партията, поддържащи организации, симпатизанти и периферни избиратели. Този процес несъмнено води към свиване до партийно ръководство и парламентарна група, като тенденциите към олигархизация на партийните ръководства са обосновани още преди век от Роберт Михелс.⁸

Днешните сходни тенденции по отношение на масовите партии обаче имат значително по-сериозни последствия по отношение на кадровия потенциал и развитието на социалната база, които последствия създават ненорма-

лен процес на циркулация на партийните елити, задълбочаващ разделението между партията-ръководство и партията-членска маса.

Казаното дотук е важно именно за масовите партии, защото те в най-голяма степен са засегнати от тези процеси. Останалите партии значително по-бързо се адаптираха към съвременните условия, като някои от тях чрез директна трансформация и ребрандиране. Изхождайки от аксиомата, че „целта на всяка политическа партия е да постигне именно този обем на властнически правомощия, който ще ѝ позволи максимално безпрепятствено да осъществи своята управленска програма”⁹, следва да отбележим, че в това отношение масовата партия среща изключително сериозен проблем. Политическата мобилизация на масовата партия в много голяма степен зависи от организационната кондиция на нейните структури, от идейната консолидация между членовете и между членове и ръководство, както и от политическото състояние на органите на партията. Следователно от тези фактори зависят изборните резултати на партията, както и възможността ѝ да бъде фактор в упражняването на политическата власт. Това налага всяка една масова партия да намери подходящата форма, в която би могла да бъде ефективна политическа сила, оправдаваща целите на своето съществуване.

Организационно развитие на БСП и преходът към посткомунистическа структура

Като явление на прехода БСП до голяма степен понася всички кризисни процеси, засягащи начина на функциониране на масовите партии.¹⁰ Категорична е тенденцията на загуба на членски състав (близо двадесет пъти спрямо 1990 г.), изчезване на цели местни организационни единици, свиване на териториалното присъствие на партията в страната, сериозен спад на активността по отношение регулярната политическа работа, значителен спад на дела на членския внос в общо-

то финансиране, ограничаване на партийния апарат до центъра и големите градове и т.н. Паралелно с този процес БСП среща задълбочаваща се сложност в опитите за идеологическа трансформация и приспособяване към актуалните условия на обществено-политическия живот.¹¹

Оттук произлиза и големият проблем на партията, свързан с идентификацията и идеите, който несъмнено се отразява и на организационния интегритет. През последните десетилетия БСП промени значително идейния си облик, но доста често основният замисъл остава неразбран за мнозинството от избирателите, които имат други атавистични очаквания за дейността на партията.¹² Това създава предпоставки за организационен фракционизъм, довел до сериозно роене на монолитната масова партия. Така в немалка степен е нарушен и процесът на идентификация на членовете с абстрактния образ на партията, заменен от обратен процес на идентификация с отделни политически фигури. Тези явления имат силно негативен ефект върху способността на партията за вътрешна мобилизация на членове и симпатизанти, а оттам логично и върху изборните ѝ резултати, които, макар до 2020 г. да са в унисон с нормалния политически цикъл на редуващи се пикове и спадове, показват обща тенденция на снижаване.

Днес БСП повече от всякога е обхваната от тежките последици от споменатите явления. Освен това, партията е изправена и пред сериозен лидерски проблем, който задълбочава пропастта между ръководство и членска маса. Партийните членове и организационната структура, двата елемента, които легитимират БСП като фактор в обществото, имат все по-малък досег до реалния политически процес. Проблемите в организационното развитие на партията следва обаче да се разглеждат в два паралелни аспекта, които до голяма степен са и взаимно обусловени – организационни проблеми и други проблеми влияещи върху организационното развитие. Освен това, темпорално също можем да раз-

граничим няколко периода, всеки от които има своите специфики.

Както вече споменахме, до 2001 г. в организационен план БСП се движи по инерцията на комунистическото наследство. След като обаче за пръв път партията изпада до трета позиция на преминалите същата година парламентарни избори, търсенето на комплексни организационни мерки за реформи вече изглеждаше наложително. Като негативна тенденция обаче се откроява непоследователността в прилагането на тези мерки и тяхната честа модификация от конюнктурни съображения. През годините в структурите на БСП регулярно се повдига дебатът за идейно-програмното развитие на партията, но този за нейното организационно бъдеще по традиция остава на по-заден план. Това е особено характерно за успешното за БСП десетилетие от началото на новия век, в което партията е приета в Социалистическия интернационал и Партията на европейските социалисти, печели президентски и парламентарни избори и се утвърди като основен стълб на новата плуралистична партийна система, наследила двуполусния модел от 90-те години.¹³ Тези успехи обаче създават лъжливото усещане за успешно провеждане на реформи, като дори от позицията на днешния ден за целите на анализа на бихме могли да посочим какви са били критериите за успешна организационна модернизация и как тяхното покриване е намерило приложение в практиката.

Фактическото окончателно скъсване с комунистическото минало е приемането на новия устав на партията през 2008 г., с който се внасят редица промени в наименованието и функционирането на партийните органи. Разширен е обхватът на демократичните процедури и правата на отделните членове в процеса по номинация на кандидати за партийни и публични длъжности. Въведена е опцията за общопартийни допитвания и референдуми. На практика е сведена до минимум възможността за принудително прекратяване на членство в партията и за отмяна на взети

на по-ниско ниво партийни решения. За пръв път в партийен документ е включена идеята за мандатност на ръководителите на партийни органи на всички нива, както и е гарантирано представителството на двата пола.¹⁴

Мащабните промени обаче така и не засягат организационната структура на партията, чиято форма и механизъм на функциониране остава същата. От тази гледна точка изглежда, че извършената организационна модернизация покрива до голяма степен само критериите за процедурна адаптация към съвременните условия, но атавистичния модел на партийно строителство запазва своята роля във функционирането на партията. Този дисонанс, от една страна, между адаптирани и демократизирани „от горе“ процедурни правила за функциониране, а от друга страна, остаряла и нежелана промяна партийна структура, е една от водещите причини за тежкото положение, в което изпада БСП през следващото десетилетие.

Организациите на БСП понасят тежкия удар от злополучното коалиционно управление на партията през 2013-2014 г., като за пръв път става очевидна необратимостта на някои процеси, унищожавачи постепенно фундаментите на партийната структура. Започналият дебат от новоизбрания председател Михаил Миков обаче води до поредните палиативни мерки, които няма как да решат кардиналния проблем – как ефективно да се трансформира партийната структура и да отговорят на същностния въпрос – защо на БСП са и нужни териториални организации, освен за да организират изборния процес на своето ниво.

Доказателство, че този проблем има решение и този въпрос има отговор са бързото организационно съвземане и енергията на партийните структури, която е демонстрирана на президентските избори през 2016 г. и парламентарните през 2017 г. Анализът на дейностите и резултатите от тези две кампании ясно показва, че при подходящата мотивация

и адекватно управление партийните структури все още са решаващ фактор за изборните резултати на БСП. Не би било пресилено да се каже, че мобилизационният фактор е решаващ не само за конкретни избори, а като цяло за политическото позициониране на партията в обществото и нейния авторитет (съвсем доскоро БСП беше емблематична с масовите политически мероприятия, които провежда – митинги, демонстрации, събори).

Изхождайки от това, можем да твърдим, че тези краткотрайни политически успехи още повече изместват на заден план все по-очевидната нужда от организационни реформи и адекватни мерки за стабилизиране на партийната структура. Нейната роля в пиковите на партията е несъмнена, но тя значително е по-нужна в периодите на електорални спадове в политическия цикъл.

Пътят към организационния колапс и маргинализацията на БСП

През 2017 г. е приет нов устав, в който заляга претенцията за още по-значително засилване на демократизацията в партията и увеличаване на възможностите за участие на социалистите в дейност ѝ. Основните негови стълбове, по думите на председателя на партията Корнелия Нинова, са пряко участие, мандатност и отчетност. Реалността обаче води до съвсем други резултати, създавайки фасаден демократизъм пред разширяващи своя обхват авторитарни порядки. Сред водещите промени в тази посока са възстановяването на механизма за изключване на партийни членове, включително и от националните органи, откриване на възможността националните органи да променят или изменят решения на местните органи, въвеждането на пряко избран от членовете председател, който на практика не може да бъде отстранен чрез процедурен механизъм, свръхконцентрация на правомощия в тясно ръководство в лицето на Изпълнителното бюро и др.

Първото нещо, което трябва да имаме предвид, говорейки за Устава на БСП, е изначалната необходимост неговите норми да бъдат спазвани и обективно, а не разширително тълкувани от органите на партията. Ако това изискване не е изпълнено, тогава няма значение какви ще бъдат уставните разпоредби. Оттук произтича и основната задача на всяка бъдеща инициатива за реформи в БСП – възстановяване на правилата, произтичащи от партийния устав, както и създаване на механизми за ефективен контрол за тяхното спазване. Ако тази идея не залегне в основата на един реформаторски план, отхвърляйки категорично всякакви конюнктурни отклонения, то неговото реализиране от самото начало ще е изправено пред провал.

Ефектите на действащия Устав на БСП следва да бъдат разглеждани под условието, че неговите текстове са обект на превратно тълкуване и директно неспазване. Като замисъл залегналите в него идеи изглеждат положителни, но реализацията им до голяма степен ги компрометира. Шестгодишното практическо приложение на устава показва сериозни деформации в основните принципи на функциониране на партията.

Суспендирането на уставни разпоредби и превратното прилагане на други, съобразно конюнктурен интерес, резултатите в фактическо преустановяване на колективното начало в ръководството на партията и противоуставна свръхконцентрация на власт в председателя, която се прикрива зад формални заседания на партийни органи. Показателна е и нелегитимната употреба на неписъствени заседания при хипотези, които не попадат в предвидените от Правилника за организация и дейността на Националния съвет. От друга страна, в епидемиологичната обстановка въведената порочна практика на заседания на подпис бе приложена за саморазправа с отделни членове и приемане на спорни решения, без да е възможна каквато и да било форма за институционален контрол. Като форма на работа на органите се налага прак-

тиката за изключване на членове без да бъдат поканени и изслушани.

Освен с отделни социалисти, Уставът е използван и като средство за подчиняване на цели партийни организации и техните ръководства. Началото на този процес е поставено с провеждането на спорен вътрешнопартиен избор, в който отсъстват елементарни изисквания за прозрачност и възможности за равнопоставено участие на всички кандидати, а на първото заседание на 50-я Конгрес на БСП е опорочен и изборът на партийни органи, след като на практика е отнета възможността за осъществяване на контрол върху изборния процес. Това логично води до заличаване на най-ценния елемент на вътрешнопартийната демокрация – критичното мнение, като изразяващите го са заклеявявани като врагове с „партиен билет“.

Неспазването на изброените уставни разпоредби не е единствено. Показателно е, че в нарушение на основополагащите принципи за мандатност и несъвместимост на постове, членове на ръководството на БСП продължават да заемат позиции, които явно не могат съгласно устава на партията. Следвайки този образец от високи позиции, редица активисти на местно ниво също си позволяват подобни нарушения. Вероятно обаче най-пагубният в стратегически план удар, който е нанесен върху организационното функциониране на партията е фактическата ликвидация на нормативно разписания кадрови процес в неговата ненарушима цялост: подбор, подготовка, реализация, оценка.¹⁵

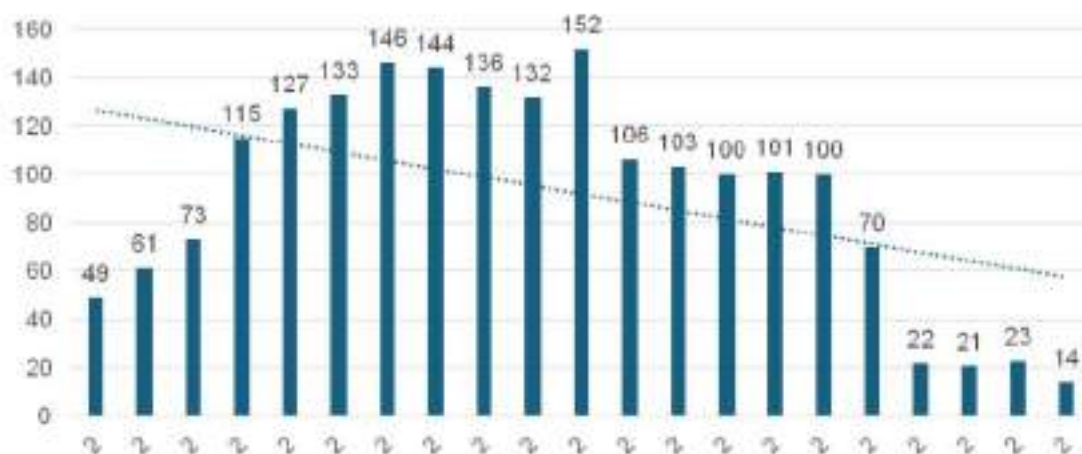
Особено силно това се усеща по отношение на най-чувствителния елемент на подготовката на кадри, а именно координираното и систематично участие на кадровия ресурс на БСП в политическите обучения от плановите за политическо образование на Националния съвет на партията. Системата за политическо образование предвижда надграждане на обученията след базовото ниво с едномодулни обучения по политически мениджмънт, през

многомодулни обучения с външно партньорство и национални мултипартийни обучения. Целят този процес се осъществява под общата координация на Центъра за политическо образование към Националния политически институт „Димитър Благоев“. След 2019 г. обаче процесът на практика е прекъснат, като участията на активисти на БСП стават по-скоро епизодични и несистемни, а сътрудничеството с редица външни организации е силно ограничено или прекратено. Проблематичността на ситуацията най-ясно може да бъде представена чрез динамиката на броя на обучените активисти през последните двадесет години в споменатите по-горе обучителни формати.

Допуснатите грешки при конституирането на националните органи и опорочаването на редица други процедури активно допринасят за последвалите кадрови колапс и пълно отсъствие на системност при провеждането на кадровата политика на партията. Изгонването на едни от най-подготвените кадри на всички нива допълнително спомага процеса на превръщане на партийните органи в организационни сбирки, които обсъждат процедурни въпроси и легитимират предварително приети решения при пълно отсъствие на разговори за състоянието на партията и за политика въобще.

За да се излезе от този порочен кръг на възпроизвеждаща се злонамерена употреба на нормите, БСП се нуждае от сериозен разговор за промени не просто в Устава, а в начина на работа на партията. Този разговор трябва да се основава на съгласие по основните принципи на функциониране.

На първо място е наложително конкретизиране на уставните разпоредби и изясняване на смисъла на определени текстове, за да не бъде допуснато тяхното превратно и разширително тълкуване от конюнктурни съображения. в спешен порядък следва да се възстанови колективното начало в работата на партийните органи и придаването на смисъл

Фиг. 1. Активисти, преминали обучение в мултипартийни, многомодулни, надграждащи и едномодулни обучения (брой), изт. НПИ¹⁶

на тяхното функциониране чрез засилване на политическите им правомощия, разширяването кръга от въпроси, попадащи в тяхната компетенция, ограничаване на правомощията на изпълнителните органи и недопускането на неприсъствени заседания на подпис. При положение, че партията е изправена пред множество вътрешни разделения, следва да се помисли за разширяване обхвата на въпросите, решавани с квалифицирани мнозинства, защото това ще повлияе положително на инициативите за търсене на компромисни решения.

На второ място, наложително е преосмислянето на предназначението на мерките за партийно въздействие, повишаване на изискуемите критерии и конкретизация на случаите за тяхното налагане, за да не се допуска разширително тълкуване. Практиката през изминалите години показва, че те са обект на сериозна злоупотреба, превръщайки се в инструмент за разправа.

На трето място, отдавна се коментира въпросът за необходимостта от строги правила за провеждане на всички видове избори в партията - гаранция за нейното демократично развитие. Задължително условие е премахването на всички възможности за злоупотреби

и порочни практики, будещи съмнение по отношение на легитимността на провежданите в БСП избори. Необходима е и нова формула за определяне на състава на партийните органи, включително чрез разширяване на делегираното представителство на кметове на общини и председатели на общински съвети, ограничаване на значението на квотите на база количество членски състав и разширяване на представителството на различните идейно-политически и професионално-творчески обединения, доколкото те все още съществуват.

На четвърто място, по отношение функционирането на органите трябва да се направи крачка назад към по-консервативни позиции в уставните разпоредби по отношение изискването за заемане на определени позиции в партията и членство в нейните органи. Строг подход при прилагането на доказали се във времето организационни практики по никакъв начин не поставя под съмнение политическата модернизация на партията. Наложително е и регулирането на вариантите за прилагане на разпоредбите за прекратяване на мандата на местни органи с решение на Националния съвет на БСП, за да бъдат ограничени възможностите за злоупотреба с това право. По отношение дейността на Общопар-

Фиг. 2. Дял на членския внос от общите приходи, изт. БСП¹⁷

тийната контролна комисия от голямо значение е въвеждането на ясни правила за нейното функциониране, основани на нов подход в работата при решаване на спорни партийни въпроси, както и въвеждане на строга инстанционност при разглеждане на жалбите и сигналите, т.е. първо да се сезират местните контролни комисии.

Косвените ефекти върху организационното развитие са свързани преди всичко с несъзнавания стремеж БСП да прилича на предшестващата я Българска комунистическа партия. Оттук идва и специфичното възприемане на идеята за партийното членство, чието значение многократно надвишава изискванията дори на западните масови партии. От партийния член се изисква активно участие в политическата дейност, агитационна работа, плащане на членски внос, участие в изборите като електорална единица и поддръжка в кампанията. Ако в началото на демократичните промени делът на членския внос в общото финансиране намалява значително заради намален индивидуален размер и нарушена систематичност на заплащане, то през последните петнадесет години той представлява средно 14% от приходите на партията и макар да е приблизително константна величина, ясно се забелязва тренд към покачване на дела

му заради ограничаването на останалите приходоизточници.

Организациите и партийният член в БСП намират сериозно място във всички партийни документи, а самият прием в партията е специфичен ритуал, който има важно за приемащата организация и приемания член значение. Предвид тази специфика е логично бързото намаляване на броя партийни членове да е една от най-проблематичните теми, която се е превърнала в табу за националното ръководство през последния мандат. Показателно е, че от 2020 г. насам е прекратено събирането на информация за ежегодния анализ на количествения и качествен състав на партията, с което е нарушена половинвековна традиция, приела формата на рефлекс. Макар да е ясно, че предвид разнообразни обществени процеси БСП няма как да бъде партия с такова масово членство, твърде малко се прави този процес да бъде максимално забавен. След 2020 г., вследствие масовите вълни на изключване и напускане от партията, той придобива все по-застрашителни размери.

Намаляването на членския състав от своя страна пък води до изчезването на основни партийни организации, като не са малко и общинските организации, сведени до санитарен минимум партийни членове. Това

Фиг. 3. Членски състав, изт. БСП¹⁸

е важна част от териториалното отстъпление на левицата и създава все по-сериозни проблеми за политическото и позициониране в цели региони на страната. Така нареченото организационно свиване не би било толкова проблематично, ако то имаше само организационни измерения и се запазваха властовите позиции на партията. Тогава бихме могли да говорим за реструктуриране на БСП, но случаят очевидно не е такъв, защото анализите данни показват, че изчезването на всяка организация на БСП води след себе си и електорален срив.

Друг косвен фактор, влияещ върху организационния интегритет са периодичните опити за идеологическо предефиниране на партията. Дълги години един от най-често задаваните въпроси сред членовете и симпатизантите е каква партия е БСП. Той и до днес не намира окончателен и общоприемлив отговор, като през годините търсенето на този отговор има и несъмнено негативно въздействие върху организационно развитие.

Идеята, че БСП губи характеристиките си на масова партия е проблематична с това, че на среща ѝ не стои отговор каква партия е. Ясно е, че БСП е партия, която вече повече от три десетилетия се намира в идеологически и организационен преход, протичащ сравнително

успешно до преди десетилетие. Едва ли би било пресилено, ако кажем, че БСП е сложен политически конгломерат, в който, вследствие на атавистични рефлексии, по същество съжителстват няколко различни партии. Този процес се подхранваше от толерантността към инакомислието, ефективното функциониране на някои демократични процедури и възможностите за кооптиране в партийните ръководства на лица с различен профил. Именно предвид тази особеност, след като БСП прие през 2020 г. курс към ликвидиране на „враговете с партийен билет“ и концентриране на властта в тесен кръг, на организационния интегритет бе сложен фактически край.

Дългото функциониране на системата на съвместно съжителство на обособени по различни критерии отделни фракции предизвика редица проблеми в дейността на партията, чиито негативни ефекти започнаха лавинообразно да се появяват след 2020 г. На първо място сред тези ефекти е задълбочаващото се усещане за дефицит на справедливост в партия и общество. Този проблем е актуален за БСП близо десетилетие, но доскоро той имаше общосистемни характеристики. Днес вече е обхванал цялата партийна структура в две направления – липсата на справедливост в процеса на функциониране на самата партийна структура и невъзможността БСП вече да бъде носител

на идеята за справедливост в обществото. Този ефект е особено деструктивен, тъй като възпитанието на преобладаващата част от партийните членове и формирането на ценностната им система се е състояло в други условия и този дефицит е на път да унищожи обединяващата система от вярвания на партията. Това е и една от причините за загубата на връзката член-избирател.

На второ място, можем да открийм факта, че БСП е загубила своята обединяваща цел, поради което периодично се създават измислени цели, които или изглеждат нереалистични или не кореспондират с очакванията на избирателите (борба с джендър идеологията, премахване на „паралелната държава“). Липсата на автентична цел на партията води до значително отслабване на спойката между отделните структури и фракции, а това води до чувствителен спад на мотивацията за политическо действие.

Третият проблем, който оказва силно негативен ефект върху организационното развитие е неспособността или нежеланието на национално и местни партийни ръководствата да интегрират различията и лицата, които ги изразяват. Действието на „железния закон на олигархията“ на Михелс¹⁹ е все по-характерно за организациите на БСП, които, доказвайки на практика твърдението на Дюверже за „олигархичната природа на ръководствата“, бързо формират свой кръг от „избрани“, който е призван единствено и само да представя партийната позиция. Това явление не е ново за БСП, но са нови мащабите на остракирането на партийни активисти вследствие на тяхното различно мнение.

Четвъртият негативен ефект е свързан с фрагментацията на партията на отделни самодостатъчни звена. При актуалното състояние на БСП голяма част от структурите живеят отделен собствен живот, като не са редки случаите този техен живот въобще да не е в унисон с случващото се в националното ръководство. Като следствие на този ефект се

появява феодализацията, която след 2020 г. преминава във фактическа война на ръководството на БСП с редица партийни структури. Вторично косвено следствие от този ефект е и неизясненото организационно положение на партията, тъй като в някои територии тя продължава до голяма степен да се развива като масова, другаде практически изчезва, а на национално ниво придобива все по-видими характеристики на електорална партия. Това положение създава допълнително напрежение, защото системата функционира за запазване на привилегированния кръг, който изключва цели организации от кадровия процес. Казано накратко, масовата партия става все по-излишна за националното ръководство на БСП.

На всички тези дефицити във функционирането, довели БСП до въпросното хибридно положение, не бива да се гледа едностранно. Състоянието, в което днес се намира партията, е израз на дългогодишната липса на стратегическа визия за нейното развитие. с учудващата си устойчивост и приспособимост БСП сама е превърнала себе си в изпитателен полигон на различни трансформационни модели. в този смисъл, партията вече има известен опит в тази посока и би могла да се поучи от миналите грешки. Настоящата и хибридна позиция може да се разглежда като криза, но и като възможност. Всичко зависи от качеството и адекватността на политическите решения. в партията все по-категорично се забелязва едновременно наличието на организация, разбирана като структури, и липсата на организация, разбирана като процес, елемент от управлението.

Заклучение

Три десетилетия и половина след началото на промените в България и след преминаване през няколко етапа на развитие на партийната система, днес повече от всякога е актуален въпросът за трансформацията на една от основните политически сили в страната. Кой от

разгледаните до момента модели или някои други новаторски биха били приложими за БСП? Дали пътят е към електорална партия с ограничена организационна структура или минималистична кадрова партия-балансьор? Възможно ли е БСП да стане мрежова партия от нов тип или ще се превърне в регионална партия? Скъсването с миналото е неминуемо и причините за това са много.

Огромните промишлени предприятия, в които своето препитание намират хиляди работници, работническите квартали, предназначени за тях, специализираните културни и образователни институции и т.н. вече са само част от историята. Те формират специфична идентичност, която е есенцията на характерна работническата субкултура. На тази основа огромни маси от хора се чувстват като единна общност, споделяща общи ценности и стремежи.

Днес ситуацията е доста по-различна, защото тази субкултура се разпада в най-добрия случай на отделни атомизирани общности, а този процес се задълбочава и стига до индивидуално ниво. Може ли при това положение да говорим за нова работническа класа с различна структура и интереси? Или пък за различни групи от работници, които имат дори разминаващи се интереси? Тези въпроси са съществени за изясняването на ролята и мястото на днешните леви партии като представители на определени групови интереси.

Промените в структурата на икономиката и на труда през последния един век също водят до значителни изменения на политическата среда. Хомогенната и сплотена работническа класа, която познаваме десетилетия наред вече представлява един не особено ясно определен конструкт, характерен с далеч не толкова еднозначно изразени интереси. Наемните работници в сферата на производството, високите технологии, услугите, строителството и т.н., едва ли имат кой знае колко пресечни точки в своите очаквания и интереси, като това в немалка степен е породено и от твърде

голямата пропаст в нивата на заплащане на техния труд.

Новите условия раждат и нови изисквания към дейността на левицата, защото логично възниква въпросът възможно ли е една лява партия да защитава и да бъде изразител на толкова разнородни и често противоречащи си интереси, присъщи на днешните наемни работници. Ако приемем, че това е краят на еднородната работническа класа, то логично би било да потвърдим и края на левицата, която познаваме. За да отговорят на настъпилите промени, партиите или трябва да изяснят своя профил ясно и категорично, или са обречени да се превърнат в класически „всеядни“ партии, с ясното съзнание, че този модел успешно работи при десницата, но дали ще проработи вляво?

Ясно е, че адаптация към единствен образец би била изключително трудна най-малкото, защото повечето от представените модели са приложими по-скоро при новосформирани партии. Днес БСП така или иначе функционира в една или друга степен в представените трансформационни модели. За голяма част от обществото тя е олицетворение на партия с много лица и дори изглежда, че това е неин естествен модел, естествено състояние. Но от неосъзнатото функциониране на този модел партията получава само негативите, без до този момент да е успяла да активира неговите положителни страни. БСП трябва да използва своето идейно, политическо, поколенческо и професионално разнообразие в своя полза.

БСП също така следва и пътя на определено федерализиране, но в териториалния, нетипичния за нашите условия вариант. Все още не е сработил моделът за изграждане на професионални федерации в БСП, които да се превърнат в истински изразител на определени колективни интереси. Със своя възрастов състав и структура партията трудно би могла да придобие дигитален облик, но това съвсем не значи, че не трябва активно да се използва

ват съвременните средства за информация и координация, политическа агитация и пропаганда. На този етап те не биха могли да заменят властовите отношения в БСП, въплътени в работата на колективните органи, както и не биха могли чрез масова пропагандна дейност да мотивират членовете и симпатизантите около определени каузи. Същото се отнася и за отношението между партията и медиите. в случая с БСП работата с медиите е задължително условие, но тя не може да замени реалността. Масовите партии живеят в политическата реалност и всеки опит за прехвърлянето им в нетипичната медийна среда под ореола на лидерска персонификация ще предизвика или защитна реакция, или разрушаващо безразличие.

Пред структурите на БСП възможност открива използването на разпръснати ядра в рамките на отделни мрежови структури. Наличието на добра организационна структура дава също и възможност за директно прилагане на този модел вътре в партията. Постепенното изчезване на основните организации в селата, нерядко съпътствано от физическото изчезване на селата, постепенно свива кръга на наличните структури до по-големите населени места и общинските центрове. Вероятно под силата на естествените процеси в средносрочен план БСП ще разполага с организации само в тези точки, т.е. ще има членско ядро в общия случай в общинския център и няколко по-големи населени места. Тези ядра трябва своевременно да бъдат добре организирани и подготвени за този начин на работа, с добра комуникация помежду им, финансова независимост, мобилност и кадрови потенциал.

Всички резки и непремислени ходове по отношение процесите в партията биха имали негативни последствия. Това изисква плавен и разумен преход, който да подготви БСП за предстоящите сериозни изпитания. Видимо е, че естествената посока на стартиралите процеси изисква да се обърне сериозно внимание на областните центрове, като едни бъ-

дещи координационни звена на общинските ядра. в областните градове може да бъде направен пилотен опит за постепенно федерализиране на структурите на професионален принцип, като това не значи незабавен отказ от досегашната структура. Отделно внимание следва да се обърне и на младежките ядра, защото в много случаи те имат решаваща роля в предизборните кампании. Именно поради това по-добре да се заложи на относително малки и мобилни, но силно мотивирани ядра, отколкото на квазиструктури, дублиращи партийната структура. и накрая, макар далеч не на последно място, оцеляването на БСП е свързано с колосалното усилие, което следва да направи през следващите години за подготовката на професионални лидери, но такива, подложени на сериозен предварителен подбор.

За да бъде възможно всичко казано дотук е необходимо наличието на минимум три фактора: обществено приемливи политически фигури, ресурси и добра организация. Първостепенна задача е концентрираната работа по подобряване публичния образ на партията, който несъмнено има пряко отношение към мотивацията на партийните членове и симпатизантите. Разбира се, всичко това от позицията на днешния ден изглежда изключително трудно, особено предвид факта, че голяма част от нужните реформи са значително закъснели, а негативните тенденции отдавна са преминали критичния праг. в случаите, когато БСП участваше в упражняването на държавната власт всички подобни действия биха били многократно по-лесни, но тогава партийната енергия е насочена в други посоки, които не предвиждат сериозни занимания с проблемите на партията. в същността си обаче тогавашните проблеми на партията вече са проблеми на участието на БСП в политическата власт, а тази ситуация можеше да бъде предотвратена.

Доброто управление на една партия предполага гарантиране на нейното участие в органите на държавната власт, в хода на нор-

малния демократичен политически цикъл „управление-опозиция“. Когато обаче една партия показва задълбочаваща се тенденция към последователни все по-ниски резултати, то тогава следва навреме да се предприемат решителни действия за обръщане на тази тенденция. БСП изпусна няколко подобни шанса

и изглежда, че вече не е в състояние да предотврати или поне максимално забави тези процеси. Вероятно ще има още един шанс това да се случи, ако партията съумее да се рестартира отвътре – с нови лица, нова политика и осъзнато разбиране за ролята на идейната основа и организационната структура.

ЕЛЕКТОРАЛНА БАЗА НА БСП

Александър Димитров

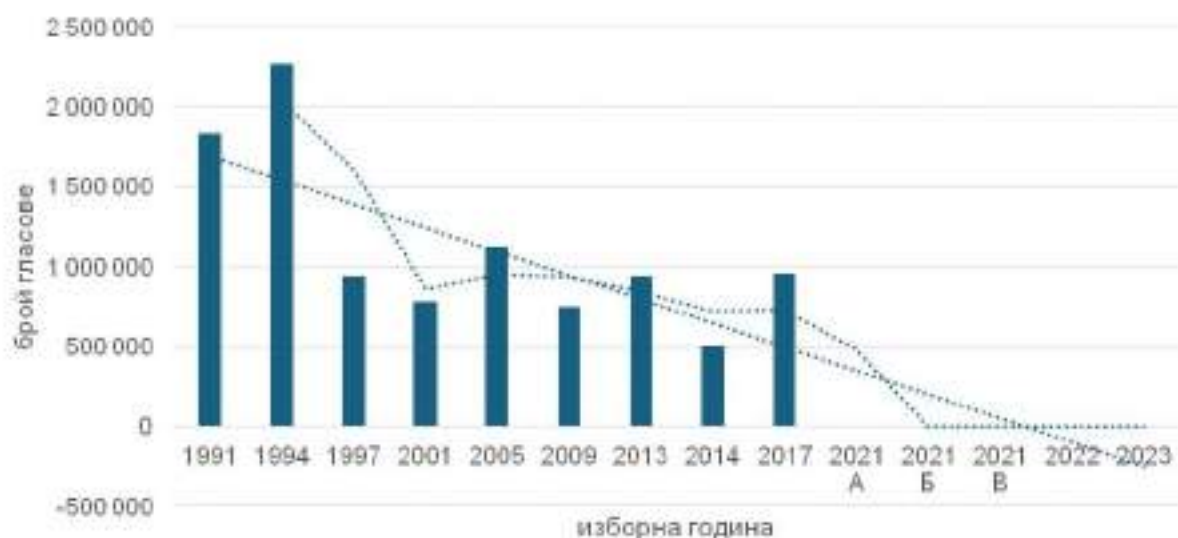
Динамиката на електоралната база на БСП винаги е имала вълнообразен профил, още от самото начало на прехода. По време на парламентарни избори от 1991 чак до 2021 година се редуват по-нисък с по-висок резултат (фиг. 1).

Също така, като трайна тенденция се налага понижаването в електоралната подкрепа, респективно и в електоралната база. Това става особено видно през 2021 година, когато БСП получава рекордно нисък резултат – ок. 480 хил. гласа. Партията не успява да се възстанови и на всеки от последващите парламентарни избори получава все по-нисък и по-нисък резултат. Свиването на общата база значително намалява и разнообразието в структурата на електората, оттам се ограничава и неговата гъвкавост, т.е. възможността да се преливат гласове от различни нетрадиционни за българската левица групи.

Наблюдаваният електорален срив е свързан до голяма степен с партийната политика

и публични изяви на ръководните фактори в БСП. Заедно с това има и някои по-дълбоки причини, отнасящи се до стабилния тренд на намаляваща подкрепа, който започна още през 2005. Това са идейно-политическите ориентации, зад които БСП застава и които отстоява.

Преди да се впуснем в този анализ, следва да се направят и някои уточнения. Когато говорим за лявото почти винаги се натъкваме на една особеност, която го съпътства още от появата му като политическа реалност. Тази особеност е свързана най-вече с трудността да го категоризираме, да го вкараме в рамки, да го стандартизираме. Когато говорим за левия спектър, няма как да се отрече неговото богатство и идейно разгръщане. Спокойно могат да се изредят над 15 идеологически направления, започвайки от социалния либерализъм и стигайки до пост-анархизма. Това многообразие в идеен план води и две много сериозни критики. Едната идва от дясната част на политическия спектър (т.е.

Фиг. 1. Динамика, парламентарни избори 1991 – 2023 година, източник ЦИК.

външна), че лявото не е нищо повече от популизъм *per se* (и колкото по наляво, толкова по-безотговорно и популистко). Другата критика е в рамките на самото ляво движение (т.е. вътрешна) и е насочена към търсещата нови пътища социалдемократия, че върви към загуба на социалната си идентичност (и оттам трайно отива наядно в политическия спектър)²⁰.

Посочените основателни критики са още повалидни днес. Това са и част от съвременните дилеми пред левицата в цяла Европа, които заплашват да я прекършат, докато тя се опитва да открие правилния път към бъдещия облик на модерното ляво движение. Но това търсене не може да се случи, ако не се направят две неща – спиране загубата на идентичност (процес, който вече е започнал) и устояване на примамливия лъв популизъм, който може да се окаже лесно решение в краткосрочен план, но с трагични дългосрочни последици. Тези задачи, въпреки тяхното сравнително лесно идентифициране, се оказват трудни за решаване проблеми²¹.

Проблемът с одесняването (главно на социалдемократическите формации) се дължи до голяма степен на политическите конкуренти имитатори – християндемократите и социаллибералните. Известно е, че християндемократията изгражда идеологическите си основи на базата на християнската (католическа) социална доктрина. Католическото социално учение се базира на множество трактати и постановки. Някои от тях откриваме още в Средновековието. Въпреки това, съвременната политическа реализация на християндемократията се поставя с енцикликата *Rerum Novarum* (1891), която разглежда социалния сблъсък между труда и капитала. в документа се прави опит за омиротворяване на тези сили като им се напомня за взаимните им права и задължения по отношение на стабилността и баланса в обществото, през призмата на моралния императив на християнските ценности²². През годините по-късно излизат и други енциклики, но сред най-съществе-

ните, касаещи християндемократията са: *Populorum Progreso* (1967) на папа Павел Шести, която коментира новите реалности пред човечеството и необходимостта икономиката да служи за благо на човека; другите два трактата са на папа Йоан-Павел Втори едната през 1987 е *Sollicitudo Rei Socialis* (естествено продължение на *Populorum Progreso*), а другата е *Centesimus annus* (1991), писана в разгара на промените в Източна Европа, заклеяваща отиващите си режими и навлизаща в „идеологически овакантените“ социални общности в държавите от източния блок.

От гледна точка на класическия консерватизъм (и неоконсерватизъм) това е процес на олевяване на дясното, доколкото пред християндемократическите и сродни на тях партии стоят тежки социални проблеми и отговорности (първо в периода след ВОВ, а след това след края на Студената война). Следвайки хронологията на процесите преди въобще да заговорим за десен завои сред левицата, ние трябва ясно да отбележим олевяването на режимите в Европа по принцип²³, а още повече на християндемократическите партии, които на равна нога със социалистите развиват конкурентна социална доктрина за обществото.

Другите „имитатори“, социаллибералните партии и движения, също имат своя дял във възприемането на левицата като деснееща. По същество социалният либерализъм търси примирение между така важните лична свобода и индивидуализъм и нуждата от социална справедливост и ликвидиране на социалните неравенства (бедност, мизерия, безпросветност и т.н.). Тази високо нравствена цел по никакъв начин не спира навлизането на икономическите принципи на неолиберализма. Разполагайки се в център-ляво социалните либерали се оказват предимство за просмукването на неолибералните доктрини сред класическите политически течения на левия спектър. Процес, който в дългосрочен план нанесе сериозни щети на модерната социалдемократия и сериозно разклати доверието в нея.

Тези обективни процеси истински повлияха много на най-искрените поддръжници на лявото в Европа и разколебаха голяма част от тях (особено в периода 2008-2011). Редно е да се каже, че от тези заплахи лявото може да се пази. в повечето случаи външните идеологически предизвикателства са ясно разпознаваеми. в случаите, когато имаме одесняване на лявото, то този процес бързо достига до праговете на социална чувствителност у електорат и членове, което води или до ликвидиране (заглъхване) на формацията, или до коригиране на програмния и/или идеологически курс. Другата голяма заплаха, тази на левия популизъм, доказано преодолява с лекота защитите на класическите социалистически и социалдемократически партии. Примери за лев популизъм има предостатъчно, особено що се отнася до последните 10-15 години. Дори да се ограничим само до държавите – членки на ЕС, ясно ще разпознаем популисткия инструментариум на СИРИЗА, ПОДЕМОС, Ляв фронт във Франция, Левите в Германия, Социалистическата партия на Нидерландия и др.

Горното въведение в проблематиката на стопяващата се електорална база на левията само идва да потвърди дълбочината и сериозността на предизвикателствата, с които БСП се сблъсква. Към тези фундаментални предизвикателства партията трябва да се съобразява и с актуалните проблеми. Надигащите се периодични дясно-радикални вълни, които често водят до взаимна радикализация на посланията. Актуалните политики на десните правителства в България, спекулативните проблеми с малцинствата и емигрантите, тежкото вътрешно разделение в БСП и т.н.

Проблемът с електоралната база, макар и сериозно адресиран сред интелектуалните кръгове и ръководства на БСП, остана проблематизиран само на хартия. Реални стъпки за отваряне на партията и диверсификация на послания и политики, така и не бяха реализирани. Сред членовете на партията, а и сред нейните елити битуваше мнението, че промя-

на не е нужна. Това се оказа невярно. БСП в продължение на години се оказа заключена в електоралния си резултат между 700 хил. и 950 хил. гласа. с едно изключение – 2005 г., когато премина бариерата от 1 млн. и 100 хил. гласа и оглави правителството на Тройната коалиция. Устойчивостта на тези гласове през годините (почти 20) създаде грешното усещане за сигурност. Още през 2014 година стана ясно, че това измамно чувство на гарантираните гласове, може би трябва да се преосмисли.

Разбира се 2014 г. започна оптимистично, бе приета програмата „Визия за Европа“, както и основните насоки, по които ще се води кампанията за европейските избори. Имаше повод за оптимизъм, тъй като основният опонент ПП ГЕРБ се намираше в трудна политическа ситуация след отлива на гласове през 2013. в същото време БСП беше водещата сила в правителството на Пламен Орешарски и въпреки протестите около правителството, смяташе, че може да спечели евроизборите. Това не се случи.

Кратък анализ на резултатите показва следната картина:

- БСП получи едва 424 003 (18,94%), докато ПП ГЕРБ получи 680 613 (30,4%). Този резултат беше с над 52 000 гласа по-слаб от предишните евроизбори.
- БСП остана втора политическа сила с 11, 46 % разлика спрямо ПП ГЕРБ. Само година преди това разликата между двете партии бе едва 4%.
- Постигнатият резултат не позволи на БСП да изпълни набелязаните цели. Да спечели изборите, да затвърди позициите си на водеща политическа сила, да увеличи броя на евродепутатите си и т.н.
- БСП загуби водещите си позиции в 7 области – Ловеч, Велико Търново, Перник, Плевен, Смолян и Ст. Загора.
- БСП остана водеща политическа сила само в 4 области – Видин, Монтана, Враца и Кюстендил (от които само в Монтана се наблюдаваше значително увеличаване на

абсолютния брой подадени гласове). в 15 области – втора политическа сила, а в 12 едва трета.

- БСП показва, че категорично губи традиционните си позиции в селата и отстъпва процентите си при ромския вот и сред младежите.

Зад тези резултати има както външни (обективни) причини, така и вътрешни (субективни). Трябва да се има предвид, че изборите през 2014 г. се проведоха в една много сложна и противоречива обществено-политическа атмосфера, със засиленото присъствие на демагогски и популистки похвати за масова манипулация. Беше загърбен европейският дебат и вниманието се фокусира върху вътрешнопартийните теми. Заедно с това върху резултата повлия непопулярността на правителството, ръста на политическа апатия сред гласоподавателите, появата на популистки формации. Отделно от това атмосферата преди изборите бе повлияна и от значимите външнополитически събития – кризата в Украйна, геополитическия сблъсък по оста ЕС-НАТО-Русия. в този контекст България не можа да намери своето място при изработването на общата европейска позиция. България не успя да открие спецификите на националния интерес по този въпрос, които да са достатъчно приемливи за мнозинството от българските граждани. Затова допринесе и прибързаната и непоследователна позиция на представителите на БСП по високите етажи на изпълнителната власт.

За темата на тази глава от много по-голямо значение са вътрешните (субективни) причини, с които кризата в политическото представителство на БСП стана най-сериозният проблем за партията. Именно поражението на евроизборите през 2014 г. ясно очерта вътрешнопартийната криза в БСП. Тя се изразява в следното:

1. Разкъсване на връзката между ръководство и членска маса.
2. Затваряне на ръководството в тесен кръг, нежелание и неумение да се използва го-

лемия кадрови потенциал и политически опит на социалисти от различни поколения. Пренебрежително и високомерно отношение към кадрите.

3. Недостатъчна активна дейност на ръководствата на областно и общинско равнище.
4. Разделението в БСП се отрази негативно както на централно, така и на по-ниско равнище.
5. Неудовлетвореност от кадровата политика на БСП.
6. Отслабване и изчезване (на определени места) на партийни структури.
7. Формално отношение към партийната работа и капсулиране на партийните структури (както към гражданското общество, така и помежду им).
8. Липса на ефективни мрежи за работа в съвременните условия с младите хора.
9. БСП не успя да промени социално-демографския профил на структурите си. Продължи процесът на застаряване на партията и на сериозно дистанциране на хората в активна възраст.
10. Въпреки че БСП е програмна партия (партия на идеите и на ценностите), в дейността си тя се фокусира изцяло върху прагматиката и постави в сянка социалистическата кауза.

Именно през 2014 г. стана ясно, че лявото в България се фрагментира и не е редно да се схваща като монопол на БСП. На настоящите избори се конкурираха ефективно три партии – БСП, АБВ и Нова левица. Включително се наблюдаваше отлив към комунистическите партии. Това разколеба голяма част от левите избиратели, те не отидоха до избирателните урни и по този начин наказа левите лидери. През 2014 година изброените 10 точки бяха все още „пукнатини“ в структурата на БСП. Те бяха поправими, но също така могат да бъдат определени като маркери, по които да се работи, за да се преодолее задаващата се криза в електоралната база, или да се пренебрегнат и да доведат до крах на БСП.

Отделно от това, още тогава, ръководството на БСП търпеше критика и по отношение на водената коалиционна политика. Оттогава до днес БСП е заложен на един неефективен коалиционен модел. Като водеща партия в Коалиция за България основният проблем е неотчитането на реалното влияние и политически авторитет на коалиционните партньори и гражданската квота. Това сериозно намаляваше реалното участие на доказани специалисти от БСП. Във формат парламентарно мнозинство, подкрепящо правителството на Пламен Орешарски, като проблем се откриха сложните и противоречиви отношения с ДПС. При липсата на формално коалиционно споразумение, което да представи на обществото както политиките, така и кадровите отношения, се създаде впечатление на задкулисие, безпринципни компромиси и скъпоструващи грешки, обслужващи частни интереси.

Именно изборите от 2014 г. повдигнаха категорично въпроса за парламентарната и обществена подкрепа към правителството и компромисите, които се налагат, за да се поддържа тази парламентарна конфигурация. Оттам под въпрос беше поставена и обществената подкрепа за БСП. Тогава БСП пропусна шанса да си осигури подкрепа за реформи в посока реализирането на истинска демократична, правова и социална държава. Подобен шанс се появи чак през 2019 година и както ще видим по долу в анализа, отново бе пропилян.

Отново през 2014 година бяха маркирани и някои негативни тенденции в самото водене на предизборната кампания. По съществени от тях са както следва:

- БСП заложи на една рутинна кампания, която не можа да ангажира партийните структури и членове, което на много места се изчерпа с посещение на партийния лидер и затваряне в партийните структури.
- Не можа да се създаде чувство за съпричастност и екипност както от страна на партийния актив, така и от страна на членската маса.

- Кампанията не можа да наложи европейската тема на тези избори и не можа да мотивира дори твърдото избирателно тяло, което по правило печели европейските избори.
- Не се проведе качествена информационна кампания, която поне да запознае избирателите с начина на гласуване.
- Липсваше целенасочена младежка кампания.
- Липсваше отделна кампания в мрежата. Спорадични изяви имаха само отделни кандидати.
- В избора по-труден вариант за водене на кампания по европейските теми, не бяха ефективно вплетени проблемите от дневния ред на обикновения човек.
- В посланията се заложи изключително на конфронтация с основния опонент, което не отговаряше на реалното съотношение на силите.
- Не се постигна необходимата координация и единодействие от кандидатите в листата.
- Някои от тях нямаша никакъв опит за работа с избиратели и в публични прояви.
- Много от опитните кандидати имаха спорадични, или отказваха ключови медийни прояви.
- БСП отново не успя да се противопостави на явлението „корпоративен вот“.
- Практически не се състоя заявената от ръководството кампания „от врата на врата“.
- БСП се предовери на анализите и услугите на социолози и кампанийни мениджъри, което се оказа пагубно в хода на кампанията.
- Някои от коалиционните партньори по време на кампанията работеха изключително в собствена полза и срещу интересите на БСП.

Така изложени, проблемите в кампанията очертаха един много проблематичен изборен профил на БСП. Профил, който не беше променен и се мултиплицира при следващите ръководства на партията.

Разбира се от разстоянието на времето се виждат много по-ясно кои решения са били грешни и кои правилни. Към 2014, след правилно направените анализи, бяха взети незабавни мерки.

В краткосрочен план бяха взети спешни мерки, накратко- бе приложен кризисен мениджмънт. През юли същата година последва и смяна на ръководството на БСП, като за председател бе избран Михаил Миков. Последваха и други кадрови промени. в средносрочен план не настъпиха промени – нито идеологически, нито организационни, които да доведат до обновление на БСП и преодоляване на вътрешно-партийната криза. На Михаил Миков не бе дадено достатъчно време, бе гласувано доверие на нов председател в лицето на Корнелия Нинова, чието управление достигна историческо електорално дъно за БСП.

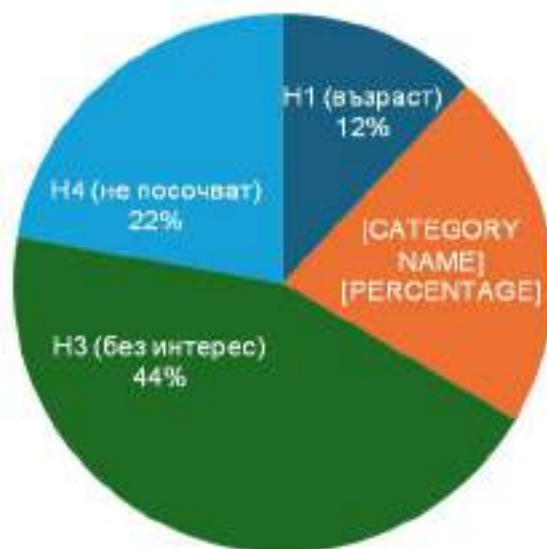
Все пак е нужно да се отбележи, че пропадането на БСП не стана изведнъж. Електоралният профил на партията в миналото винаги е бил стабилен, равномерно разположен в повечето възрастови групи, но с две изключения- слабо представяне сред най-младите и силно присъствие сред най-възрастните. Това се дължи на няколко причини: структурата на членския състав, обхвата на близката и по-широка периферия от симпатизанти, отправяните послания, реализираните политики и лицата на партията. Тези пет фактора определят до голяма степен и електоралната база на една партия.

Що се отнася до профила на членската маса на БСП, може да се каже, че са провеждани частични вътрешни изследвания. Последно такова бе проведено в контекста на местните избори през 2015 година, чрез вътрешно допитване сред членовете на основните партийни организации в София област, София град, Пловдив, Пловдив област и други от по-големите градове в страната²⁴.

Още тогава сред членовете на БСП се констатираха интересни зависимости. През месец

октомври 2015, непосредствено преди местните избори, близо 30% от членовете изобщо не са информирани или не се интересуват от изборния процес и кампанията. Основните фактори, които възпираха електората ни, можем да разделим в две групи – обективни и субективни. Обективните са неинформираност поради **болест**, или **напреднала възраст**. Субективните са с голямо разнообразие, но основният е **липсата на интерес** към партията и политиката. Отличихме и категория, която **не посочва причините**, поради които не се интересува от изборите.

Във фиг. 3 са посочени и усреднените стойности на всички фактори, които демотивират твърдото ни ядро. Категориите **възраст (Н1)** и **болест (Н2)** обикновено са съпътстващи и представляват 1/3 от всички демотивирани.

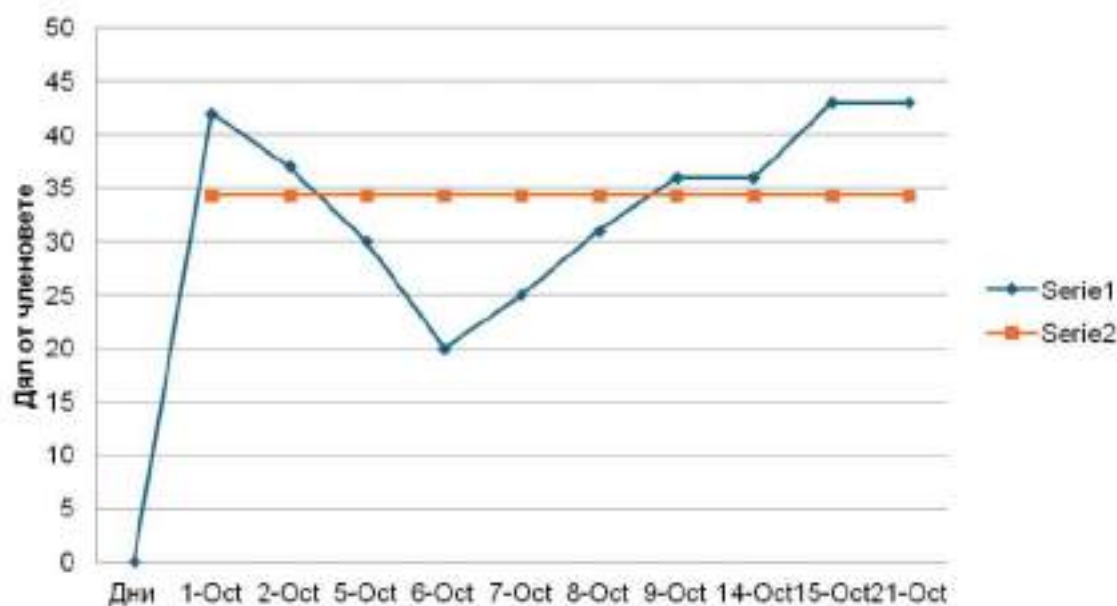

Фиг. 2. Средни стойности на основните фактори, водещи до липса на информираност, изт. НПИ

Без абсолютно никакъв интерес към изборите са 44%. При тях се комбинират множество фактори – разочарование, допълнено от болест и старост, трайно оттегляне от политиката и т.н. Всичко това е допълнено от немалък процент хора, които не желаят да посочат причините на своята незаинтересованост

Фиг. 3. Информирани, но неактивни членове на БСП, изт. НПИ

???????

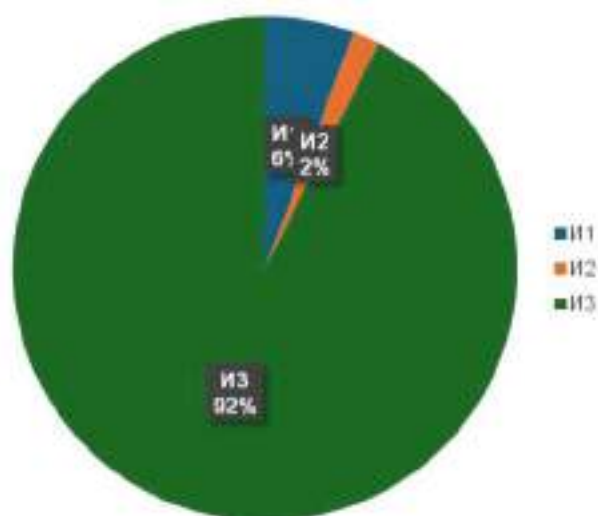

Фиг. 3. Разпределение на респондентите по дни, месец октомври, изт. Авт.

(много от тях заявяват, че ще се информират в последния момент).

Още по изненадваща е солидната като дял група на информираните, но неактивни членове на БСП. Те са несъразмерно представени през целия период на изследването. Но в крайна сметка разглежданата група има относителен дял от 35% от всички анкетиранни (фиг. 3). в представената фигура (фиг. 4.) може да се види, че най-голяма е групата на тези, които изтъкват разнообразни причини, или изобщо не посочват такива, за да оправдаят неучастието си в кампанията (ИЗ). По-задълбочен поглед показва, че тази група е 92% от всички, неактивни информирани. в нейните рамки има няколко подгрупи: информирани неучастващи поради болест, възраст и трудова заетост. Трите подгрупи са приблизително близко представени (средно по ок. 20%). Другите два фактора И1 – неактивни членове поради лични ангажменти (форсмажорни обстоятелства) и И2 – неактивни по вина на местните структури не оказват голямо влияние върху общата съвкупност.

Третата по големина група е тази на информираните и активно заети в кампанията членове на БСП. Тя представлява ок. 33% от всички, участвали в допитването. Тя е най-балансирано представена по дни. Нейните подгрупи са както следва: участващи в събития от организационен характер и агитация (А1), членове на щабове и кандидати (А2), членове на СИК, ОИК, застъпници и т.н. (А3) и участващи, които не желаят да кажат как (А4) (виж фиг. 5)

Фиг. 4. Дял на групите, които са информирани, но неактивни, изт. НПИ

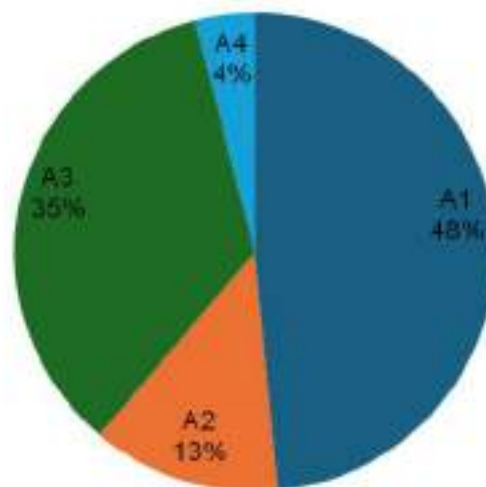
В този контекст е важна и самата тежест на тези подгрупи в общия микс от активни членове. Положителна тенденция е, че основният брой се пада на низовите активисти (почти 50%), допълнени успешно от нашите публични представители (35%). По-екзотичните и пряко заинтересовани активисти-преки участници (и членове на щабове) са ок. 13%. Нормален дял, който добре балансира основните групи. Любопитни са и тези 4%, които са натоварени с специфични задачи от конкретен индивидуален или необявен характер.

Наред със заинтересоваността в кампанията, членовете на БСП посочиха и кои са най-големите проблеми на кампанията. Защото не успява да привлече достатъчно хора, защо е вяла и неефективна? Интересно е да се отбележи, че близо 63% от всички са силно разколебани в това какво да посочат като конкретна препоръка или недостатък на кампанията (П5). Като изключим това значително мнозинство, което се е въздържало от коментар, като най-значими проблеми са посочени:

- Липса на активност и медийно участие – 15,5%
- Малко на брой срещи на кандидатите с гражданите – 10,4%
- Мудна и слаба кампания, която се води без хъс – 8%
- Слабо разпространение на агитационни материали – 7,6%
- Проблеми с вътрешнопартийната комуникация – 6,6%
- Липса на млади хора в кампанията и на активна кампания сред тях – 6%

Много назад остават проблемите, свързани с разочарованите или отказващи се от БСП членове, неразпознаваемост на кандидатите или форми на разцепление в партията.

Представеното кратко вътрешно проучване показва ясно няколко неща. На първо място БСП, макар към 2015 г. да има солиден брой членове, голяма част от тях са неактивни и не-

Фиг. 5. Относителен дял на групите активни членове на БСП, изт. НПИ

информирани по време на кампания. По същество най-силното оръжие за политическа мобилизация, а именно партийния членски актив, е застаряващ, болен, слабо интересуващ се от актуалната политика на партията. За повечето от тях е трудно да дадат адекватна обратна връзка за хода на кампанията. Без да навлизаме в детайли, касаещи половата и възрастова структура на партията, ясно се виждат, ограничения капацитет и потенциал. Отделно от това се виждат и някои слабости на самата кампания като цяло, които се запазват и в следващите избори – вяла кампания, липса на достатъчна материална и организационна обезпеченост, слабо медийно присъствие. Тази комбинация от застаряващ членски състав и слаби кампании, рязко подкопа възможността на БСП да се отвори към младите в групите 18-25 и 26-33 години. Това пък от своя страна не позволи на така важните леви послания за позитивна свобода, равенство на условията, социална справедливост и органична солидарност, да бъдат разгърнати и обяснени на избирателите. На практика изборите през 2014 и 2015, рязко подрониха потенциала на БСП като алтернатива, с което бяха заглушени и левите послания, които партията искаше да артикулира.

Този анализ идва като един завършек на изборната 2015 година. След загубата на изборите за Европейски парламент, БСП загуби и предсрочните парламентарни избори. Те нямат нужда от по-сериозен анализ. Вината бе стоварена върху изчерпалото се ръководство на БСП и най-вече на Сергей Станишев. Не това е най-важното. Още тогава за много от изследователите на партийния живот в страната стана ясно, че посланията на БСП вече не се чуват и не се възприемат. Постулатите, възприети на 48-я Конгрес на БСП останаха само на хартия.

Опитът на БСП да се позиционира като автентична лява опозиционна сила се провали. Именно оттогава започнаха и по-трайните опити на БСП да даде на българския избирател някаква ясно разпознаваема лява алтернатива. Този опит бе опорочен от желанието на ръководните органи на партията да представят не просто управленска визия, а план за духовното възраждане на нацията²⁵. На избирателя се предложиха едновременно много, но от различен порядък идеи – защита на гражданския интерес, достъпното здравеопазване, нова икономическа програма, възраждане на нацията и демократичния социализъм. Това внесе объркване и отдалечи партията от избирателите си.

Преди да преминем към следващия етап от свиването на електоралната база на БСП е нужно да се направят още няколко заключения. Периодът 2014-2016 година бележи повратен момент за БСП. След близо 14 години на чело на БСП, Сергей Станишев отстъпва лидерското си място. Заедно с това партията не успява да реализира пълен управленски мандат с правителството на Пламен Орешарски, губи европейските избори и претърпява пълен крах на местния вот през 2015. Лидерската криза в БСП се задълбочава и следва нова смяна на председателския пост. Този път Михаил Миков отстъпва на Корнелия Нинова. в началото на своето управление тя се ползва с широка подкрепа от всички нива на партията – областни ли-

дери, младежи, ветерани, женското обединение. Зад нея застава едно от най-популярните лица на БСП – проф. Стефан Данаилов, чиято подкрепа легитимира новата председателка пред широката лява общественост. Във вътрешен план Корнелия Нинова беше подкрепяна от едни от най-уважаваните фигури в партийния апарат. Очакваше се, че благодарение на него лидерският преход ще е плавен и няма да има сътресения. Заедно с тази подкрепа самата Корнелия Нинова обеща на партийните членове създаването на собствена телевизия. Обещание, което тя изпълни въпреки предупрежденията на редица партийни функционери и интелектуалци. Чрез партийната телевизия новото ръководство се надяваше да преодолее медийната изолация, в която се намираше партията и да разшири влиянието си в посока широката партийна периферия²⁶.

Периодът 2016-2019 година трябваше да върне доверието на избирателите в левицата. Нейните структури да се възстановят, а вътрешните противоречия да затихнат. Финансовото положение на БСП беше тежко. Много от кадрите, работещи в партийния апарат бяха постепенно освободени. Въпреки това партията и нейният нов председател Корнелия Нинова в комбинация с едно работещо и дейно изпълнително бюро показаха, че в БСП има енергия и партията може да претендира за първенство в българския политически живот. През есента на 2016 подкрепеният от БСП ген. Румен Радев спечели президентските избори срещу кандидата на ГЕРБ Цеца Цачева. През 2017 година БСП върна гласоподавателите, които беше изгубила през 2014 и дори подобри резултата от 2013, получавайки 955 490 гласа. Това е и последният добър изборен резултат за БСП. След 2017 година партията навлезе в негативна спирала, поради което именно електоралният профил от тези избори ще използваме за база, по която да следим за настъпилите по-късно изменения.

Табл. 1. Електорален профил на БСП, 2017, изт. Gallup International²⁷

БСП			
	Пол		
		Мъже	46,9 %
		Жени	59,1 %
	Възраст		
		18 – 30 г.	7,6 %
		31- 60 г.	45,3 %
		Над 60 г.	47,1 %
	Образование		
		Висше/полувисше	42 %
		Средно	46,8 %
		Основно и по-ниско	11,3 %
	Местоживеене		
		София	12,6 %
		Областен център	37,1 %
		Друг град	27,2 %
		Село	23,1 %
	Етнос		
		Българин	94,5 %
		Турчин	2,5 %
		Ром	2,9 %
	Заетост		
		Работещи	50,2 %
		Незаети	10,2 %
		Пенсионери	39,6 %

С така заложения електорален профил БСП завърши 2017 година и в качеството си на стабилна опозиция трябваше да задържи и при възможност да разшири електоралния си профил. Ключова за това се очакваше да бъде 2019 година, когато щяха да се проведат изборите за Европейски парламент и местния вот. Възлагаха се големи надежди, че именно тогава БСП ще обърне нещата в своя полза. Този шанс беше пропилян. Партията отново се върна в изходната точка от 2014 – разединени структури, разделение, грешни послания, отблъскване на избиратели и т.н. Появи се и нова, непозната в най-новата ис-

тория на БСП тенденция – стремежът към еднолично ръководство и пълна доминация и контрол над демократичните процеси в партията. Това внесе опустошително разделение в партията. Ръководство и местни структури открито започнаха да „воюват“ помежду си. Тези процеси, в комбинация с поредните слаби изборни резултати, пандемията от COVID 19 и все по-консервативната реторика на лидерите на БСП продължиха да отблъскват избирателите.

Напълно основателно може да се твърди, че БСП се намира в криза на политическата си и идеологическа идентичност. Налице е необходимост от възобновяване на идеологическия дебат, съхранение на облика, но и провеждането на реформи и идейно обновление.²⁸ Накратко, БСП се нуждае от модернизация, дигитализация и организационна трансформация. Това не се случи.

Проблемите от 2019 г. се прехвърлиха в кризисната 2020. БСП не убеди, че е истинска и съдържателна опозиция. Нещо повече, „партията е загубила способността си да води разговор за политика. Тя е загубила своята чувствителност към проблемите на социалната си база и се лута в различни посоки“.²⁹ Междувременно вътрешните противоречия се задълбочиха, доверието в партията продължи да намалява, а все по-голяма част от партийните структури се оказаха в организационна немощ. Окончателно бяха преустановени вътрешнопартийните обучения. Всичко това на фона на очертаваща се ниска избирателна активност. Видно от табл. 1 е, че БСП е силно застаряваща от гледна точка на демографската си електорална структура. Под 8% са избирателите до 30 години, в съвкупността гласуваща за партията, като пенсионерите са цели 40%. Голяма част от избирателите на БСП са и в предпенсионна възраст, т.е. едва 20-30% от подкрепящите партията са в активна трудова възраст.

Изборите от 2021 потвърдиха задълбочаващите се негативни тенденции.

Табл. 2. Профил на избирателя, ноември 2021, изт. Тренд³⁰

БСП			
	Пол		
		Мъже	48,1 %
		Жени	51,9 %
	Възраст		
		18 – 29 г.	5,2 %
		30 – 39 г.	9,6 %
		40 - 49 г.	13,1 %
		50 – 59 г.	18,5 %
		60 – 69 г.	26,7 %
		Над 70 г.	26,9 %
	Образование		
		Висше/полувисше	35,7 %
		Средно	55,1 %
		Основно и по-ниско	9,1 %
	Местоживееене		
		София	13,2 %
		Областен център	43,3 %
		Друг град	24,6 %
		Село	18,8 %
	Етнос		
		Българин	92,9 %
		Турчин	2,3 %
		Ром	3,9 %
		Други	0,9 %
	Заетост		
		Учащи	1,0 %
		Работещи	48,9 %
		Незаети	8,6 %
		Пенсионери	41,4 %

Табл. 3. Профил на избирателя, октомври 2022, изт. Тренд³¹

БСП			
	Пол		
		Мъже	46,9 %
		Жени	53,1 %
	Възраст		
		18 – 29 г.	5,3 %
		30 – 39 г.	5,8 %
		40 - 49 г.	11,0 %
		50 – 59 г.	13,6 %
		60 – 69 г.	23,4 %
		Над 70 г.	40,9 %
	Образование		
		Висше/полувисше	41,4 %
		Средно	52,0 %
		Основно и по-ниско	6,5 %
	Местоживееене		
		София	13,2 %
		Областен център	43,3 %
		Друг град	24,6 %
		Село	18,8 %
	Етнос		
		Българин	92,9 %
		Турчин	2,3 %
		Ром	3,9 %
		Други	0,9 %
	Заетост		
		Учащи	1,5 %
		Работещ пълна заетост	37,5 %
		Работещ непълна з.	5,2 %
		Домакия	1,2 %
		Безработен	2,9 %
		Пенсионери	51,7 %

Горният профил на електоралната база продължава и затвърждава негативните тенденции, обхванали БСП след 2017 и 2019 година. Делът на младите гласоподаватели е под 6%, като делът на учащите е едва 1%. Увеличава се делът на пенсионерите (над 41%), като близо 27% от всички гласували за партията са на

възраст над 70 години. Всичко това като констатация идва на фона на драматичен електорален срив от почти 700 хил. гласа в края на изборния маратон от 2021 г. На практика БСП се маргинализира само за няколко години и от втора политическа сила изпадна на пето място.

Изборите през 2022 не помогнаха с нищо на БСП, нещо повече, партията получи под 250 хил. гласа. Това беше ясен знак за всички структури, че централното ръководство на партията не може да се справи с кризата, която унищожава БСП. Липсата на ясно поемане на политическа отговорност и търсенето на „врага с партиен билет“ подсказаха, че на Местни избори 2023 структурите трябва да търсят самостоятелни решения. Това се оказва благотворно на някои места и БСП показва, че все още може да привлича избиратели с разнообразен профил. Въпреки това от данните през 2022 е видно, че партията се е капсулирала до най-твърдите си привърженици, като над 50% от тях са в пенсионна или предпенсионна възраст.

Може би е прав Иво Инджов като казва, че партиите на статуквото търпят драматични електорални провалявания, като разбира се БСП просто е засегната най-тежко. Според него **„най-вероятно първо ще се стъмни окончателно при БСП, която отдавна няма идеологическа легитимност да представлява хората на труда“³². Представените данни и направените констатации ни връщат отново на същността на настоящата глава, а именно защо БСП вече не е схващана като силна и значима политическа алтернатива.**

От една страна БСП страда от всичко, от което са засегнати и останалите партии в лявото пространство, особено социалдемократическите. Това най-общо са загубата на идентичност, разбрана като отстъпление от отстояването на леви идеи, проекти, програми и т.н.; Загубата на доверие поради класическото разминаване между думи и дела, където избирателите не виждат реализация на това, което е обещавано; Загуба на управленски капацитет, най-вече поради непрекъснатите партийни чистки, отблъскване на стойностни професионалисти и в крайна сметка ограничени възможности за отстояване и прокарване на политически решения; Партийна конкуренция от нови и стари политически играчи, които все по-лесно

привличат различни групи от периферията и симпатизантите на левицата³³.

Освен тези макро проблеми, налице е неспособността и невъзможността на БСП да предложи нещо ново, нещо различно, особено на младите избиратели. Накратко, БСП не възбува, не се харесва, като за съжаление това се забелязва и в самото електорално ядро на партията. Партията вече не прави модерни и активни кампании. Изборната активност е вяла, посланията скучни и отдалечени, а общото лице на БСП е безкрайно уморено. На практика партията се намира в дефицит на ресурсите – материални, организационни, лидерски. Налице е невъзможност за преодоляване на медийната изолация и провеждането на адекватни маркетингови и рекламни стратегии, които да рестартират значението на БСП като политически бранд.

Специално трябва да се обърне внимание на лицата на партията, защото днес лидерите на левицата и нейните говорители не покриват основните политически стандарти, които се очаква да отразява един ляв политик. Представителите на БСП не излъчват увереност, спокойствие и оптимизъм. Те не поддържат експертността на изказа си и стройното построение на речта си, не се адаптират спрямо аудиториите, не са общителни. Това, което наблюдаваме е отстъпление от добрия лидерски стил, който БСП беше култивирала в миналото.

Отделно от това е невъзможността на БСП да се изправи с експертиза и леви аргументи срещу новите десни проекти от последните 2-3 години. Не успява да обясни социалната демокрация и социалната държава, която защитава, на достъпен и модерен език. Работи трудно с активното гражданство и със синдикатите, включително по въпроси, по които не би трябвало да има разделение. Към това трябва да се добави и все по-често използваната консервативна и националистка реторика на голяма част от националното ръководство на партията.

След като дадохме отговор на първия въпрос е редно да потърсим отговор и на втория, а именно какво да се прави, за да се обърне тази крайно негативна тенденция. На местните избори от 2023 ясно се видя, че с правилна кампания, послания и подходящи лица, БСП все още може да печели. За съжаление това се случва въпреки националното ръководство без значение дали става въпрос за голяма община като Русе или малка като Садово. Дори в София, най-голямата синя крепост на прехода, градското ръководство на БСП показва, че с кандидат като Ваня Григорова и ефективно използване на оскъдните партийни ресурси могат да се постигнат чудеса.

Имайки това предвид всичко казано на БСП ѝ трябва сериозна промяна, обхващаща в цялост партийната структура. Това започва с вътрешна консолидация на партийна алтернатива, нова структура на конгреса, нов национален съвет и в крайна сметка ново ръководство. Ръководство, което да реформира партийните структури и начина им на работа. Възстановяване на вътрешнопартийния жи-

вот и демократичния диалог в БСП. Стъпване на меритократичния принцип при реализацията на публичния партийен елит, което да върне обратно в БСП кадри на партията и лявото, с висока обществена разпознаваемост, одобрение и съхранен положителен имидж от успешни мандатни постове или друг публично реализиран принос за управлението и развитието на страната с леви идеи. Пълно отхвърляне на подхода, дележащ социалистите на наши и ваши. Ярка публична подкрепа за лицата, които генерират добавена полза и обществено одобрение за БСП.

Ако изброеното по-горе се реализира, в редиците на БСП ще се създадат условия за истинска организационна реформа и ще спре нездравословното залитане към различни неолиберални или консервативни послания и идеологии. в крайна сметка ще се създаде здравословна среда за изглаждане на противоречията и за туширане на крайните вътрешни противопоставяния, заради които множество основни партийни организации вече не функционират.

ПРЕДИЗБОРНИТЕ КАМПАНИИ НА БСП В ПЕРИОДА 2013–2023 Г.

Главата обхваща периода 2013-2023 г. като има за цел да проследи различните видове предизборни кампании с включените в тях послания и начините на сформирание на листите с кандидати на Българската социалистическа партия, като основен политически субект. в анализа ще бъдат проследени вътрешнопартийната организация, свързана с кампанията на терен, основните послания, таргет групи, както и изпълнението и съответните резултати от изборите, на които Българската социалистическа партия се е явявала.

За разглеждания от анализа период Българската социалистическа партия е участвала в общо 14 различни по вид избори, като тук не се разглеждат т.нар. частични избори и местни референдуми.

8 са изборите за народни представители, **3** са изборите за местна власт (кметове и общински съветници), **2** пъти през разглеждания период БСП се е явявала на избори за представители в Европейския парламент и **2** пъти кандидати на БСП са участвали в изборите за президент и вицепрезидент. През разглеждания период **3** пъти българските граждани са участвали в избори **2 в 1**. През 2015 г. паралелно с изборите за местна власт, беше проведен и референдум за дистанционно гласуване. През ноември 2016 г., паралелно с изборите за президент и вицепрезидент, беше проведен и национален референдум, в който гражданите трябваше да отговорят на 3 въпроса, свързани с мажоритарната избирателна система, задължителното гласуване и годишната държавна субсидия, отпускана за финансиране на политическите партии и коалиции. През ноември 2021 г. паралелно с изборите за президент и вицепрезидент се проведе и избори за народни представители.

Хронология и видове избори с участието на БСП за периода 2013 - 2023 г.

Освен през различен тип избори в периода 2013 – 2023г. Българската социалистическа партия премина и през **3 вътрешнопартийни избора** за председател и ръководство. През 2013 г. председател на Българската социалистическа партия е Сергей Станишев, който оглавява партията от 5 декември 2001 г. до 27 юли 2014 г.

На 27 юли 2014 г. на заседание на 48-ия Конгрес на партията за председател на Националния съвет на БСП е избран Михаил Миков. На 8 май 2016 г. в рамките на 49-ия Конгрес на Българската социалистическа партия за председател на Националния съвет на парти-

ята след балотаж е избрана Корнелия Нинова, като разликата в гласовете между двамата е под 50.

След избирането на Корнелия Нинова за председател на БСП една от най-сериозните реформи в социалистическата партия е промяната на Устава на партията³⁴, който е приет на Четиридесет и деветия конгрес на Българската социалистическа партия на 5 февруари 2017г. Част от промените в основния документ на БСП са свързани с т. нар. мандатност, както и промяната при избор на председател на Националния съвет, която вече се извършва пряко от всички редовни членове на Българската социалистическа партия. Промените в Устава на БСП заложили и опцията правомощията на председателя на партията да бъдат прекратявани предсрочно, ако това бъде поискано от половината членове.

През февруари 2020 г. в Българската социалистическа партия е извършено преброяване на членския състав, според което преброяване социалистите към този момент са малко над 80 хиляди.³⁵

Вътрешните избори за председател в БСП се проведеха на 12 септември 2020 г. Активността беше над 50%, с което беше изпълнено изискването този избор да бъде легитимен. Според Общопартийната контролна комисия в БСП членовете на БСП с право на глас тогава са 80 214, от тях гласувалите са 53 795. с 43 222 гласа Корнелия Нинова е избрана за председател на Националния съвет на партията.

Безспорно вътрешнопартийните избори в Българската социалистическа партия дават своето отражение и при нейното представяне на изборите на национално ниво

През 2013 г. в България са обявени предсрочни парламентарни избори, които се провеждат на 12 май, което е близо 8 седмици по-рано от насрочените преди това за 7 юли

редовни парламентарни избори. Избрано е 42-ро Народно събрание, което започва да работи от 21 май 2013 г. Председател по време на тези парламентарни избори е Сергей Станишев, който прави заявка за най-малко 80 народни представители на социалистическата партия в 42-то Народно събрание. в този период Сергей Станишев постоянно е атакуван от свои съпартийци, като все по-често се говори, че серията от лоши резултати, които има БСП под неговото ръководство, ще му костват председателския пост. Въпреки това Сергей Станишев и тогавашното ръководство на БСП предлагат на Националния съвет на партията да гласува водачи на парламентарните листи, които са хора от близкото обкръжение на председателя на партията, но и не са най-изявени политически лица. БСП влиза в 42-то Народно събрание с 83 народни представители, сред които и изявени лица от т.нар. граждански сектор. След като първата политическа сила не успява да сформира правителство и връща мандата, БСП излъчва за министър-председател финансиста Пламен Орешарски, който сформира кабинет с представители от БСП, ДПС и независими експерти. На 14 юни 2013 г. по предложение на министър-председателя Пламен Орешарски Народното събрание избира депутата от ДПС Делян Пеевски за председател на Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС), с което предизвиква редица протести в София и други големи градове на страната. Правителството на Пламен Орешарски, с подкрепата на БСП и ДПС, управлява страната до началото на август 2014 г. **БСП се намира в изключително трудна ситуация в този период, като правителството, начело с Пламен Орешарски и с участието на ДПС дава своето отражение върху имиджа и състоянието на социалистическата партия, която трябва да влезе в изборите за Европейски парламент през май 2014 г. с доста натрупани негативи.** По време на предизборната кампания за Европейски парламент социологическите агенции дават през цялото време преимущество на БСП, в крайна сметка се оказва, че прог-

нозите не са били точни и вместо първа политическа сила БСП остава втора с 11.5%³⁶ по-нисък резултат от опонентите си от ГЕРБ.

Така социалистите изпращат в Европейския парламент едва 4-ма свои представители – Сергей Станишев, настоящия вицепрезидент на Република България Илияна Йотова, Георги Пирински и Момчил Неков.

На 27 юли 2014 г. за председател на Националния съвет на БСП е избран Михаил Миков, който оглавява социалистическата партия в тежък момент, след няколко поредни изборни загуби и кабинет с ДПС с натрупани големи негативи. На предсрочните парламентарни избори на 5 октомври 2014 г. Българската социалистическа партия отчита най-ниските си изборни резултати от 1989 г. в 43-то Народно събрание народните представители на БСП са 39 или с 44 по-малко от народните представители в предходния парламент. Година по-късно Българската социалистическа партия влиза (2015 г.) в нови избори, този път за местна власт, като паралелно с тях се провежда и референдум с основна тема дистанционното гласуване. Местните избори в България се провеждат в два тура. Първи тур, в който се избират кмет и Общински съвет и втори тур - за кмет в общините, където никой от кандидатите не е избран с повече от 50% от подадените валидни гласове в първия тур. БСП няма спечелен нито един кмет на областен град.

През май 2016 г. в рамките на 49-ия Конгрес на Българската социалистическа партия за председател на Националния съвет на партията е избрана Корнелия Нинова, като под нейно ръководство БСП се явява на изборите за президент и вицепрезидент на Република България през ноември същата година. Паралелно с изборите за президент и вицепрезидент на Република България се провежда и референдум по три въпроса, засягащи устройството на политическата система. БСП излъчва като кандидат-президентска двойка настоящите президент и вицепрезидент- Ру-

мен Радев (български генерал от ВВС) и Илияна Йотова (едно от емблематичните лица за социалистическата партия през годините).³⁷ Инерцията, която е набрала БСП с промяната в ръководството си, чрез избирането на Корнелия Нинова и посочения от нея екип, дава отражение върху духа и настроението вътре в самата партия, която в комбинация с кандидат-президентската двойка постига високи изборни резултати и БСП може да се похвали отново с президентска двойка след тази на Георги Първанов и Ангел Марин (мандат 22 януари 2002 г. – 22 януари 2012 г.).

Все по-силно започва да се усеща промяната вътре в партията, а сигналите извън БСП започват да бъдат все по-категорични, че социалистите са оставили зад гърба си тренда на загуби и дават заявка за първа политическа сила в управлението на страната.

През март 2017 г. на изборите за 44-то Народно събрание БСП е втора политическа сила, но с по-висок резултат и членовете на Парламентарната група на социалистите от 39 стават 80. На изборите за Европейски парламент, две години по-късно (май 2019г.) представителите на БСП са петима – Елена Йончева, Иво Христов, Петър Витанов, Цветелина Пенкова и Сергей Станишев.

През октомври 2019г. са насрочени отново избори за местна власт. За кметовете на Коалиция „БСП за България“ са гласували над 650 хиляди български граждани, което е с близо 100 хиляди повече в сравнение с 2015 година. БСП печели изборите на първи тур в 35 общини, явява се на балотаж в 57, от които спечели в 24. Социалистите успяват да спечелят местната власт в 4 областни града – Благоевград, Перник, Разград и Русе, както и да имат кметове на два района в столицата „Изгрев“ и „Младост“. За листите за общински съветници на Коалиция „БСП за България“ или т. нар. партиен вот през 2019 г. гласуват 432 124 души, което е с близо 43 хиляди повече в сравнение с местните избори през 2015г., като общинските съветници на БСП стават 1 009, докато

през 2015 г. те са били 930. За първи път през 2019 г. социалистите обръщат тенденцията на спад в гласовете при изборите за местна власт. Ниският резултат на местните избори през 2015г. не е случайно изолирано явление. На всеки местен вот от 1995 година БСП неизменно има по-нисък резултат, отколкото на предходния. Резултатът през 1999 година е по-лош от този през 1995-а. През 2003 година е по-лош от този през 1999-а. През 2007 година е по-лош от този през 2003-та и т.н. 2019 година е единствената година, в която тенденцията се обръща.

Първият вътрешнопартиен избор, проведен по правилата на новия Устав в БСП, се проведе в една сравнително благоприятна за социалистите обстановка. Те бяха провели една сравнително успешната кампания за местни избори, имаха доброто представителство в Народното събрание, както и техни представители за президент и вицепрезидент на Република България.

Вътрешните избори за председател в БСП се проведеха на 12 септември 2020 г., като от гласувалите 53 795 членове на БСП, 43 222 дадоха своя вот за Корнелия Нинова и тя бе избрана за председател на Националния съвет на партията.³⁸ **Това се оказва и преломния момент, след който Българската социалистическа партия започва своя устойчив тренд на спад в изборните резултати.** Преизбирането на Корнелия Нинова за председател на Националния съвет на партията, вместо да „успокои“ и нормализира вътрешнопартийната обстановка, я влошава. Напрежението, натрупано по време на вътрешнопартийната кампания продължава да дава отражение не само в ръководните органи на БСП (Национален съвет, Конгрес и др.), но се пренася и в структурите на левицата по места. От страна на новия стар председател на БСП започват действия на реваншизъм спрямо членове и цели организации на партията по места. **Започва един процес на капсуловане на тясното ръководство на партията, проявява се все по-авторитарен стил на еднолично управление.**

Междувременно БСП започна да се готви за предстоящите през април 2021 г. парламентарни избори. Безспорно вътрешнопартийния избор в социалистическата партия, вместо да внесе повече удовлетворение и позитивна нагласа сред структурите по места, направи точно обратното. Социалистите се явиха на парламентарните избори през април 2021 г. в изключително лоша кондиция, постоянно вътрешнопартийно напрежение, остракиране на членове, които са изразили своите предпочитания за друг председател и са работили в кампанията на основния опонент на Корнелия Нинова за председателския пост – Кирил Добрев (дотогавашен организационен секретар на партията). Върху политическия апарат, работещ в централата на БСП, продължава да се оказва натиск и ключови звена от него са премахвани. Под ръководството на Корнелия Нинова, **БСП се раздели с 90% от организационния отдел на партията**, бяха уволнени дългогодишни служители, започна да се оказва натиск и върху структурите по места за смяна на т.нар. „неудобни за председателката“ социалисти. Резултатите не закъсняха и през април 2021 г. БСП постигна по-нисък резултат на парламентарните избори и двойно по-малко на брой народни представители и остана **трета политическа сила**. Избраното 45-то Народно събрание имаше сравнително кратък политически живот и само три месеца по-късно бяха свикани нови парламентарни избори, където подкрепата към БСП продължаваше да намалява и вместо 43, народните представители на БСП станаха 36 и социалистическата партия отново беше трета политическа сила. Политическата обстановка в България продължи да бъде нестабилна, което предизвика трети по ред парламентарни избори през ноември 2021г., като този път паралелно с тях се проведеха избори за президент и вицепрезидент. Резултатите на БСП продължаваха да падат все повече, за да стигне до нива по-ниски и от най-лошите резултати на партията по времето на Михаил Миков. На изборите през ноември 2021г. БСП стана **четвърта политическа сила**³⁹ с 26 народни представители и едва 267 817 гласа. Междувременно, въпре-

ки съпротивата лично на председателя Корнелия Нинова и умишленото бавене на подкрепата за втори мандат на президентската двойка Румен Радев и Илияна Йотова, те успяха да спечелят втория си мандат, като на втори тур получиха близо 1 539 650 гласа или 66.72%⁴⁰ от гласувалите български граждани. Това безспорно рефлектира допълнително имиджово върху Корнелия Нинова и нейния екип, които до последно не даваха ясни сигнали дали БСП ще подкрепи Радев и Йотова за втори мандат. Разпределението на силите в българския парламент наложи съставянето на правителство с на пръв поглед несъвместими коалиционни партньори. Правителството с министър-председател Кирил Петков, известно като правителството на Четворната коалиция (ПП, ДБ, БСП и ИТН) беше избрано на 13 декември 2021 г. от 47-то Народно събрание. Лично Корнелия Нинова влиза в това правителство като вицепремиер и министър на икономиката, а БСП получава още 3 министерства – на земеделието, туризма и труда и социалната политика. Правителството подава оставка след гласуван вот на недоверие, а БСП „излиза“ от управлението с още много натрупани негативи, свързани с позициите на нейните вицепремиер и министри по повод войната в Украйна, износьт на оръжие от България към Украйна, налаганите санкции срещу Русия и др. Това се отразява и върху резултатите на социалистите, като през октомври 2022 г. на поредните парламентарни избори БСП пада с още едно място **до пета политическа сила**⁴¹ в българския парламент и едва 25 народни представители. Нестабилната политическа обстановка в страната продължава и тя влиза в пореден цикъл на парламентарни избори, които са насрочени за април 2023 г. – **БСП губи нови 2 народни** представители и в момента тя е представена от 23-ма души в българския парламент. в сравнение с местните избори през 2019 г. **БСП губи близо 164 хиляди гласа** на местните избори през октомври 2023 г. **За пръв път в историята на БСП на местни избори партията получава повече гласове от предходните парламентарни избори**, което е достатъчно показателно за дове-

рието, с което се ползва националното ръководство.

Броят общински съветници спада с 270 за страната, т.е. категоричен спад с близо 27% само за четири години. На практика наблюдаваме постепенно изчезване на БСП от местните общински съвети, като се има предвид, че след преминалите местни избори **БСП и коалиция остават без нито един общински съветник в 62 общини, т.е. в 20% от общините в България.**

ПРЕДИЗБОРНИТЕ КАМПАНИИ НА БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ В ПЕРИОДА 2013-2023 г

БСП е последната бивша комунистическа партия в Източна Европа, която все още успява да бъде част от активния политически живот в България, макар и вече като пета политическа сила. **През годините БСП се е различавала от останалите политически партии със стабилна организационна структура и твърдо ядро, на които е разчитала неведнъж.** През последните 4 години, обаче, под управлението на Корнелия Нинова се наблюдава едно силно капсуловане на тясното ръководство и липса на адекватни за организационното състояние на партията решения. Нарушен е диалогът със структурите по места, а председателят на партията е в постоянен режим на реваншизъм към инакомислещите. **Независимо от това в условията на зачестили предизборни кампании за различни типове избори, БСП продължава да възлага големи очаквания на структурите и членовете си по места.**

На 27 януари 2013 г. след като БСП събра необходимите подписи, беше иницииран референдум с въпрос – „Да се развива ли ядрената енергетика в Република България чрез изграждане на нова ядрена електроцентрала?“ Референдумът спомогна за мобилизация на местните структури на БСП, като показва, че социалистическата партия е в състояние да акумулира близо 800 хиляди гласа. Изборите

през май 2013г. бяха важни и във вътрешно-партиен план, защото при нова загуба се очакваше да бъде повдигнат отново въпросът за оттеглянето на Сергей Станишев от председателския пост, въпреки силните му позиции като президент на Партията на европейските социалисти.

В началото на 2013 г. БСП обявява курс на радикална промяна. На заседание на Националния съвет на БСП от 2 април 2013 г. е приета предизборната платформа под наслов **„Промяна за достоен живот в България“**.⁴² в предсрочните парламентарни избори за 42-ро Народно събрание БСП участва в предизборна коалиция „Коалиция за България“, като в нея са застъпени политики, като реиндустриализация на страната, ограничаване на монополите, контрол върху финансовия капитал, така че да се работи в интерес на реалната икономика и гражданите, подготовка за преход към прогресивно данъчно облагане на доходите на физическите лица чрез въвеждане на семейно подоходно облагане и др.

Месецът преди изборите, когато протича предизборната кампания, е белязан с поредица от скандали, в един от които страна е председателят на социалистите – Сергей Станишев, който подава сигнал за незаконно подслушване пред главния прокурор тогава. Друг основен момент в кампанията е и т.нар. Костинбродска афера – 350 000 отпечатани и готови изборни бюлетини извън договорените количества, са открити от прокуратурата в печатница в Костинброд. Скандалите се разминават с очакванията на българските граждани тогава, да чуят мерки за справяне с бедността и неравенствата в доходите.

2014-та година се характеризира с динамична политическа обстановка, като правителството на Пламен Орешарски работи в условия на непрекъснати протести. На проведените тогава избори за Европейски парламент Националният съвет на БСП приема платформа под надслов **„За социална Европа!“**. През февруари същата година бившият държавен

глава и бивш председател на партията Георги Първанов обявява, че ще участва в евроизборите с друга листа. Това неминуемо дава своето отражение, както върху резултатите, така и върху самата предизборна кампания на социалистите, които освен с основните си конкуренти, трябва да отговарят и на критиките на бивши свои членове.

На 27 юли 2014 г. за председател на Националния съвет е избран Михаил Миков, като е приета предизборната платформа на БСП за парламентарните избори с надслов **„Достоен живот в справедлива държава“**. в предсрочните парламентарни избори за 43-то Народно събрание БСП участва в предизборна коалиция „БСП ЛЯВА БЪЛГАРИЯ“.

На изборите за местна власт през октомври 2015 г. БСП се явява с предизборна платформа и основен слоган **„За хората и общините“**. Като най-важни задачи за БСП са определени: повишаване на заетостта и доходите на хората, ограничаване на бедността, осигуряване на достъп до качествено образование, здравеопазване и социални грижи, повишаване на сигурността, подобряване на жизнената среда и защита на населението от бедствия. Решаване на демографската криза и борбата с корупцията на всички равнища. БСП е против разполагането на американска военна техника на територията на страната и превръщането на България в прифронтна държава и др.⁴³

Кампанията през 2016 г. тръгва с различен темп. Партиите вляво - Алтернатива за българско възраждане (АБВ) и Българската социалистическа партия (БСП) първоначално достигат до общо решение да се номинира като кандидат генерал Румен Радев. След това инициативен комитет, в състава на който влиза БСП, издига официално кандидатурата на Румен Радев за президент, а за кандидат за вицепрезидент е номинирана Илияна Йотова от БСП, евродепутат до този момент. **За първи път кампанията на левицата започва по различен и може да се каже новаторски начин.** Откриването е в Античния театър в Пловдив,

като в същото време се провеждат паралелни събития в по-голяма част от областните градове. Посредством видео връзка в реално време и от различни точки на България се включват известни личности, подкрепящи кандидат-президентската двойка, като Стефан Данаилов, журналистът Елена Йончева, спортистът Таню Киряков и др. се включват на живо от София, Велико Търново, Стара Загора, Гоце Делчев и т.н.

Социалните мрежи се използват активно от предизборните щабове на социалистите по места, но предвид, че те се управляват от самите местни общности, публикуваните материали са с различна визия, което на моменти обърква потребителите.

Както отбелязва проф. Иванка Мавродиева, д.ф.н. като цяло кандидатпрезидентската кампания през 2016 г. постави въпроси, свързани с преосмисляне на ПР. Гражданската енергия в онлайн среда все още не е проучена от различни групи експерти, в това число и от политическия ПР.⁴⁴

При изграждане образа на кандидата на социалистите се ползват различни визуални елементи и послания, които внушават умения за професионално управление на високотехнологични машини, а и вероятно за управление и на държавата. Един от предизборните клипове е заснет на фона на Софийски университет, част от фотосесията на кандидата за президент е в библиотека с книги - различните фонове, които се свързват с образование и динамика, ангажираност и позиции. Основен слоган на кампанията е **„За доброто на България!“**

На изборите за 44-то народно събрание в страната гласуват малко над 50% от имащите право на глас. Ръководството и структурите по места на Българската социалистическа партия разчитаха в голяма степен на възходящия тренд от президентските избори и възможността този резултат да се задържи.

**БСП ЗА
БЪЛГАРИЯ** **18**

След проведения референдум и БСП заяви подкрепа за приемане на мажоритарната система, както и заявка за внасяне на предложения за промени и по всички останали въпроси от референдума, но предизборната платформа, с която се яви на тези избори не адресира позицията на социалистите по повод конкретни промени в Изборния кодекс или по въпросите на референдума.

Основният слоган на кампанията на социалистите през 2017-та година е **„Поискай промяната!“**

На заседание на Националния си съвет БСП гласува водач на листата за представители на социалистите в Европейския парламент да бъде журналистът Елена Йончева. Сравнително късно БСП започна своята кампания, предвид сложния процес, през който мина подредбата на листата за представители на социалистите в Европейския парламент. Основните насоки, на които стъпва кампанията на социалистите тогава са: позитивен характер и послания, ключови послания, превеждащи европейската тематика на разбираем език, кампания насочена едновременно към ядрото на БСП и към по-

широката периферия на лявото, позитивен и в същото загрижен за бъдещето на Европа тон.

За изработването на подходящите послания, Предизборният щаб извежда от платформата, приета на Конгреса, всички възможни тези, годни за политически послания и чрез фокус групи те са анализирани и рамкирани според възприятието им от публиката. Проверена беше тяхната адекватност пред различни публики в и извън БСП. По този начин Предизборният щаб подготви предложение за послания, които да бъдат използвани в предизборната кампания. Те отговаряха на няколко критерия: да са кратки, позитивни, да произлизат от предизборната платформа на БСП и да превеждат европейската тематика на разбираем за хората език. След окончателното им формиране те бяха частично тествани и в национално представително проучване, проведено непосредствено в дните преди горещата фаза на кампанията.

В кампанията е **привлечена криейтив агенция, която да изработва ключова визия и слоган на кампанията, за което е** изработен творчески бриф, изцяло основан на „основните насоки“, приети от щаба. Избран е слоган **„Справедливост Сега!“**. Подготовката и ходът на кампанията са подкрепени от различни социологически проучвания.

Един от недостатъците на кампанията на социалистите за Европейския парламент беше, че се получи разминаване между планираната кампания и нейната реализация. Не се реализира позитивна кампания с ясен хоризонт за българските граждани, а фокусът беше изместен към злоупотребите с европейско финансиране и корупцията в средите на управляващата партия. Този акцент на кампанията предизвика от една страна рязък спад на доверието в управляващата партия, но от друга – консолидация на нейното партийно ядро със съпътстваща демотивация за участие в изборите на т.нар. “периферия” на избирателите.

За целите на кампанията бяха изработени различни по вид печатни материали – брошура с основните послания на кандидатите, агитационен материал със състава на листата и номера на коалицията в интегралната бюлетина. Отделно в кампанията са ползвани листовки с лика на водача на листата и имиджови със съответния номер. За улеснение на кандидатите щабът подготвя варианти на плакати с предпочитания за всеки кандидат, както и картички, указващи предпочитанията и начина на предпочитаностно гласуване на всеки кандидат.

Няколко са моментите, които имат своето влияние върху провеждане на избори за членове на Европейския парламент извън територията на Република България. На първо място, общоевропейските правила и местните законодателства предвиждат граждани, живеещи на територията на друга страна-членка на ЕС, да избират и да бъдат избирани в държавата на пребиваване. На второ място, Избирателният кодекс предвижда като изрично условие за изборително право необходимостта от пребиваване поне 3 месеца преди датата на изборите на територията на държава-членка на ЕС. с оглед на традиционно ниския брой гласуващи в чужбина „БСП за България“ не фокусира голям ресурс върху провеждане на кампания в чужбина. Въпреки това бележи сериозен ръст в резултатите извън страната. От 25 709 подадени гласове, за БСП са гласували 3714 избиратели (15,42%). Този резултат нарежда БСП трета политическа сила.

БСП залага на позитивна и спокойна кампания по време на местните избори през 2019-та година. Посланията са насочени към решаване на конкретни проблеми без агресия и реваншизъм. Основният слоган на кампанията на социалистите е **„За по-добър живот в нашите общини!“**, който позволява с лекота да бъде перифразирана за целите на конкретна община. Отново социалистите разчитат на местните предизборни щабове, които водят специфична за съответното населено място кампания, засягащи типични за мястото про-

блеми и възможности за тяхното разрешаване. Предизборните щабове залагат на разпознаваемостта на кандидатите за кметове и общински съветници и провеждат своята традиционна кампания на терен – срещи със структурите, с потенциални избиратели, участие в празници и събития на местните общности и др.

Идеите и политиките за промяна в развитието на страната бяха заложени във „Визия за България“, която БСП прие в средата на 2018-а. Две години по-късно социалистите се явяват със същата програма на предстоящите парламентарни избори. Само че през тези две години настъпиха събития, които промениха хода на историята не само в национален или тясно регионален аспект. Основният проблем, с който се сблъска БСП е липсата на „визия“ как ще посрещне предизвикателствата през следващото десетилетие, как ще се управлява кризата, породена от COVID-19 и т.н.

Основният слоган на кампанията през април 2021 година е **„С грижа за хората“**. в тази кампания социалистите залагат на нестандартно

решение – т.нар. **„Лодката на Свободата“**, която се движи по р. Дунав от Видин до Силистра. Според интервю на единия от водачите от листите на БСП Филип Попов целта на социалистите е да покажат колко красива е България по поречието на река Дунав и да покажат колко може да се развие този район⁴⁵. в продължение на няколко дни от най-западната до най-източната точка на Дунав, в лодката последователно на капитанския рул застават шестимата водачи на листи от „БСП за България“ в Северна България. Интересно е какъв ефект са очаквали от предизборния щаб на социалистите, ползвайки тази лодка, предвид факта, че реално докато пътуват по Дунава, те

нямат условия за срещи с избиратели, а посланията им трудно биха стигнали до хората.

Друго основно послание в кампанията на социалистите през април 2021 г. беше в подкрепа на машинното гласуване – **„Гласувай машинно! Спаси дърво!“**, което при последващия анализ според ръководството на левицата не било успешно, тъй като избирателите, които традиционно гласуват за БСП всъщност са по-възрастни хора, които са се „уплашили“ от машините и не са излезли да гласуват.

За парламентарните избори през юли 2021 г. БСП се явява с предизборната платформа от изборите през април 2021 г. Националният съвет на БСП одобрява нов Национален предизборен щаб с нова структура, малък състав, с ограничено присъствие на кандидати за народни представители в него. При определянето на водачите и формирането на листите няма значителна промяна и едва 1/3 от листите са оглавени от нови хора и то в райони, където е повече от ясно, че БСП няма да може да излъчи свой представител. Социалистите продължават да се сблъскват с липса на желаещи да попълнят листите за народни представители, както и с недоволство и напрежение от страна на местните структури. Силно прокламираното преди същинската предизборна кампания ляво обединение към коалиция „БСП за България“ не допринесе почти с нищо за повишаване на резултатите на БСП.

За подготовката на слогана и основните послания е организирана експертна работна среща с политолози и социолози, с цел обсъждане на основни направления на кампанията по отношение на посланията и да се тества и селектира чрез Delphi метод слоган на кампанията. в крайна сметка социалистите залагат за слоган на кампанията: **„Сигурност в промяната. с грижа за теб.“** **Новост в сравнение с последните няколко кампании, провеждани от БСП е изработването на брошура с основните приоритети на БСП на Брайлова азбука, използвана от незрящите, която е разпрос-**

транена чрез Съюза на слепите в България. Също така БСП излъчи двата си основни видеоклипа в кампанията с превод на жестомичен език, което демонстрира отношението към тази група и техните близки. и двата нови елемента целяха индиректно да внушат посланието **„С грижа за всеки“**.

Наблюденията показват, че БСП, като най-старата лява партия се грижи социалното послание да изниква винаги в лозунгите ѝ. Като цяло кампаниите на левицата за изборите през последните 7-8 години силно си приличаха – **„С грижа за хората“** и **„Сигурност в промяната. с грижа за теб“**. **Последвалите парламентарни избори през ноември 2021 г., октомври 2022 г. и април 2023 г. показаха липса на креативност и свежи идеи в предизборните щабове на социалистите. Слоганите този път бяха леко встрани от обичайните за БСП, но някои откровено преписани от чужди кампании - а именно - „Разумните решения“ (2021), „За социална и сигурна държава“ (2022) и „Да!Можем“ (2023) .**

В началото на 2023 г. БСП проведе заседание на 50-тия си конгрес, където вместо да се обсъждат политики и бъдещето на лявото в България, бяха изключени от партията част от активните социалисти, някои дори членове на Националния съвет на БСП. Този акт беше категоризиран от проф. Антоний Тодоров като „ритуално самоубийство на БСП“.⁴⁶ Самият проф. Тодоров повдига въпроса, който може би повече от 2 години стои на дневен ред, а именно какво трябва да се случи, за да се стигне до оставка на председателят на БСП Корнелия Нинова.

В желанието си да мобилизира повече избиратели от ръководството на социалистите правят предложение за референдум по въпроса за **„джендър идеологията в училище“**, каквато погледнато реално няма. Отделно целенасоченото „говорене“ срещу Истанбулската конвенция, остава неразбрано и далеч от проблемите, които тревожат левия избирател.

Междувременно БСП беше една от партиите, които наложиха връщането на хартиената бюлетина във всички секции, с което буквално се отрече от предишните си послания за стимулиране на гласуването чрез машина.

Заклучение

Въпреки традициите на левицата в правенето на избори, ясната организационна структура, която има БСП и организациите по места, се наблюдава устойчив спад в подкрепата на българските граждани. Непрекъснатият цикъл от избори, в които изпаднаха партиите определено наруши тяхната кондиция, но в БСП предизвика и сериозна ескалация на поредица от проблеми. Само за 4 години левицата в България загуби над 650 хиляди гласа, много нейни членове я напуснаха, други бяха изключени и в момента тя е изправена пред угрозата да бъде маргинализирана. БСП се превръща в консервативна политическа сила, която е далеч от прогресивния разговор на лявото. БСП така и не успява да стане инициатор на дебат по отношение на зелените политики или как да бъде разрешен огромния проблем на неравенствата. Вместо това се спекулира с т.нар. „джендър идеология“, което вкарва левицата в полето на националистически и консервативни формации, където всъщност не само че няма място, но и не може да привлече гласове оттам.

Неглижирането на и без това малкото останали членове под 35 години и липсата на сензитивност по отношение на нуждите на младото и активно поколение, което не вижда смисъл в упражняване правото си на глас, също оказва ефект върху състоянието и подкрепата към БСП.

Въпреки огромните усилия, **които полагат членовете на Младежкото обединение в БСП** и различните младежки кампании, които организират не само по време на предизборните кампании, като че ли остават изолирани от общите послания и начин на провеждане на

кампанията, водена от ръководството на партията.

БСП продължава да **изглежда непривлекателна за младите хора**, да не усеща пулса и проблемите, които ги вълнуват. Същевременно въпреки усилията на другата хоризонтална структура – Обединението на жените социалистки, **джендър баланса в партията продължава да бъде силно нарушен.**

Вместо да обърне внимание на излъчваните послания и начина, по който те стигат до хората, тясното ръководство на левицата продължи да се капсулова и да води кампаниите си по познатия и доказано неефективен начин. Наблюдава се липса на координация и комуникация между ръководството и структурите по места. Междувременно създаденият **медияен пул**, включващ основните медии на левицата – вестник ДУМА, Българска свободна телевизия, списание „Ново време“ и др. вече не съществува. От партия, която беше новатор в политическия маркетинг и комуникация в социалните мрежи, БСП загуби и това свое предимство, като публикуваните материали в социалните мрежи влошиха качеството си, не отговарят на алгоритмите на социалните мрежи и загубиха своя ефект.

През 2017-та година БСП беше **първата политическа партия, която обърна специално внимание на социалните мрежи Facebook и Twitter.** Позиционирането и налагането на официален Facebook канал по време на кам-

пания е труден и сложен процес, който обаче БСП успя да оптимизира с целенасочена и редовна поддръжка на онлайн репутацията си и репутацията на основните и политически лица и говорители. За съжаление през последните 4 години левицата изпусна шанса си да продължи да предлага качествено и оптимизирано съдържание на потребителите в социалните мрежи, отделно новата политика особено на Meta по отношение на политическата реклама и съдържание, оказва също голямо влияние върху този канал на комуникация.

Залитането на БСП в **полето на национализма и евроскептицизма** „спомогна“ и за нейната изолация сред европейските ѝ партньори, което се отразяваше и върху вътрешните предизборни кампании, предвид факта, че основните конкуренти на левицата получаваха силна подкрепа от европейските си политически семейства.

Паралелно с посланията, които оставаха неразбрани от повечето български граждани, ръководството на БСП се съсредоточи в **„битката срещу вътрешната опозиция“**, която често излизаше на преден план в предизборните кампании на левицата и демотивираше голяма част от членовете ѝ.

Като положителен момент може да се посочи фактът, че за първи път през 2021 г. беше направен опит за **активна кампания, насочена към българите зад граница**, предимно през социалните мрежи.

Налице са сериозни дефицити по отношение на **ПР-а и медийното присъствие** на местно, и на национално равнище. Липсата на ясен медиен план, както и на разнообразна палитра от говорители, оказва своето влияние върху имиджа на социалистите. През годините тенденцията БСП да предпочита да комуникира с избирателите през трите големи национални телевизии се запази, въпреки големия финансов ресурс, който се изисква. В предишни кампании се утвърди практиката за сключване на безвъзмездни договори

между кандидати и доставчици на медийни услуги. Според данни от Института за изследване на публичната среда⁴⁷ подобни договори са сключени между телевизия „Евроком“ и „БСП за България“.

Предизборна комуникация „лице в лице“ в епохата на високите технологии често се счита за архаична, но специално по отношение на т.нар. „твърдо ядро“ на левицата директната кампания продължава да има значително въздействие. През годините БСП се отчужди от директното общуване със своите симпатизанти, а ситуацията с COVID 19 още повече засили това отчуждение.

Работата „на терен“ и организационната грамотност на структурите по места, все още може да се каже, че са предимство, което има БСП в сравнение с другите политически сили. Тук обаче идва проблемът с отношението на тясното ръководство към местните структури и намесата в техните вътрешни отношения, подмяната на решенията им и незачитане на желанията на местните общности, което безспорно демотивира членовете и се отразява върху резултатите.

БСП като че ли се отказва и от организирането на митинг-протести по конкретни теми, както и от традиционния за левите хора митинг по случай Международния ден на труда. През годините левицата е използвала подобни техники по различни поводи – срещу високите

цени на водата, срещу продажбата на електро-разпределителните дружества и др. Подобни събития дават възможност за „събуждане“ на членовете и привличане на хора, извън редицата на партията.

Липсата на ясни и адекватни послания може да бъде преодоляна, ако бъде проведено мащабно проучване сред членовете и симпатизантите на лявото, което да даде истинските отговори и насоки за това от какво всъщност се нуждаят хората. Отговорите, които ще бъдат получени при едно такова проучване, биха били добра основа в разработването на конкретните политики и послания, които да гарантират една стабилност на позициите на БСП и търсенето на възможности за електорална подкрепа.

ЕЛЕКТОРАЛНИЯТ СРИВ НА БЪЛГАРСКАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПО ПЪТЯ ОТ УСПЕХИТЕ КЪМ КАТАСТРОФАТА

Българската социалистическа партия е един от най-старите все още съществуващи политически субекти в Европа. Партията неизменно участва във всички местни и национални избори от началото на демократичния преход, като е в основата на четири големи леви коалиции – „Демократична левица“, „Коалиция за България“, „БСП лява България“ и „БСП за България“. БСП се формира като част от фундамента на българската партийна система и три десетилетия и половина след началото на демократичните промени в Източна Европа остава единствената значима и ефективна бивша комунистическа партия в политическото пространство.

През този тридесетгодишен период партийната система на България претърпява редица трансформации, което несъмнено се отразява и на позиционирането на водещите политически сили в страната.⁴⁸ Следвайки хода на нормалния политически цикъл, БСП периодично участва в управлението и остава в опозиция, като степента на упражняване на политическата власт зависи от изборните резултати и предприетите следизборни коалиционни договорености. Партията е в синхрон с логиката на този политически цикъл до 2021 г, когато започва процес на траен спад на електоралната подкрепа (в периода 2021-2023 г. в България са проведени пет парламентарни избора).

На президентски избори БСП традиционно показва сериозен потенциал, като кандидатите издигнати или подкрепени от партията побеждават на четири от общо седем проведени избора, а на три участват на втори тур, но губят. По отношение на този вид избори можем да твърдим, че БСП успява трайно да се закрепва като фактор, мотивиращ и подпомагащ основите на създаването на един от

двата противопоставящи се блока на президентски избори в България, т.е. единият от двамата кандидати на втори тур досега винаги се асоциира с БСП. в случая превръщането на избора на президент в класическо блоково политическо противопоставяне значително подпомага позиционирането на БСП като един от водещите фактори в политическото пространство, поне докато не се появи друг ефективен лав субект.

Не така обаче стоят нещата при местните избори, където БСП през последните години среща сериозни трудности в позиционирането. През първите две десетилетия на прехода партията е доминиращ фактор в местната власт, но след 2009 г. започва постепенно да губи своите както политически, така и териториални позиции. Всичко това е свързано и с все по-сериозните организационно-политически проблеми, които срещат местните структури при подготовката на избори и процеса по издигане на подходящи и избираеми кандидати. Моделът, който работи ефективно на президентски избори, превръщащ БСП в един от факторите в блоковото противопоставяне, на местно ниво се активира по-скоро като изключение. Може да се твърди, че при провеждането на втори тур на мажоритарните местни избори за кмет, партията значително по-често остава в изолация, отколкото съумява да създаде около себе си политически фронт.

При най-новите за българската политическа система избори – тези за Европейски парламент, БСП се представя значително по-слабо като резултат, отколкото на останалите избори, но това до голяма степен важи и за останалите партии. Тези избори остават твърде далечни и чужди за голяма част от избирателите, поради което значително по-трудно се постига електорална мобилизация в предиз-

борната кампания. До момента в България четири пъти са провеждани избори за Европейски парламент, като на всички тях БСП заема втора позиция. в тези избори гласуват основно твърдите партийни ядра, поради което и резултатите за партията са значително по-постоянни – между 414 хил. и 477 хил. гласа.

През годините БСП многократно доказва, че при добра мобилизация⁴⁹ може да бъде сериозен фактор в политическата система на страната и да печели избори. Въпреки някои негативни тенденции, въпреки трудностите, с които партията се сблъсква в новите политически условия, тя сравнително успешно успява да се приспособи към демократичните порядки, а и да ги пренесе в собствената си организационна структура. Неслучайно в политическите среди БСП се налага като една от най-демократичните партии след промените, т.е. тя успешно е финализирала прехода от авторитарна комунистическа партия към демократична социалистическа партия. Демократичните процедури стават същностен елемент и от процеса по номинация на кандидати за публични длъжности, като по този начин местните структури стават съпричастни към него, а това има положително въздействие върху тяхната мотивация.

Електоралният цикъл от избори през 2016-2019 г. по нищо не предвещава какво очаква БСП през следващите четири години. и преди това е имало резки електорални сътресения, но практиката не ги верифицира като траен спад, а по-скоро като ниска част в хода на електоралния цикъл. След 2020 г. обаче се появява тенденция към траен спад в изборните резултати в пет поредни парламентарни избора, която вече дава основание да се говори за катастрофални последици за бъдещето на партията.

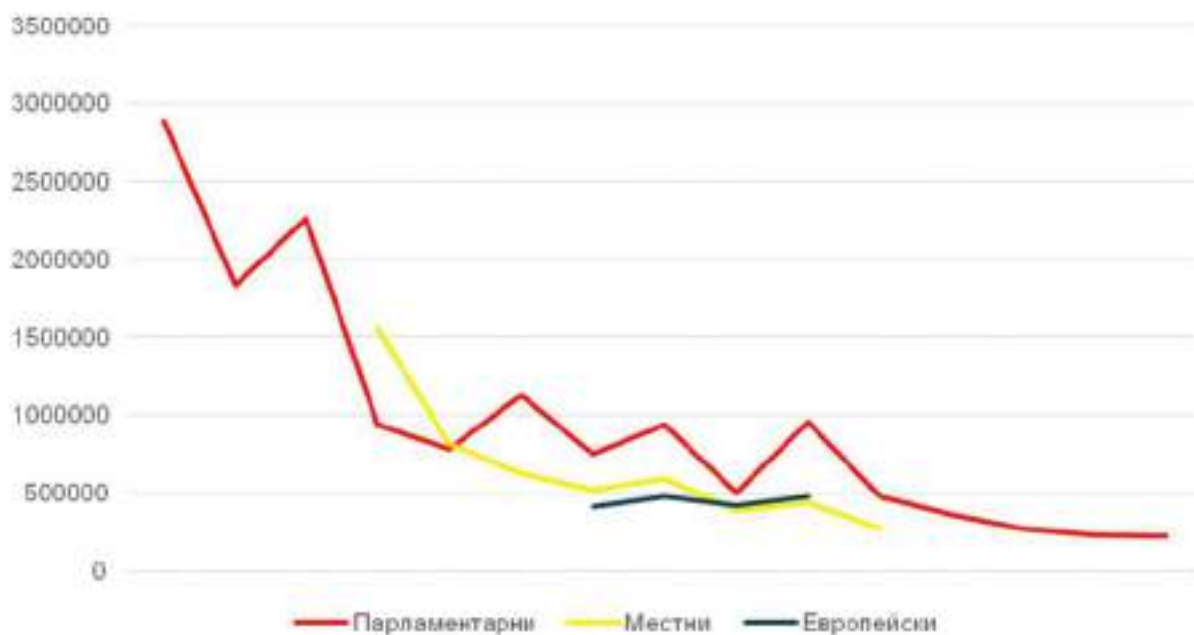
По-важният въпрос в разглеждания контекст обаче не е свързан с констатирането на този факт, защото политиката има логичен и достатъчно ефективен измерител за своята състоятелност в лицето на изборните резултати. Тези

резултати, от друга страна, са и първи своеобразен сигнал, че нещо във функционирането на дадена политическа структура може би не е наред и следва да се вземат своевременни мерки за предотвратяването на по-сериозни бъдещи проблеми. Разкриването на причините за поредицата ниски изборни резултати е основата за една точна диагноза, чрез която може да се търсят подходящите решения за излизане от сложна ситуация.

Фокусът, който поставяме върху последните четири-пет години няма как да остане встрани от предходната електорална динамика, защото именно чрез този общ поглед можем да получим цялостна картина доколко тежка е ситуацията, в която изпада БСП. Акцентът в изследването ще бъде основно върху парламентарните избори, които имат решаващо значение за конституирането на политическата власт в страната. Това, разбира се, не означава, че останалите видове избори ще бъдат пренебрегнати, защото често те са един допълнителен нюанс, който показва специфични слабости в подготовката, организацията и участието на партията в избори.

Исходни предпоставки и формирани очаквания за представянето на БСП в избори след 2019 г.

Няколко пъти в изложението до момента споменахме за ролята и логиката на нормалния политически цикъл, в който обикновено се забелязва редуването на пикове и спадове, обуславящи в общия случай и периодите на участие на партиите във властта или оставането им в опозиция. Още в началото на демократичните промени БСП успешно се вписва в този демократичен цикъл и гласовете на партията за партийните листи през годините изключително добре представят тази закономерност (президентските и кметски избори не са взети предвид заради силната им персонафикация, която често изкривява реалната картина на партийното позициониране).⁵⁰ Макар да се забелязва ясна тенденция на

Фиг. 1. Гласове за БСП на парламентарни, местни и европейски избори 1991-2003, изт. ЦИК

спад в електоралната подкрепа, се наблюдават и съответните пикове и спадове.

Логично БСП има много по-висок резултат до края на 90-те години, обусловен от инерцията на партията от предходния период и от характеристиките на двуполусната система. След кризисната за БСП 1997 г. се забелязва ясна цикличност в резултатите на партията в диапазон между около 750 хиляди гласа при електорални спадове до близо милион при пиковете. Изключение е само кризисната 2014 г., в която БСП получава малко над 500 хиляди гласа. След 2021 г. обаче БСП излиза от този цикъл и започва процес на свободно падане, като на всеки следващ избор партията има по-нисък резултат от на предходния (края на парламентарната линия на графиката).

При местните избори се наблюдава сходна тенденция – висок резултат до към 2000 г. поради сходни причини, след това относителна устойчивост и цикличност на резултата в диапазона между около 600 хиляди гласа и около 400 хиляди гласа. През 2023 г. обаче БСП получава едва около 270 хиляди гласа. Както

вече споменахме, прави впечатление, че на Европейски избори партията до момента отбелязва най-малки отклонения в гласовете – между приблизително 410 хиляди гласа и 475 хиляди гласа, поради което на графиката те са близо до права линия. Ако обаче изходим от тенденцията, че 2017 г. спрямо 2021 г. партията бележи спад в гласовете си за парламентарни избори с близо 50%, а на местни избори 2019 г. спрямо местни избори 2023 г. с около 40%, то не би било трудно да предположим, че ще се наблюдава и сериозен спад на предстоящите през 2024 г. Европейски избори.

Динамиката на електоралната подкрепа за БСП всъщност изразява съществения проблем, за който вече стана дума, а именно, че тя вече не е свързана с пребиваването на партията на власт или в опозиция. Традиционно, БСП има спад в подкрепата след управление и ръст след период на опозиция. Тази зависимост обаче е нарушена след като през изминалите три години се регистрира постоянен спад, независимо дали партията е в управлението или е в опозиция. Устойчивата тенденция за намаляване на гласовете

за БСП изглежда все по трудно преодолима, достигайки до най-тесната част от твърдото ядро на избирателите.

Погледаното от леви позиции, ситуацията е още по-проблематична, защото отливът на гласове от БСП не довежда до появата на забележим нов лев субект, който да запълни създалия се политически вакуум. Напротив, често пъти тези избиратели не гласуват или реализират идеологически завои в политическите си предпочитания. Така се налага изводът, че на политическия пазар има няколкостотин хиляди избиратели, които поне няколко пъти през последните години са гласували за БСП, а сега са решили да не гласуват за никого (избирателната активност на парламентарни избори от 2017 г. до 2023 г. е спаднала с близо 15%.) Ключовите въпроси тогава са защо те вече не гласуват за БСП и какво следва да направи партията, за да си ги върне.

Отговорът всъщност крие в себе си и отговора на въпроса как БСП да възстанови нормалната цикличност при участието си в избори, която първо, превръща партията в по-предвидим политически субект и второ, има несъмнен мобилизационен ефект върху членовете и симпатизантите. Предвидимостта е една от най-важните черти на БСП от началото на прехода, която се поддържа както от програмния характер на партията, така и от сложния и на моменти тромав механизъм за приемане на политически решения. Отслабването на мобилизационния ефект се изразява преди всичко в това, че до преди 2021 г. всеки слаб резултат на БСП се възприема от членовете и симпатизантите като моментен, който неминуемо ще бъде последван от по-добър резултат. След поредица от пет последователни по-ниски резултата активистите на партията със сигурност са по-слабо мотивирани от формираните очаквания за следващите избори.

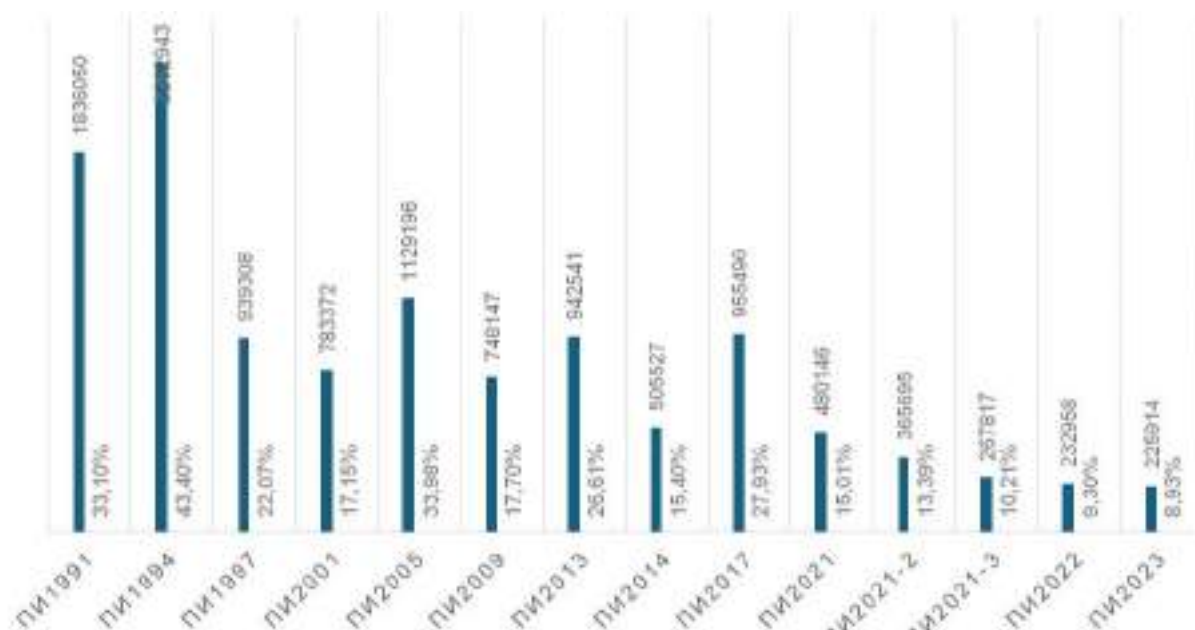
Именно взаимоотношението между базови предпоставки и формираните очаквания е ключов елемент в диагностицирането на проблемите на БСП. в периода 2016-2019 г. партията

изглежда във възход, давайки основание да се смята, че съвсем скоро ще преодолее доминацията на утвърдилата се като партия на властта ГЕРБ.⁵¹ Под инерцията на президентските избори през 2016 г. се развива движение в подкрепа на левицата, което най-силно засяга БСП, като настъпилата консолидация води до убедително представяне на парламентарните избори през 2017 г. и пречупване на тенденцията на постоянен спад на броя на общинските съветници на местните избори през 2019 г. Същата година се провеждат и Европейски избори, на които БСП получава 5 мандата – с един повече отколкото през 2014 и 2009 г.

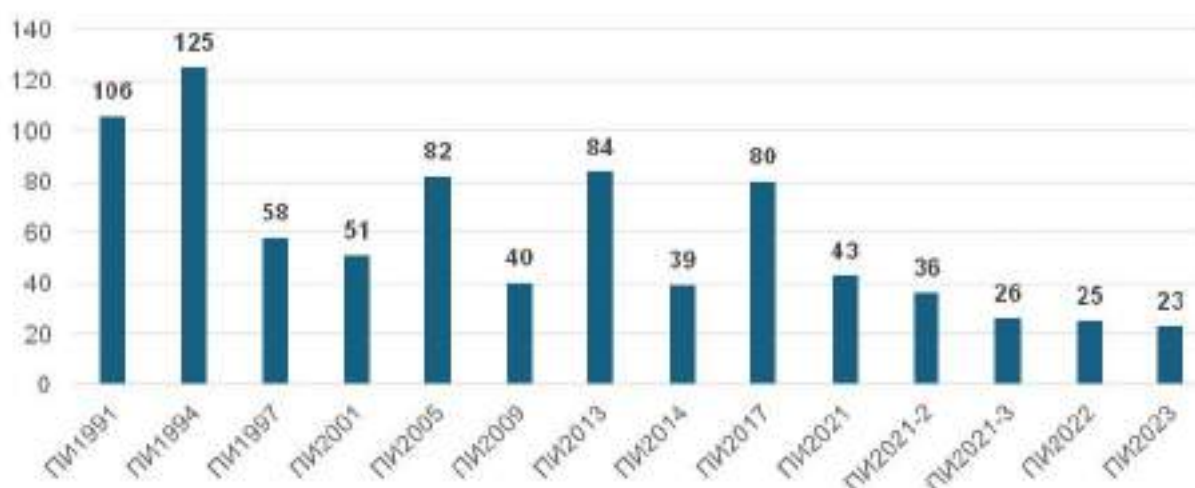
По всичко изглежда, че БСП ще започне следващия парламентарен цикъл през 2021 г. от стабилни позиции, които ще гарантират на партията мястото и на първостепенен фактор в партийната система на страната. Такива очаквания са формираните както сред членовете и симпатизантите, така и сред ръководството на партията. Логиката на политическия процес и досегашното участие на БСП в него подсказват, че след период на сравнително успешно пребиваване в опозиция би следвало да се наблюдава възходяща тенденция в електоралния цикъл или поне стабилизиране до нивото от 2017 г. Формираните очаквания обаче се оказват несъответстващи на политическата действителност и БСП влиза в низходяща електорална спирала, като поредицата от пет последователни парламентарни избора довеждат партията до петото място.

БСП и парламентарните избори. Тенденции и перспективи

БСП участва във всички четиринадесет парламентарни избора от 1991 г. до 2023 г. Партията има установена парламентарна традиция, а нейните представители често са образец за парламентарно поведение. в участието на БСП в парламентарни избори има няколко ясно отличаващи се периода, които се моделират от различни доминанти.

Фиг. 2. Брой и процент гласове за БСП на парламентарни избори, изт. ЦИК

Фиг. 3. Брой мандати в НС 1991-2003, изт. ЦИК

Първият период е от 1991 до 1996 г., като в него БСП извършва на практика своята организационно-политическа трансформация.⁵² в него партията е доминиращ фактор в политическото пространство, като е управляваща сила през 1995-1997 г. Резултатите на партията в този период са доминирани от електоралните ефекти на двуполусната система в страната, установена след началото на демократичния преход. Вторият период за-

почва след политическата криза от 1996-1997 г., като в него БСП губи своите позиции и за пръв път изпада до трето място през 2021 г. Периодът се характеризира с появата на нов либерално-центристки субект, който на практика разрушава двуполусния модел. Новата плуралистична партийна система поставя БСП в по-конкурентна среда, което води до консолидация и стабилизиране на партията. Третият период е свързан с новия възход на

БСП след 2005 г. и участието в управлението на страната през 2005-2009 г. и 2013-2014 г. в него партията е един от стълбовете на политическата система, като той приключва с първата електорална катастрофа за БСП през 2014 г., свързана преди всичко с дискредитирането на партията от злополучното и коалиционно управление и прекомерното обвързване с Движението за права и свободи. Следва период на ново възстановяване и успехи, продължил от 2015 до 2020 г., след който започва „свободното падане“ на резултатите на БСП.

Ясно може да различим, че от 1997 г. до първите избори през 2021 г. електоралният цикъл на БСП е ограничен в определен диапазон – до минимум 15% за спадовете и максимум 33.4% за пиковите. След това в рамките на по-малко от две години партията пада до под 9%, губейки за шест години $\frac{3}{4}$ от избирателите си. Всичко това естествено се отразява крайно негативно на политическото позициониране на БСП в законодателния орган. От 2005 до 2021 г. представителството на БСП е ситуирано в диапазона от около 40 до около 80 мандата, което при текущата партийна система на страната на практика разумно представя тежестта на партията в периоди на слабост и подем.

Следва да бъде отбелязано, че БСП след 2021 г. губи специалната си роля на един от стълбовете на политическата система на страната, тъй като загубата на влияние позиционира партията в кръга на политическите аутсайдери в парламента. По-тревожна е констатацията, че всичко това не е следствие на свиването на лявото политическо пространство като цяло, защото редица изразяващи леви послания политически структури и фигури намират среда за развитие.

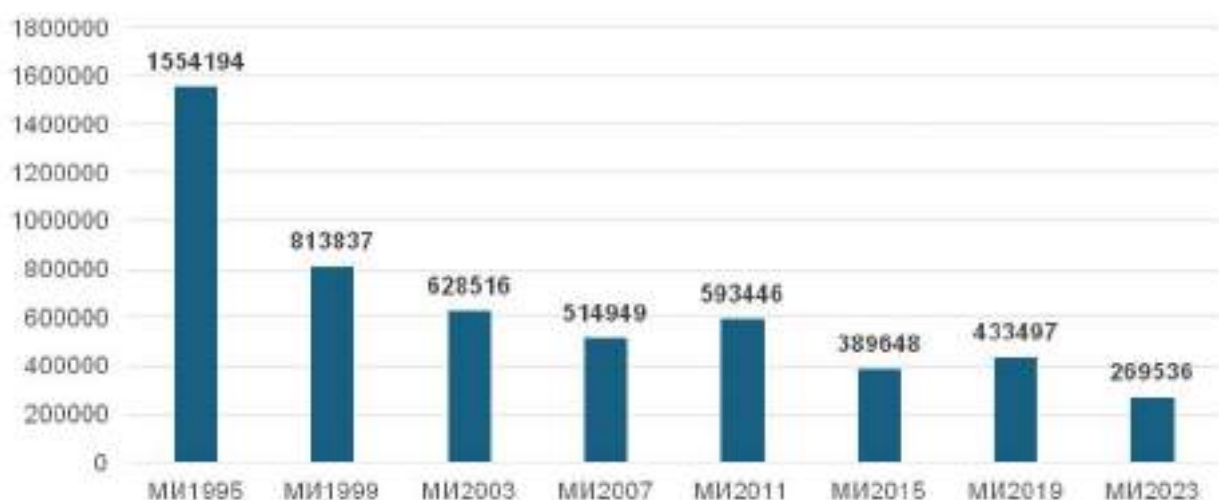
Едновременно обективна предпоставка и резултат от случващото се с БСП е преструктуриране на основното политическо противопоставяне в страната от традиционното „ляво-дясно“ към позиционираното изцяло

в дясно „консервативно-неолиберално“. След началото на войната в Украйна водещ става международният императив, който обогатява това противопоставяне възкресявайки позабравеното изискване за принципно неприсъщата за политически субекти характеристика „русофили-русофоби“. Изпадането на левицата, а в частност на БСП от актуалната политическа борба води до специфичната дегенеративна проява партията да търси признание не като водеща политическа сила, а като желан младши коалиционен партньор, незаобиколим фактор в съставянето на управленски коалиции или политически балансатор.

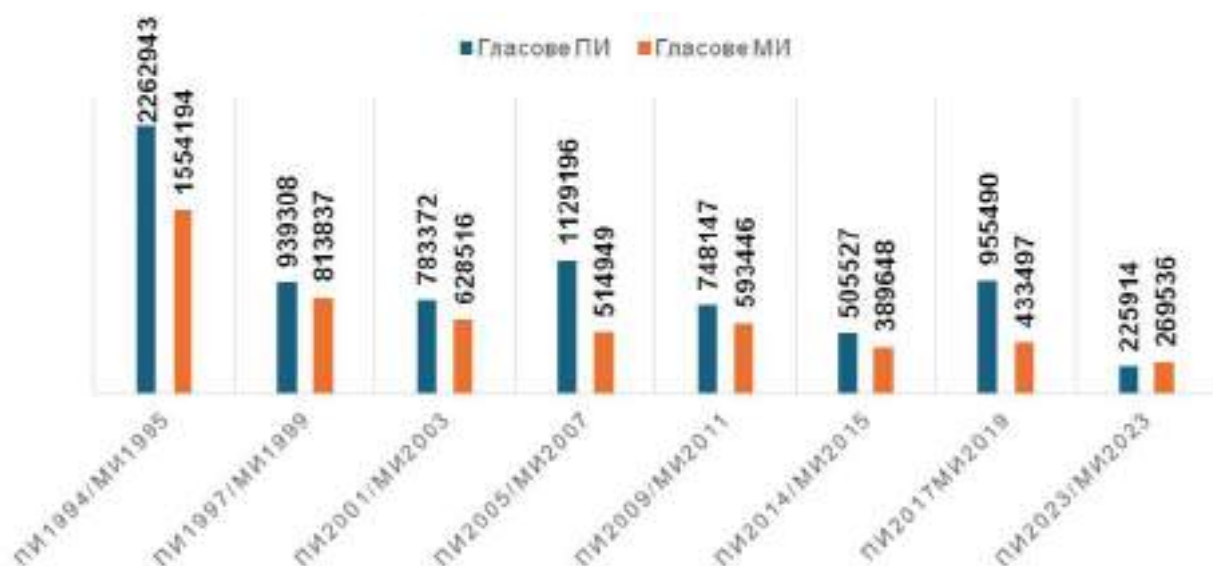
Местните и европейските избори в контекста на електоралния срив на БСП

Отделно внимание ще обърнем на участието на БСП в местни и европейски избори, защото резултатите от тях внасят определени нюанси в разбирането на проблемите на партията. За левицата позиционирането в местната власт винаги е било от решаващо значение за общото позициониране в страната. За БСП местната власт е трамплин и възможност за разширяване на влиянието сред различни общности още от „червената карта“ от местните избори през 1995 г., на които партията печели в огромна част от общините в страната.

Както вече споменахме, по отношение на местните избори решаващите показатели са брой получени гласове за партийните листи и мандатите в местни общински съвет, а не толкова избраните кметове, защото мажоритарният избор за тази позиция обикновено съчетава в себе си и редица други фактори, различни от партийната принадлежност на кандидата. Освен това, следва да имаме и предвид, че местните избори в началото на 90-те години също са силно повлияни от двуполусния модел като, изключвайки етнически смесените райони, виждаме, че общините се разпределят почти изцяло между БСП и Съюза на демократичните сили. Ето

Фиг. 4. Гласове за листите на БСП и коалиция на местни избори 1995-2023 г., изт. ЦИК

Фиг. 5. Гласове на парламентарни спрямо местни избори, изт. ЦИК

защо за целите на анализа е по-обективно да се фокусираме върху проведените след това местни избори.

Гласовете, получени от листите на БСП и коалиция през последните 30 години красноречиво показват, първо, кога настъпва краят на двуполусната партийна система и второ, низходящата цикличност на получените резулта-

ти. За разлика от парламентарните избори, тук прави впечатление, че резултатите спадат по-плавно, т.е. за двадесет години БСП губи малко повече от $\frac{1}{2}$ от гласовете си, за разлика от $\frac{3}{4}$ при парламентарните избори. Тази тенденция изначално предполага, че в определен момент низовите стойности на гласовете на двата вида избори ще се приблизят, като именно поради това през 2023 г. станахме

Фиг. 6. Брой общински съветници от БСП и коалиция 1999-2023, изт. ЦИК

свидетели на едно явление, което се проявява за пръв път в електоралната динамика на БСП – партията получава повече гласове на местни избори, отколкото на предходните парламентарни.

Освен че през 2023 г. е най-ниският резултат за партийните листи на местни избори в историята на БСП, видно е също, че през 2019 г. се забелязва положителна тенденция спрямо 2015 г., но тя не е запазена. Можем категорично да твърдим, че на местните избори през 2023 г. БСП претърпява крах в подкрепата за партийните листи, който най-категорично може да бъде демонстриран посредством броя общински съветници в страната – 27% спад на получените мандати за 2023 г. спрямо тези, получени пред 2019 г.

Освен това, на практика наблюдаваме постепенното изчезване на БСП от местните общински съвети, като се има предвид, че след преминалите местни избори партията остава без нито един общински съветник в 62 общини, т.е. в 20% от общините в България. Това териториално отстъпление е значително и в сравнителен план, защото през 2019 г. общините без общински съветник от БСП са били 24. в 12 от 28 области на страната БСП няма общински съветник в повече от три общини.

Всичко казано дотук дава основание да се твърди, че случващото се в партията засяга нейното участие и на местни избори, макар негативните ефекти да се проявяват по-бавно заради по-високата степен на мобилизация и по-силната мотивация на партийните активисти при местни избори. Показателно е също, че в локалните общности БСП съумява доста по-ефективно да се изгради като ефективна опозиция или да представи модел за добро управление чрез своите представители в местната власт, а това все още дава известна устойчивост на така наречените „червени крепости“.

Интересен феномен представлява участието на БСП на европейски избори, защото при тях електоралната динамика е изключително слабо изразена. Тези избори до скоро се възприемаха за своеобразната граница на твърдото ядро – около 400 хил. избиратели. Преминаването на тази граница след 2021 г. е първият тревожен симптом за тежката криза, в която изпада БСП, защото свиването на твърдото ядро от избиратели значително ограничава възможностите за бързо съвземане след претърпени електорален колапс. с оглед на тази тенденция очакванията за резултатите от предстоящите през 2024 г. европейски избори не са оптимистични.

Диагностициране на заболяването. Защо БСП стигна дотук?

Както вече многократно бе казано, прегледът на електоралната динамика и опитът за анализ на данните сами по себе си не ни дават отговор на най-важния въпрос – как БСП стигна до това състояние. Те само ни помагат за категоричното констатиране на факта, че за пръв път в своята история партията се намира в толкова тежко състояние, което в много отношения застрашава в средно-срочен план и самото и съществуване. За да поставим обаче точната диагноза следва да се фокусираме много по-внимателно върху четиригодишния период от 2019 до 2023 г., за да видим какви са тези събития, действия и бездействия, които до толкова голяма степен са имали негативно въздействие върху политическото позициониране на партията в обществото, мобилизацията на партийните членове и симпатизанти и мотивацията на активистите.

Предвид своя произход, начин на въздействие, проявление и ефект, тези причини и фактори могат да бъдат разделени на външни и вътрешни. Външните са онези, случващи се в контекста на съществуването на БСП и до голяма степен независещи от нейните конкретни действия и решения. Това са ефектите на средата, с които, иска или не, партията се съобразява. Вътрешните са свързани със събития вътре в БСП, които произтичат от конкретни политически действия на ръководството на партията или са свързани с дисфункцията на отношенията на координация и субординация в партийната структура. Това са стратегически решения, повлияли развитието на ситуацията в една или друга посока, особено що се отнася до интегритета на партията и разрушаването на нейната идейно-политическата сърцевина.

Сред по-комплексните фактори, влияещи върху политическия процес на общоевропейско ниво можем да посочим кризисните процеси обхванали европейската левица, които

са преди всичко от идейно естество. Става дума за прогресиращото заличаване на разликите между лявото и дясното в политиката, което измества фокуса върху междупартийни противоречия, които са трудно съвместими с този класически дихотомен модел. Левицата се оказва по-неприспособима към catchall профила, който значително по-добре импонира на съвременната десница. Друг е въпросът, че левите партии в Европа срещат все по-сериозни затруднения в опитите си да представят адекватно описание на света в отговор на неолибералния капитализъм. Такива отговори обикновено се търсят в рамките на съществуващия контекст, което води до отдръпване на значителна част от по-радикалните привърженици на левицата.

Отделен е въпросът за все по-честите колаборации между леви и десни под мъглявия флаг на коалиционни споразумения. Общият тренд на спад в електоралната подкрепа за левите партии е характерен за голяма част от страните в Европа (в някои от тях дори вече отсъства класическа левица), като България не е изключение от този процес. в този смисъл няма как да очакваме позиционирането на БСП да бъде кой знае колко по-различно, предвид факта, че за партията са характерни повечето от споменатите дефицити. Тя е част от този контекст и вероятно ще изпада под все по-силното влияние на тези външни за нея процеси.

Друг важен външен комплексен фактор е общата криза на демокрацията, в която изпадат европейските общества през последните двадесет години.⁵³ Освен кризата на представителството, тя съдържа в себе си и едно друго опасно явление, а именно поставяне под съмнение ролята на партиите като посредник в политическия процес. Идеята, че е възможен и друг ред, който би могъл да съществува или без партии, или със сериозно реформирани партии, дава основание на гражданите да се съмняват в смисъла на своето политическо участие и откровено ги подтиква към абсценционизъм. в България това явление също

е характерно за политическия процес.⁵⁴ Симптоматично е, че през последните четири избора избирателната активност трайно се установи около 40%, а на местни избори на много места е дори и по-ниска. БСП също е сериозно засегната от този процес, като значителна част от разочарованите избиратели на левицата предпочитат да не участват в избори по никакъв начин.

Третият комплексен външен фактор е свързан с поколенческият, регионален и идеен сблъсък между „класическото ляво“ и „новото ляво“. Макар той да се забелязва на много места, може би най-специфичен е за страните от Източна Европа, където съвременният лев прочит на политиката значително по-трудно кореспондира с националната психология и очакванията на средния избирател. Значителна част от темите на западноевропейската прогресивна левица въобще не присъстват като нещо значимо в дневния ред на източноевропейските общества. Това създава известен дисонанс между „очакваното ляво“ и „предлаганото ляво“, а съвсем отделен е въпросът, че така се внася сериозно объркване в идейните ориентири на класическия лев избирател, който все по-често припознава всичко нелиберално като опция за гласуване, включително нерядко и представители на крайнодесни партии.

Този парадокс преобрази до голяма степен профила и на избирателите на БСП, като немалка част от най-убедените привърженици на партията вече не я подкрепят, защото приемат новото ляво като отстъпление от класическите леви постулати. Стигматизацията на съвременните, определяни като прогресивни, леви ценности сред множество от левите избиратели в Източна Европа не е случайно предвид спецификата на политическото развитие на тези държави. Обхваналият водещи леви партии в Европа либерален догматизъм тласка все повече хора към консервативни позиции, което в политически план още по-силно дезориентира избирателите.

Този въпрос в БСП има още по-силно въздействие, защото партията е сложно съчетание от убедени комунисти, социалдемократи, реформисти и социаллиберали, които през последните няколко години са подложени на облъчване със странните хрумвания на ръководството на партията, представяни в публичното пространство като „консервативен социализъм“.⁵⁵ Тази конструкция е идейно незавършена и доста противоречива, но излъчваните на нейна основа политически послания се възприемат относително добре от една немалка част от по-консервативните привърженици на БСП, превърнали се в социалната основа на този нов курс.

Представените комплексни външни фактори оказват съвкупно влияние върху политическите структури, но негативните ефекти се отразяват много по-сериозно върху левицата. БСП не може да остане извън въздействието на тези процеси, като единствената разумна стратегия е предприемането на мерки за тяхното управление с цел минимизиране на електоралните щети. Това обаче също не е приоритет в партийното развитие и темата се подценява поради неразбирането на същността на проблемите от страна на голяма част от партийното ръководство. БСП не просто не предприема мерки за справяне с негативните ефекти от общата криза в демократичното развитие и идейните деформации, а напротив – партията със своите решения задълбочава немалка част от тези проблематични проявления, което има несъмнено неблагоприятно въздействие върху изборните ѝ резултати.

Вътрешните фактори, имащи негативно въздействие върху БСП, са такива произтичащи от естествения ход на развитие на партията, както и такива, продукт на решения и действия на ръководството ѝ. Няма как да не бъде отчетено, че БСП е подложена на действието на устойчивата тенденция на намаляване на членския състав, дезинтеграция на партийните структури, обезличаване на партийните органи, задълбочаване на пропастта между членове и ръководство и др. Тези явления

до голяма степен са елемент от естествената трансформация на политическите структури с оглед адаптирането им към изискванията на хода на съвременния политически процес. Партията би могла да ограничи въздействието им чрез управление на трансформацията, като създаде адекватни възможности за усъвършенстване на партийната структура и подпомогне интегративните процеси в нея. Не на последно място е необходимостта от подготовката на партийния кадрови потенциал за посрещане на актуалните проблеми.

В БСП обаче не се случва нищо, което да дава сигнал, че партията се опитва да се пребори с външните и вътрешни негативни въздействия. Напротив, със своите решения партийното ръководство създава една отделна група вътрешни фактори, която катализира вече възникналите неблагоприятните тенденции, както и създава ново проблемно поле. Тези решения са част от класическия модел наследен от бившите комунистически партии за преследване на „врага с партиен билет“ и укрепване на едноличната власт. След 2019 г. в БСП започва процес на периодични „публични трибунали“, в които редица авторитетни дейци на партията и множество местни активисти са изключени или са им наложени партийни наказания, като този процес има решаващ удар върху дезинтеграцията на структурите.

Освен това е нарушен и действащият устойчив модел на демократично функциониране на партийните органи, който въпреки своите несъвършенства, дава възможност за посилна интеграция на множеството идейни и политически течения в рамките на БСП. За четири години голяма част от тях са остракирани, а някои дори създават алтернативни леви проекти. Силата на демократичните процедури има несъмнен принос за добрите позиции на партията през последните две десетилетия. Те създават ореол на очакванията, че както една партия управлява себе си, то тя така ще управлява и държавата. в този смисъл все по-малко стават хората, които искат

да видят модела на управление на БСП пренесен в управлението на държавата, а това се отразява пряко на електоралната подкрепа за партията.

Следващото решение, което може да бъде разглеждано като погрешно в контекста на събитията от последните четири години е нетипичната идеологическа трансформация, която ръководството на БСП се опитва да наложи чрез споменатия вече „консервативен социализъм“. Макар подобни идеи да се възприемат нормално от значителна част от членовете и симпатизантите, те обезличават партията, поставяйки я в обща група с множество подобни партии, с които тя трудно може да се конкурира, попаднала в тяхното поле. Като отделен фактор в този контекст можем да посочим разминаването между презентираните партийни политики и реалните действия на партията в управлението, както в законодателната, така и в изпълнителната власт. През 2022 г. отново станяхме свидетели, по подобие на 2013 г., как прокламираната партийна политика става жертва на изначално дискредитирани следизборни коалиции.

Сериозно негативно въздействие върху дейността на БСП, а косвено и върху изборните резултати, има и все по-явното проявление на ефекта от олигархизацията на партийните елити, описан подробно от Михелс⁵⁶. Ръководството на БСП става все по-неспособно да интегрира и мотивира, а превръщането му във все по-тесен „вътрешен кръг“ се отразява изключително неблагоприятно на електоралната мобилизация. През последните четири години значително зачестяват наказателните акции срещу цели общински организации, които са несъгласни с провежданата национална политика. Подобни действия имат за цел да инсталират лица от „вътрешния кръг“ на ръководни позиции, за да може да се поддържа на местно ниво поетия от националното ръководство политически курс.

Стесняването на кадровите възможности от своя страна обаче се отразява върху констру-

ирането на партийните листи за участие в избори, на които през последните десетина година неизменно се въртят едни и същи лица, което засилва усещането за тежката кадрова немощ, в която е изпаднала партията. Опитите да бъдат изведени напред други лица обикновено се предотвратяват процедурно, особено ако въпросните не попадат във „вътрешния кръг“ на ръководството.

Друг значим проблем, произтичащ от действията на партийните ръководства, е постепенното ликвидиране на емблематичната за БСП партийна структура, която през годините многократно се проявява като фактор за добрите резултати. Първата стъпка в тази посока е последователното обезличаване на партийните органи по места и концентриране на властта в центъра. След това започва пълното negliжиране на тези органи, като те функционират по начин, характерен за електорална партия, а не за масова. Показателно е, че преобладаващата част от областните съвети в страната са напълно изпразнени от съдържание, като се събират от избори на избори, за да подредят формално партийните листи.

Превръщането на БСП в електорална партия до голяма степен е в услуга на действащото ръководство, защото така се намаляват изискванията са поддържане на голяма структура и партиен апарат, а от друга страна – редките срещи и отсъствието на кадрова политика ограничават възможностите за възникване на ешелон от вътрешнопартийни конкуренти. Всичко това обаче оказва крайно негативно въздействие върху електоралния потенциал на БСП, защото усещането за масовия характер на партията е дълбоко вкоренено в съзнанието на нейните членове и симпатизанти, а превръщането ѝ в електорална структура унищожава най-важния капитал на БСП – чувството за общност от другари и съмишленици, които не са просто електорални единици.

Накрая ще обърнем внимание и на посланията, които БСП излъчва към своите потенциални избиратели и които са от особено значение

в периодите на предизборна кампания. Проблемите в това отношение се развиват в две независими една от друга посоки. Първо, посланията на партията все по-трудно могат да бъдат определени като леви, защото подобни излъчват още редица центристски партии и либерални структури. Друг е въпросът, че тези послания са по-скоро популистки и се различават значително от очакваните леви послания от избирателите. Второ, в същността на самите послания има заложена колизия, защото очакванията към тях са раздвоени между традиционните леви послания, имащи социално-икономически характер и посланията, идващи от „новото ляво“, които включват теми ненамиращи подкрепа сред левия избирател в България. Тези две принципни разминавания са още една от причините все по-голяма част от гласоподавателите да не припознават БСП като партия, можеща да разреши техните проблеми.

Заклучение

Очертаването на тревожните параметри на ситуацията около БСП ни дава основание да прогнозираме предстоящ колапс, ако не бъдат преодолените споменатите вече проблеми. Ясно е, че БСП е подвластна на редица глобални тенденции, които трудно могат да бъдат превъзможни, но поне ефектите им могат да бъдат забавени. Ефективното функциониране на партията в бъдеще зависи от възстановяването на възможностите за реализиране на трите „М“ – мобилизация, мотивация, меритокрация. Ако това не се случи, то резултатите на БСП ще продължат да се движат извън нормалния политически цикъл с непрекъсната негативна тенденция.

Опитът за диагноза показва, че не само външните комплексни фактори оказват въздействие върху електоралната подкрепа за партията. Значителна част от факторите са ендегенни и могат да бъдат ефективно контролирани от партийното ръководство, ако разбира се, то си дава ясна сметка за проблематичния ха-

рактър на ситуацията. Ако това не е така, то изглежда практически невъзможно да търсим решение на проблеми, които се генерират от тези, които следва да ги преодоляват. Този омагьосан кръг вече се реализира няколко пъти и показва, че получените от партията резултати по никакъв начин не оправдават нито очакванията на членовете и симпатизантите, нито фанфарите на ръководството.

Бихме могли да се съгласим, че политиката, съществуваща в рамките на демократичния процес, има един универсален измерител за нейното качество и ефективност и това е подкрепата, която получава от избирателите. в този смисъл БСП се провали многократ-

но и е повече от очевидно, че партията вече е на точката, от която няма връщане назад. Всяка следваща крачка към електоралното дъно ще направи изкачването обрано невъзможно заради пълната неспособност за мобилизация на избирателите, мотивация на партийния актив и разширяване на кадровите възможности на базата изяснени меритократични принципи. Възможното лечение на БСП ще бъде сложно и дълго и предполага преосмисляне както на политиката на партията и нейната идейна същност, така и на начина, по-който тя се управлява, участва в управление и проявява себе си чрез конкретни мерки, защитаващи интересите на социалната ѝ база.

**ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА
БСП СЪС СОЦИАЛНИТЕ
ПАРТНЬОРИ - НПО,
СИНДИКАТИ,
СТУДЕНТСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ, ЖЕНСКИ
ДВИЖЕНИЯ И LGB-
TQI. ПОЛИТИЧЕСКА
РЕТОРИКА И ПОСЛАНИЯ**

Стоянка Балова-Цветкова

Анализът обхваща периода 2016-2023 г. и има за цел да проследи динамиката в отношенията на БСП, като основен политически субект в лявото политическо пространство с гражданското общество (представители на НПО, синдикални и студентски организации, женски и ЛГБТИ движения).

В преамбюла на устава на БСП е записано, че „БСП е наследник и продължител на надвековната история на създадената през 1891 г. Българска социалдемократическа партия“⁵⁷, която съхранява и продължава демократичните традиции и подчертава значението на революционните борби на поколения български социалдемократи, комунисти и социалисти за *свобода и човешки права*. Като основни ценности в дългогодишната история на партията са сочени „отстояването на интересите на широките народни маси, на принципите на социална справедливост и солидарност, равенство, републиканизъм, патриотизъм и интернационализъм“⁵⁸.

В основния документ на партията е записано още, че организационният принцип на партията е демократичното участие при вземането на решения (чл.5(4) от Устава на БСП).

Всички тези текстове отреждат мястото на БСП в левия политически спектър, за който са присъщи борбата за задоволяване на човешките потребности на всички, за равенство и свобода, за социален прогрес. в исторически контекст може да се каже, че основно оръжие при утвърждаване на ценностите за справедливост е именно солидарността.

Основен стълб на левицата винаги са били лозунги като солидарност, равноправие и социална справедливост и тя винаги е била ос-

новен двигател на големи социално-културни промени. в исторически аспект това най-често се е изразявало в борби за права, без значение дали става въпрос за работници, жени или сексуални малцинства. По отношение на последното има цели течения в рамките на социализма, които са се занимавали само с правата на хора с различна сексуална ориентация.

Борис Попиванов и Васил Пенев пишат, че „лявото възниква като несъгласие и съпротива срещу един статусен свят на привилегии, в които по-добрите житейски перспективи и по-високото място в социалната йерархия са априорно запазени за представителите на определени групи“⁵⁹. След мощното навлизане на капитализма левицата става основен защитник на социалните права на работниците, които са подложени на нарастваща експлоатация от страна на капиталистите. Именно затова в целия исторически преход на утвърждаването на идеологиите, социалистическите партии са били естествен партньор на работническата класа, защитавайки и борейки се за техните права. в своя статия Борис Попиванов и Васил Пенев допълват още, че от защитници на мнозинствата – лица, поставени в непривилегировано положение от властимащите малцинства, то в настоящето левите партии стават основни защитници на различни малцинствени групи – от етнически до сексуални, които са обект на тирания, налагана от мнозинството⁶⁰.

Теоретичната обосновка е необходим ориентир за основните социални партньори на БСП, които следва да припознават в нейно лице представителя и защитника на техните интереси и позиции.

Организационни промени – привличане на периферия и нови социални партньори

Изследваният период съвпада с управлението на настоящия лидер на БСП – Корнелия Нинова. Избрана през май 2016 г., Нинова прави някои нововъведения в организационния живот на столетницата. За участието ѝ в президентските избори тогава се въвежда вътрешнопартийно допитване до членовете по два основни въпроса – дали да преговаря за обща кандидатура за президент не само с левите партии тогава (АБВ и Движение 21), но и с ДПС и патриотичните формации (ВМРО, НФСБ и Атака); вторият въпрос уточнява по какъв начин БСП да участва в изборите за президент – самостоятелно, в коалиция, като подкрепи независим кандидат или кандидат на друга партия или организация. Допитванията до гражданите се считат за най-голямото постижение на пряката демокрация. Именно по този начин лидерът на социалистите дава заявка за ново и по-прозрачно управление, включвайки редовите членове във вземането на решения по важни партийни въпроси. “Ще се опитаме и на национално ниво да превърнем това допитване в кампания, защото с него даваме и друг знак. Ние сме за това народът да си казва мнението чрез референдуми и това е най-важният глас при вземането на решенията в политиката”⁶¹.

След разгорещен дебат вляво, БСП решава, че ще издигне самостоятелно своя кандидат за президент в лицето на ген. Румен Радев. Продължава линията на „отваряне“ на партията към различни партийни структури и представители на гражданското общество. Именно затова НС на БСП приема, че формата, под която трябва да се яви кандидатът за президент, е инициативен комитет. За да остави левия отпечатък в кандидатурата обаче поставя за ръководител на предизборния щаб Стефан Данаилов. Данаилов е емблематична фигура в БСП, а освен това е и авторитет в културните среди в страната. Инициативният комитет е формата, с която тогава

социалистите осигуряват широка подкрепа и от граждански структури, и от авторитетни хора в България, от личности от различни сектори, които допълват партийната подкрепа от БСП. Формулата се оказва печеливша и БСП успява да спечели изборите с близо 2,1 млн. гласа⁶².

Тази победа довежда до тласък към промяна и във вътрешнопартийен план. Още в края на 2016 г. започва подготовката на конгреса на партията, на който предстояха кардинални уставни промени по отношения на избора на председател на партията, коалиционната политика, публичните политики и въвеждането на мандатност на изборните позиции.

Февруарският конгрес през 2017 г. завършва с дългоочакваните промени в левицата, които дават възможност на нови лица да заемат ключови управленски позиции. с голямо мнозинство тогава са приети промени в устава, които ограничават броя на мандатите на народните представители (до 3 мандата или общо 12 години), а всеки председател на партията (партийната организация) може да бъде начело 2 мандата. Корнелия Нинова аргументира своето предложение за обновление на партията: “В никакъв случай не отхвърляме техния опит, но смятам, че част от очакванията на хората са в тази посока - за обновление на партията с нови хора”⁶³.

Съгласно приетите изменения, председателят на партията се избира на пряк избор чрез вътрешнопартийно гласуване, в което трябва да участват поне половината членове на БСП. На заседанието е гласувано и смяна на името на коалицията на „БСП за България“ и е направен анализ на коалиционните отношения в рамките на съществуващата коалиция.

Всички тези промени водят до положителна промяна в облика на БСП. Партията дава ясен знак на обществото, че е готова да се промени – създавайки нов политически образ, ново лидерство, нов стил на управление, привлекателен за широк кръг от избиратели.

Само няколко месеца по-късно през пролетта на 2017 г. предстоят предсрочни парламентарни избори. Промените в публичния образ на левицата са оценени високо и социологическите проучвания я сочат за победител⁶⁴. Няколко политически грешки в публичното говорене на представители на партията успяват обаче да разубедят част от избирателите и въпреки всички положителни промени и нагласи към БСП, на изборите тя остана втора. Интересно е тук да се спомене, че въпреки втората позиция партията покачва резултата си почти двойно (от 500 хил. гласували през 2014 на 955 хил. през 2017 г.). Проучване на Галъп интернешънъл, направено непосредствено след изборите, сочи, че „става модерно да се назовава БСП“⁶⁵. Отчитайки покачването в изборния резултат на партията, анализаторите заключват „че за стотици хиляди БСП отново е станало престижно“⁶⁶. По-големият брой народни представители (80) предоставя на левицата по-широка представителност в 44-тото Народно събрание и дава възможност за ясно отстояване на позиции както и по-голямо участие в различни парламентарни комисии.

Следващият тест за доверието на гражданите се явява вотът за представители в Европейския парламент през 2019 г. През месец януари на заседание на конгреса партията утвърждава своята предизборна платформа. в документа изрично е записано, че евродепутатите на БСП ще работят против Истанбулската конвенция и Пакта за миграция на ООН. Още тогава в публичното пространство започва дискусия по темата за разединението в БСП, като лидерът на партията Корнелия Нинова ясно заявява тогава, че „разговорите за евроизборите започват с приемането на предизборна платформа, в която са заложени политики, защитаващи интересите на България и Европа, а не с интриги около реденето на листата“⁶⁷. Въпросът за оставката на лидера при евентуална загуба на изборите също бе на дневен ред, но Нинова пресичаше темата с думите: „Вечни председатели няма, нашата партия не се

*крепи на един човек и на председателя си, който и да е той. Нашата партия се крепи на вас, на членовете и симпатизантите ѝ“*⁶⁸.

През март същата година Националният съвет на партията утвърждава Елена Йончева за водач на евролистата. Йончева е от „гражданската квота“ и към онзи момент е една от ярките политически фигури вляво, които се борят срещу корупционния модел на управление в страната. Дебатът по време на партийния форум относно водачеството на листата противопоставя бившия председател на ПЕС и член на БСП Сергей Станишев и народния представител (от гражданската квота) – Елена Йончева. Въпреки аргументите от страна на привържениците на Станишев, Йончева успява да събере повече гласове и е избрана за водач на листата.

В кандидатската листа намират място изявени политически фигури, журналисти, младежки представители, партийни членове със солиден европейски опит. Всички те дават начало на новия образ на БСП, образът на една модерна лява партия.

Европейските избори в България по принцип се отличават с по-ниска избирателна активност. За левицата гласуват близо 500 хил. души, с което и е отредено второ място. Въпреки това партията успява да увеличи евродепутатите си на петима (в предходния мандат са четирима).

Дала заявка, че ще подаде оставка, ако БСП не е първа политическа сила, Корнелия Нинова изпълнява своето обещание, а като повод за това сочи резултатите от евровота. Чрез специално емоционално обръщение преди началото на заседание на Националния съвет тя съобщава за своето решение: „БСП е единствената партия, която повишава гласовете на тези евроизбори с около 30 000. Единствената партия, която увеличава и броя на евродепутатите си. и в това състезание, в което участват 28 социалдемократически партии, ние сме на пето място. Така че имайте само-

чувствие и сили да продължим напред. Но, въпреки това, ние загубихме изборите. Смятам, че отговорността трябва да е на всички. Моята представа за морал и достойнство в политиката означава първият да поеме най-голямата отговорност“⁶⁹.

В чисто организационен план следва свикване на спешен конгрес, който да подготви правилата за провеждане на избор на лидер по новия механизъм – чрез пряко участие на партийните членове. По време на заседанието на конгреса през юни 2019 г. обаче в свое изказване лидерът на партията оттегля заявката си за оставка, като аргументира това намерение с важността на предстоящите тогава местни избори и поставянето на партията в организационна немощ точно в навечерието им⁷⁰.

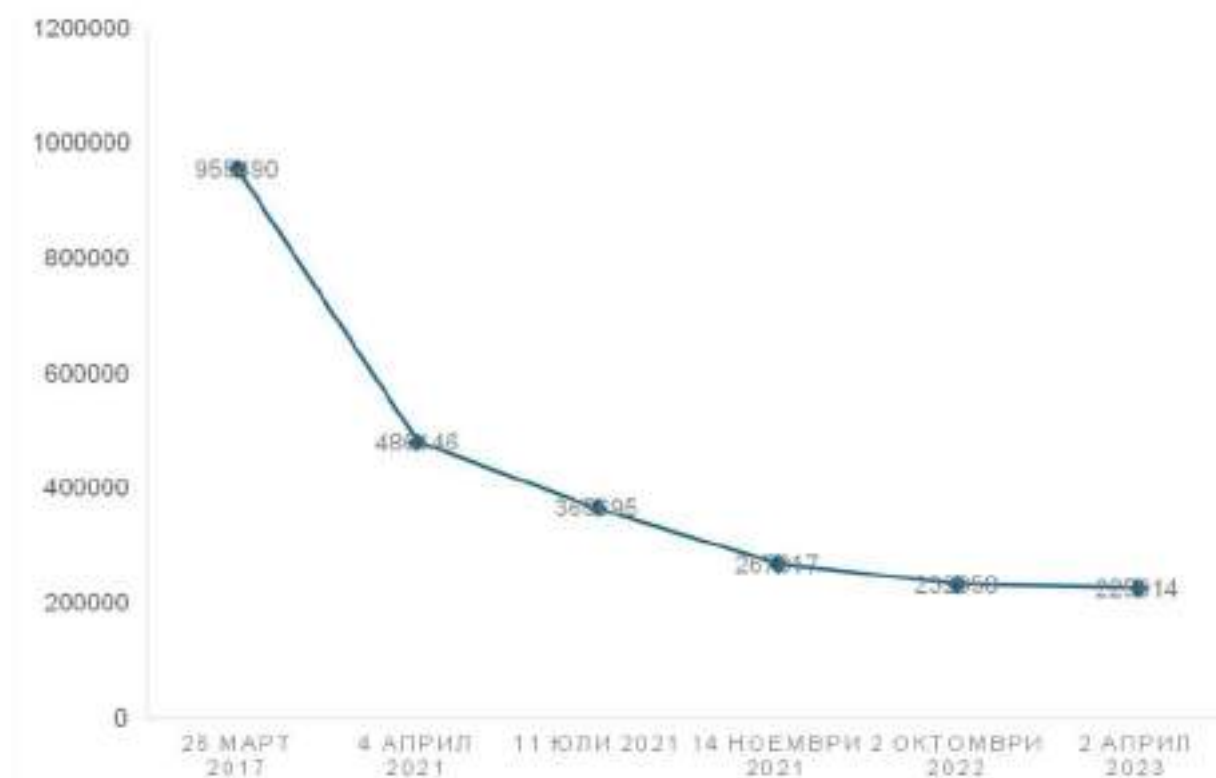
Тук е важно да се спомене, че това е и моментът в който разцеплението вътре в партията започва да набира скорост. Това е отчетено и в следизборния анализ на партията, представен от Янаки Стоилов на заседание на Националния съвет: „Вътрешните напрежения по повод подреждането на кандидатската листа се разразиха в пълна степен...БСП влезе разединена в предизборната кампания. Политическото противопоставяне оказва влияние върху работата на Националния предизборен щаб, хода на кампанията в центъра и по места“⁷¹.

2020 е годината, в която за първи път на практика следва да се приложат промените в устава на партията. Механизмът по пряк избор за председател предполага мобилизация на партийните членове от страната и инициране на дебат по основни политики на партията. Вместо това в публичното пространство се тиражират вътрешнопартийните проблеми и разпри, а дебят за посоката на развитие на партията така и не се състои. Без да се влиза в подробен анализ на този период, следва да се отбележи, че вместо обединена, левицата излиза от този процес повече от разединена – част от членовете (вкл. и видни политически лица) напускат партията, други пък са заклеймени като „вътрешнопартийна опози-

ция“, а техните послания и идеи рядко намират подкрепа от ръководството.

2021 г. е годината, която бележи начало на политическата криза, довела страната ни до провеждане на три последователни избора за народни представители. Кратък обзор представя спадът в доверието в БСП и участието на граждански организации и движения в кандидатските листи.

На изборите, проведени на 4 април, БСП печели 480 146 гласа, с което си осигурява 43 народни представители. Въпреки че в последните четири години формацията е в опозиция, тя успява да загуби близо половината си поддръжници. Част от причините за този спад може да се търсят в публичното поведение и посланията на партията. Само три месеца по-късно, след невъзможността да се състави правителство, в България биват проведени извънредни парламентарни избори (на 11 юли 2021 г.). След разместването на пластовете и навлизането на нови политически актьори (в лицето на ИТН), парламентът става още по-фрагментиран. За този кратък период БСП губи още една част от подкрепата си, в резултат на което получава 365 695 гласа. Избрани са 36 народни представители. Следва поредната невъзможност да се състави редовно правителство и на 14 ноември, заедно с изборите за президент и вицепрезидент, се провеждат отново извънредни парламентарни избори. Тук за пръв път се появява като политически субект „Продължаваме промяната“. Той успява да спечели доверието на гражданите и става първа политическа сила. Формацията черпи електорална подкрепа от т.нар. партии на „протеста“ (ИТН, ДБ и Изправи се! Ние идваме!)⁷². Партията става основна алтернатива на управляващите и привлича около себе си млади образовани хора. Именно тази позиция преди е запазено място за БСП. Тук обаче мястото и е заето и БСП свива своята подкрепа до 267 817 души, а тези гласове и осигуряват 26 места в Народното събрание. Дори и с малко представителство, партията влиза в управляваща

Фиг. 1. Изборни резултати 2017-2023, изт. ЦИК

коалиция с още три партии – ПП, ДБ и ИТН. Следва почти годишно управление, а основните политики и послания на БСП са обект на анализ в следващия раздел.

Крежкото доверие между коалиционните партньори води до падане на правителството през лятото на 2022 г., след успешно проведен вот на недоверие. а след него през октомври са проведени поредните извънредни парламентарни избори. БСП сравнително запазва електоралната си тежест с 232 958 гласа – 25 народни представители. Но и след тези избори партиите не успяват да стигнат до съгласие и да съставят редовно правителство.

На 2 април 2023 г. се провеждат отново извънредни парламентарни избори. Подкрепата за БСП продължава да бележи спад и партията успява да спечели 23 народни представители (225 914 гласа). Формацията се нарежда на предпоследна позиция.

Причините в спада на доверието могат да се определят като комплексни – от чисто технически характер чрез въвеждането на машинното гласуване до политическата ситуация и навлизането на нови формации. Като основополагаща обаче следва да се разглежда политическата реторика на представителите на партията, както и публичните послания и кампании, които тя защитава.

Политическа реторика и послания

Съгласно традиционното схващане „политическата реторика е клон на реторическата наука, който изучава теорията и практиката на политическото красноречие. Изследва идеите, реторическите средства и моделите на аргументация, които обслужват политическата комуникация и нейния анализ. в системата на философското познание политическата реторика се явява функционално родово понятие,

което маркира политическата реч и дискусиите върху нея⁷³.

По отношение на приложението на този вид красноречие Стефанова представя, че то „се реализира в широко многообразие от класически и модерни форми, като се започне от традиционните средства – партийен печат, обръщения към нацията, парламентарни дебати и речи, митингови речи, партийни форуми и т.н., преминава през утвърдените постмодерни форми на политическата комуникация – прессъобщения на държавни институции и партийни формации, медийни изяви, участие в политически дебати и пр. и се завърши с модерните алтернативни форми на обществено-политическо общуване – политически сайтове, персонални профили в социалните мрежи, публикуване на постове с политическо съдържание (вербално и невербално) и т.н.“⁷⁴. Общото при всички форми на политическата реч е целта на активния субект (политическия оратор), който иска да постигне възможно по-голяма публичност на своите послания и ефективност (електорална подкрепа), изграждайки цялостния си политически образ.

Тази теоретична обосновка служи за рамка на последващия анализ на посланията и политическите изяви на водещи политици от БСП.

Както стана ясно в първата част на анализа, една от причините за загубата на БСП на парламентарните избори през 2017 г. е грешка в политическото говорене. Агресивната реторика, наложена от лидера на партията, обръща вота в полза на ГЕРБ, не толкова заради лидера им, а по-скоро като застраховка срещу БСП. Това се случва и в резултат на неправилното поднасяне на посланието „Демокрацията ни отне много“. Посланието е извадено от контекста на цялата реч на Нинова пред симпатизанти в Стара Загора, но предизвиква светкавична реакция както при опонентите на левицата, така и сред средностатистическите граждани.

БСП има огромни шансове да бъде първа политическа сила, партията е мобилизирана,

промените, направени от новото ръководство, са приети от структурите по места, именно защото срещат силно одобрение извън тях. Партията стартира кампанията силно и всички социологически проучвания я сочат за първа политическа сила.

Съвсем нормално е двете основни партии (тогава ГЕРБ и БСП) да се конфронтират помежду си, разменяйки си различни послания и аргументи. Агресивният тон на Корнелия Нинова обаче като че ли не се приема добре от българските граждани, тъй като подобно поведение е по-скоро неприсъщо за жена. Дори самият Бойко Борисов смекчава тона и залага на умереност в посланията и в начина на поднасянето им. Наблюдават се дори нотки на отмъстителност от страна на БСП. Създава се усещане, че ако партията спечели изборите, то посоката на евроинтеграция на България ще бъде променена, наблюдава се притеснение и по отношение на участието на страната ни в НАТО.

Втората грешка по отношение на политическото говорене е в репликата „Демокрацията ни отне много“. Въпреки че е извадено от контекста, това послание успява да отблъсне част от периферията, вкл. и социални партньори, които традиционно гласуват за левицата. Подобни политически послания биха имали положителен ефект само върху по-възрастния електорат на партията, който така или иначе традиционно гласува за БСП. Нови гласоподаватели обаче трудно биха били спечелени с такъв лозунг, такива изяви по-скоро отблъскват мнозина от колебаещите се. Антиевропейската реторика взима връх дори в носталгията по социализма, а това не се хареса на прогресивно мислещите избиратели. Антиевропейските виждания на БСП тласкат вече разколебаните избиратели отново към Борисов, а ГЕРБ се превръща в не особено желан, но „по-приемлив“ избор.

Неуместност в политическото говорене е и шегата на Крум Зарков по време на предизборно телевизионно участие. Закъснял

с минута, Зарков е решил да се извини по шеговит начин, произнасяйки фразата: „Извинявайте, че закъснях, но с друга група ченгета от Държавна сигурност (ДС) крояхме планове как да мъчим нечий дядо“. Това изречение е прието като подигравка с паметта на жертвите на комунистическия режим, въпреки последвалото извинение след няколко дни от страна на Крум Зарков.

Предизборната реторика на представителите на БСП се оказва решаваща за крайния резултат от изборите. Още Аристотел е казал, че основна функция на реториката е „да убеди“ аудиторията в определени тези/вярвания. а тази цел може да се постигне само тогава, когато бъдат открити и приложени точните средства, техники, тропи и похвати към съответната публика, спрямо конкретната ситуация, в която се случва произнасянето на определена реч. в предизборната кампания през 2017 г. левицата очевидно бърка посоката в политическото говорене, а това води до санкция от страна на избирателите, които предпочитат да заложат на сигурно, гласувайки за ГЕРБ.

Джендър идеологията

Реториката в сферата на джендър изследванията се разглежда като индикатор за полово равенство⁷⁵. „В реториката можем да разгледаме „джендър“ като тематичен признак, като вид аргументация или подвид реторика. Под джендър реторика може да се разбира всяка реторика, чрез която се изграждат и дефинират социалните измерения на пола. Според „джендър“ реториката съществуват специфични характеристики на женския и мъжкия стил, въз основа на ситуацията и вида реторика“⁷⁶. Изследванията показват значителни разлики в реторическото поведение на жените. в исторически план феминистката политическа реторика е насочена към откриването на женския глас в политическия живот, използвайки традиционни реторични похвати за анализ на речи. Интересът към участието на жените в по-

литиката през XX век нараства сериозно и това води до нов поглед в джендър реторическите изследвания. „Двете големи насоки в джендър реторическите политически изследвания, субективирани върху жени, са спецификата на реториката, от една страна, и джендър темите, употребата на феминизма и критиката към политическия дискурс от гледна точка на жената, от друга страна“⁷⁷.

Тази теоретична обосновка е важна за целта за настоящия анализ, тъй като очертава базовото разбиране по отношение на джендър реториката в научен аспект.

Според лидера на БСП – Корнелия Нинова, терминът „джендър“ означава „трети пол“. Именно това се оказва и ябълката на раздора преди обсъждането и ратификацията на Истанбулската конвенция⁷⁸ в Народното събрание през 2018 г.

Заподозряла, че чрез ратификацията на конвенцията, страната ни ще позволи еднopolовите бракове, Корнелия Нинова се превърна в яростен противник на одобрението на документа.

Т. нар. „джендър-идеология“ се превръща в често срещан акцент в политическата сфера в България, който се комбинира с елементи на език на омразата и крайни внушения. За съжаление легитимирането на този израз и вкарването му в рамките на етикет с негативна конотация приема доста застрашителни размери. в онлайн средата продължават да се наблюдават постове, внушаващи идеята, че целите на подобна идеология е да унищожи семейството като институция. Активисти, неправителствени организации и граждани, подкрепящи правата на човека, равенството на половете или околната среда, откриват нарастващ натиск в онлайн пространството. Това включва ежедневен език на омразата, злоупотреба с политическа реторика, заплахи с цел да заглушат гласовете на гражданското общество и да компрометират възгледите и усилията на активистите.

Фиг. 2. БФЖ – „14 пола на Корнелия Нинова“, изт. БФЖ

В българския контекст думата „джендър“ се превръща в определение, целящо да обиди или накърни нечие достойнство, и започва да се използва от медии и различни публични говорители. Самата дума „gender“ в английския език обозначава „социалните функции на пола“. в България навлиза като термин покрай Истанбулската конвенция, въведен от ръководството на БСП, и придобива нарицателно значение за хора с нетрадиционна сексуалност.

Позицията на левията успява да отблъсне част от естествените партньори на БСП в лицето на женските организации и движения. в партията съществува хоризонтална структура, обединение на жени (Жените социалистки), която има за цел да работи и налага политики за повече женско участие в политиката,

както и да застъпва тези и каузи против насилието над жени. Въпреки това позицията на структурата не е ясно изразена, а „антиджендър реториката“ от страна на ръководството взима превес в публичните послания на представителите ѝ.

Именно затова Българският фонд за жените излиза с нарочна позиция относно погрешни и съзнателно подвеждащи тълкувания от страна на политическите партии ВМРО и БСП. Като част от аргументите, които от организацията извеждат са, че „Истанбулската конвенция е единственият документ, който предлага цялостен подход за превенция и справяне с насилието над жени и домашното насилие“. Допълват също, че „никъде в целите на Конвенцията не се споменава „трети пол“ (каквото и да разбират под него противниците

на Конвенцията), нито „въвеждане на гей бракове“⁷⁹.

Ескалацията в напрежението по темата между двете организации (БСП и БФЖ) стига връх през май 2019 г., когато лидерът на БСП в свое интервю за „Лице в лице“ споделя, че „в приложението към Истанбулската конвенция има един списък с около 14 разновидности на пол...“⁸⁰. Размяната на становища и аргументи преминава в открит вражда.

Вълна от яростни реакции към левицата и конкретно към самата Корнелия Нинова се разпространяват месеци наред в мрежата. с ясно изразена хомофобска реторика социалистите успяват да се отдалечат достатъчно от своите естествени партньори в лицето на женските организации и движения, дотолкова, че те да не биват подкрепяни от тях по време на различните видове избори. и не само, а да бъдат яростни противници на БСП в конкретни политически инициативи.

Не може да се отрече, че аргументите, представени с изключителен патос от страна на лидера на БСП, успяват да убедят и мобилизират част от консервативната електорална маса. Това от своя страна води до скъсване в отношенията с „традиционните поддръжници“ на партията. Истанбулската конвенция е дълъг документ и мнозина не си правят труда да го прочетат, за да проверят дали информацията, която политиците им подават е наистина записана в него. Вместо това разчитат да чуят нечие политическо тълкуване в медиите. Безспорно че патосът атакува директно емоционалното състояние на слушателите, като разпалва страстите. Емоционалният ефект изключва логическото мислене и служи за привличане на аудиторията към конкретни позиции. с този реторически похват Корнелия Нинова успява единствено да затвърди по-консервативните поддръжници вътре в партията и в същото време да отблъсне традиционни „леви гласове“.

Джендър реториката от страна на левите политически лидери традиционно намира мястото в рамките на няколко предизборни кампании. Използвайки метода на пряката заплаха: „Джендър идеологията е вече тук!“, лидерът на БСП цели да активизира „твърдото ядро“ на партията, което може да се каже, че на някои избори е разколебано от посланията и близостта с Русия на ПП „Възраждане“. На най-висшия форум на партията е предложено да се организира референдум срещу „джендър идеологията“ в училищата⁸¹. Предложението е направено от Стефан Бурджев, член на Изпълнителното бюро на партията, който се аргументира, че тази инициатива е необходима „в името на нашите деца и защитата на християнските ценности и семейството.“ Затова предлага конгресът да вземе решение за инициране от БСП на национален референдум „за“ или „против“ джендър идеологията в училищата⁸². Погледнато реторически тези послания прилягат повече на традиционен консерватор или националист, но не и на социалист, имащ претенцията да бъде представител на модерна лява партия. Инициативата завършва без голям реален успех, но служи за платформа, повод за срещи и активизиране на редовите членове по места за предстоящите тогава избори.

Този тип политическо говорене активира и друга прослойка от обществото – ЛГБТИ организациите. Стига се до позиция и от тяхна страна, която гласи, че с приближаването на изборите за пореден път политици и свързани групи се стремят да използват ЛГБТИ общността като изкупителна жертва на популистски провокации и клевети чрез насърчаване на страх и омраза към тях. в изследвания период не е налице публична информация, която да представя добри отношения между БСП и ЛГБТИ организациите в страната. Напротив. Позицията на левицата успява да отблъсне и този вид избиратели, активизирайки език на омраза към представителите на общността.

Интересно е да се отбележи, че се наблюдава тенденция към засилване на анти-ЛГБТИ речта

в последните години. Изследване, направено в Европа в началото на 2024 г. отчита рязкото покачване на анти-ЛГБТИ речта на омразата и по-специално на трансфобските изказвания на политици от цяла Европа. Анализът на ИЛ-ГА-Европа отчита, че огромното мнозинство от антитранс изявленията употребяват децата, като използват тактики на сплашване. Целта е да подбуждат настроенията против достъпа на транс непълнолетните до здравеопазване, както и да минимизират говоренето и образованието за тези хора в училище. Това е по-широка тенденция, като политици в цяла Европа твърдят, че ограничаването на достъпа до информация за ЛГБТИ хората предотвратява „вредата“ за непълнолетните. в България като пример за политик с подобни тези е посочена Корнелия Нинова, лидер на Българската социалистическа партия⁸³.

Работа със синдикати, младежки и студентски организации

В Устава на БСП в специален раздел е поместено взаимодействието със синдикални, работодателски и граждански организации. в съвсем пожелателен стил в чл. 53 (1) е описано, че партията си взаимодейства с граждански организации, съюзи и движения, като подкрепя действия и инициативи, които са насочени към постигане на хуманни, демократични и родолюбиви цели, а така също действия в защита на професионални и съсловни социално справедливи интереси на гражданите, членуващи в тях.

В следващите две точки от този член е записано, че членовете на партията имат право да членуват в синдикати и граждански организации, чиито цели не са в противоречие с Програмата и Устава на партията⁸⁴.

Също толкова пожелателно, колкото и нормативната рамка се оказва, е и взаимодействието на БСП със синдикалните организации. Медийни публикации през годините показват, че партията и синдикатите си взаимодействат,

когато БСП се намира в опозиция. Търсейки възможност за подкрепа на една или друга теза по време на бюджетни процедури (приемане на бюджет или актуализация), синдикалистите са виждали естествен партньор в лицето на левицата. Съвсем логично е опозицията да се застъпи за исканията на социалните партньори, като подкрепи техните предложения, отправяйки критика към управляващите. Ако може да се обобщи - в подобни ситуации тезите и аргументите на двете организации – партията и синдиката, съвпадат, виждайки в лицето на управляващите „общия враг“ и извличайки дивидент за собствената си структура. Като анализираме различни информационни източници, прави впечатление, че говорителите на БСП умело използват тези ситуации, изтъквайки, че тезата на партията съвпада с тази на синдикатите.

Обратното взаимодействие - като активен субект БСП, откриваме при организирането на „широки леви коалиции“ във формат с граждански, работнически и синдикални организации преди избори. Традиционно партията демонстрира публично своята отвореност към взаимодействие с различните обединения на гражданското общество. Последващи действия след публичните събития обаче липсват или по-скоро те не са публични, но е факт, че в годините назад някои от обявените за коалиционни партньори организации работят против структурите на БСП по места, особено по време на провеждането на местни избори.

Работата на партията с младежките организации е обвързана с дейността на Младежкото обединение в БСП. в чл. 39 от Устава на БСП е записано, че отчитайки специфичните особености и интереси на членовете на партията до 35 г. и за да се организира по-добре политическата им дейност за развитие и разпространение на социалистическите идеи в България, се създава Младежко обединение (МО е БСП). Като целта на обединението е да създаде условия за разгръщане на една по-цялостна политическа дейност на младе-

жите-социалисти и при взаимодействието им с гражданското общество.

Младежкото обединение е член на най-голямата чадърна организация от младежки организации (граждански и политически) – Национален младежки форум (НМФ). Обединението традиционно участва в управителните органи на организацията. По този намира поле за взаимодействие с младежки организации от неправителствения сектор, а освен това различните политически тези и послания на МО намират приложение в нормативните и съвещателни документи, които биват разработвани от страна на НМФ като член на консултативни съвети към Министерство на младежта и спорта и специализираната комисия за работа с младежи към Народното събрание.

В своята дейност МО в БСП включва инициативи, свързани с благотворителни изяви по време на национални празници, доброволчески акции за почистване на терени и залесяване. Но те остават по-скоро като дейност на партийния електорат и трудно привличат външни за партията привърженици. в официалния сайт на БСП не е налична информация за дейността на Обединението в последната една година.

По отношение на студентските организации и съвети – в партията не съществува централизиран подход за работа с тях. в България студентските съвети към различните висши училища са обединени в национална студентска организация – Национално представителство на студентските съвети (НПСС)⁸⁵. Взаимодействие на студентската организация с партията, в това число и през Младежкото обединение обаче не се реализира. Не е налична и информация относно сътрудничество Младежкото обединение с отделните студентски съвети в университетите. Базово взаимодействие може да се открие на индивидуално равнище, когато определени младежи – членове на БСП членуват в лично качество в съответните студентски организации.

Изводи и заключение

Направеният преглед на взаимоотношенията на БСП с потенциални партньорски организации и сдружения показва категорично, че съществува „широка пропаст“ във вижданията и посланията на партията, от една страна, и на гражданските обединения, от друга. с някои организации (женски и ЛГБТИ) партията трудно би могла да сближи позиции и да намали разделителната линия, предвид целенасоченото вербално упражняване върху дейността на подобен тип сдружения.

Липсата на периферен вот от естествените за социалдемократическите партии партньори ясно проличава и на последните парламентарни избори. Отливът на този тип избиратели и спадът в доверието в доскорошния монополист в ляво – БСП е следствие на поне три причини. На първо място е поведението на лидера и превръщането на партията в лидерска формация, която се подчинява безкритично и не поставя под дебат нарежданията на ръководството. На следващо място се нарежда отблъскващата колаборация от политики и реторика, в които се кръстосват и взаимоизключват социалните и консервативни послания. и последно – застаряващият електорат на левицата.

По всички личи, че политическата реторика на левите лидери е направила завои към популисткото дясно. а този терен в страната вече е зает от ПП “Възраждане”, които изместват левите партии по отношение на взаимодействието и позицията на партията към Русия, както и в защитата на социални каузи и идеи. БСП като че ли се опитва да догони и да подражава на националистите, копирайки цялата им консервативна линия и популистки послания.

В публичния дискурс на левите лидери е налице консервативна и популистка реторика, характерна за днешните дяснопопулистки партии в Европа. Измежду тях могат да се открият щрихи от традиционни леви послания

за повишаване на доходите, както и за справедливо и достойно заплащане на труда, които обаче остават с пожелателен характер и не намират практическа реализация.

По отношение на политическата реториката и послания за мигрантите, идващи от различни страни на територията на България, левите партии в страната имат едно и също отношение, считайки ги за заплаха за националната сигурност. Въпреки че именно левите формации трябва да бъдат основни защитници на правата на подобни маргинализирани групи, бидейки солидарни с тяхната съдба, в страната ни левите формации упражняват агресивна реторика срещу тези групи от обществото.

Посланията за носталгия по миналото въздействат положително на все по-ограничен кръг от избиратели. Голяма част от активно гласуващите на всеки вид избори са хора, които не са живели преди 1989 г. или такива, на които послания от близкото минало не биха им внушили тази емоция, която да ги накара да подкрепят дадена политическа формация.

За да стане модерна, БСП трябва да обърне цялостния си публичен образ и политическо говорене към потенциалните социални партньори, предлагайки им политики, от които те самите биха имали интерес. Такива със сигурност не са „прогонването на джендърите“, еднополовите бракове и антимигрантската реторика.

БСП все още счита себе си за партия на работещата класа. Тази прослойка от обществото, която работи в сектора на услугите, преживява с ниски доходи, обикновено на минимална работна заплата и без социални придобивки. Тя става все по-голяма. Тук могат да се причислят и наемните работници в селското стопанство, самотните майки, представители на различни малцинствени и уязвими групи. Именно тук трябва да се засилят усилията на левицата, като се изведат адекватни послания и политики в защита на тази социална група от обществото. Само по този начин би се засилило доверието и би се превърнала в истинска прогресивна партия, която реално защитава правата на работещите.

БСП В ЕВРОПА

Изборите за Европейски парламент през 2024 г. ще формализират начина, по който изглежда политическия терен в Европа. Ключовият въпрос за европейското прогресивно семейство е дали най-сериозно представителство ще бъде постигнато от центристките консерватори от Европейската народна партия или от по-десните консерватори и реформисти. Разделена и объркана ли е левицата или има енергията да наложи своите послания като мотивиращи хората да я подкрепят?

Изборите през юни представляват „може би най-важните европейски избори от 1979 г. насам“, каза Мартин Шулц, бивш президент на Европейския парламент и водещ кандидат за европейското социалистическо семейство на изборите през 2014 г. „В целия ЕС десните екстремисти печелят избори, влияят и са част от правителствата на основателите на страни основателки на европейската общност.“

Според последно проучване на Евробарометър основните приоритети на Европейския парламент според българските граждани трябва да бъдат борбата с бедността и социалното изключване (44%), подкрепата за икономиката и създаването на нови работни места (39%), общественото здраве (35%), както и темите за демокрацията и върховенството на закона и бъдещето на Европа (и двете с 23%). Според същото проучване 48% са положителните нагласи към Европейския съюз в България и 19% отрицателните, средното за ЕС е съответно 45% и 16%.

А младите хора посочват като водещи за тях теми, борбата с корупцията, климатичните промени, проблемите на различните, необходимостта от по-сериозни усилия срещу фалшивите новини, подобряване на административните процеси, повече правосъдие

и по-голяма прозрачност, повече мерки за справяне с недоверието към европейските институции, възможностите за реализация на младите хора в условия на Европа на различни скорости.⁸⁶

Според изследване на Европейския съвет за външна политика, което анализира обществените нагласи в 12 европейски държави преди изборите за Европейски парламент, европейските лидери не бива да превръщат тези избори в избори за миграция, а по-скоро в избори за европейските граници — военни, икономически и човешки. Те не бива да мобилизират хората на база солидарност с Украйна, а по-скоро загриженост за европейския суверенитет и сигурност.⁸⁷

Каква е стартовата база?

Изборите в редица страни /Португалия, Италия, Испания, Гърция, Турция, Финландия, Нидерландия и др./ сякаш разказват историята на гласоподаватели, обхванати от страх и предразсъдъци. Ето защо, прогресивните партии се нуждаят от ясна, принципна програма, за да обърнат тази вълна.

Крайнодясната партия „Достатъчно“ (на португалски: ШЕГА) зае трето място, увеличавайки четирикратно парламентарното си представяне в Португалия. Тя се утвърди като решаващ фактор при образуването на новото правителство, след като изгради предизборната си платформа включително върху борбата срещу миграцията. Три месеца преди европейските избори Португалия стана поредната европейска държава, която прави завой надясно. За сравнение, социалистите взеха 41.4% през 2022 г. Одобрението към тях започна обаче да намалява отчасти заради непо-

пулярни икономически решения, още преди премиерът Антониу Коша да подаде оставка наред корупционен скандал миналата есен.

Дълго време Португалия беше изключение от възхода на десния популизъм в Европа. Резултатът от тези избори обаче коренно променя политическия пейзаж в страната, която се върна към демокрацията преди 50 години след края на диктатурата.

Много показателни за настроеността в Европа са и резултатите от парламентарните избори в Нидерландия. Спечели ги Партията на свободата на Герд Вилдерс. На второ място, на значима дистанция от първата политическа сила, се нареди ляво-зелената коалиция, водена от Франс Тимерманс. Герт Вилдерс винаги е настоявал отстояването на националните интереси на Нидерландия да бъдат преди всичко останало. Почти никой не предвиждаше победа на Партията на свободата. Вилдерс най-често беше слаган в главата „И други“. Той яхна вълната от антиимиграционни настроения и хвърли вината за недостига на жилища върху притока от търсещи убежище. Самообявил се за поддръжник на унгарския премиер Виктор Орбан, той защитава също така позиции против ЕС, като призовава Нидерландия да контролира границите, да намали значително плащанията си към Съюза и да блокира приемането на нови членове.

Освен това - за „деислямизация“ на Нидерландия, макар че през тази предизборна кампания бе по-мек по темата, отколкото в миналото. в предизборната му програма фигурират и призови за референдум с цел излизане на Нидерландия от ЕС.

Защо левицата продължава да губи? Всяка страна е различна, нейните условия са уникални. и все пак се забелязва някакъв общ модел. Общият знаменател е, че партиите от европейската левица са твърде разпокъсани, за да изградят печеливши коалиции, които да предлагат убедителни алтернативни решения на проблемите на избирателите. Подобно на

Испания и Италия, резултатите от изборите в Гърция, Турция и Финландия показват, че доминиращите въпроси за избирателите са разходите за живот, енергия и инфлацията. Други споделени тревоги включват сигурност (външна и вътрешна), миграция, климат и околна среда и национална идентичност (свободно дефинирана).

Сякаш десните консерватори, популистите, националистите и различни радикали и екстремисти имат всички отговори. в Гърция предизвиканата от скандал дясноцентристка партия Нова демокрация на Кириакос Мицотакис изглеждаше силно уязвима. и все пак, подчертавайки икономическата стабилност и обричайки се на непримирима враждебност към мигрантите, тя спечели два пъти повече гласове от левия си съперник Сириза на Алексис Ципрас.

Приветствайки успехите на италианските регионални и общински избори като доказателство, че нейната победа през 2022 г. не е била случайност, злорадстващият лидер Джорджа Мелони обяви смъртта на левицата. „Дясноцентристите... потвърждават своя консенсус сред италианците, своето утвърждаване, своята сила“, каза тя. „Има дясна тенденция в цялата страна“, признава Карло Календа от италианската либерална партия „Действие“.

Как може да се обърне тази общоевропейска тенденция? Може би възкресението за левицата може да се търси в примера на Педро Санчес, министър-председател на Испания и лидер на Социалистическата работническа партия (PSOE). След съкрушителни неуспехи в регионалните избори, той свика предсрочни общи избори. Санчес се надяваше да предизвика конфронтация, предлагайки на основните гласоподаватели ясен избор между бъдещ съюз на консервативната Народна партия и крайнодясната партия Vox и умерена, прогресивна коалиция, водена от PSOE. Неговото послание бе в духа: върнете ме или ме уволнете. Дори поддръжниците му признават, че това е хазарт. Този ултиматум предиз-

виква разделената левица в Испания да се обедини.

Партията, с която Педро Санчес договори подкрепа при гласуването на премиерския му пост е Каталунската сепаратистка партия „Заедно за Каталуния“ на избягалия в Белгия бивш регионален премиер и настоящ евродепутат Карлес Пучдемон. Срещу обещанието да приеме Закона за амнистия на каталунските сепаратисти⁸⁸. Това предизвика критики от страна на опозицията, която смята, че Санчес няма да може да управлява ефективно, тъй като ще бъде изнудван постоянно от сепаратистите.

На изборите във Финландия тактиката на сплашване сработи добре за радикалната националистическа-популистка, антимигрантска финландска партия. с 20% от гласовете тя се класира на второ място след дясната партия Национална коалиция. Най-известният губещ беше премиерът Сана Марин от социалдемократическа левица.

Правителството на Финландия, както и министърът на финансите Рийка Пура и министърът на икономиката Виле Ридман, оцеляха при вот на доверие, след като крайнодясната Финландска партия като член на **четирипартийната дясна** управляващата коалиция беше въввлечена в многократни расистки скандали⁸⁹. и двамата крайнодесни популистски министри от Финландската партия, които бяха критикувани за отправяне на расистки обиди и ксенофобски забележки, също остават на поста си.

Фактът, че нарушаващият законите, говорещ срещу малцинствата и подкрепящ Русия унгарски режим на Орбан трябва да поеме ротационното председателство на ЕС през следващата година е дори още по-голямата опасност от паневропейското възраждане на дясното. Очертават се противопоставяне, сътресения, разединение и бойкот на ежедневните дейности в ЕС. Устойчивостта на радикалната десница трябва да бие тревога и във Велико-

британия, която въпреки себе си не е имунизирана срещу европейските тенденции.

Унгария, Италия и /доскоро/ Полша са ръководени от твърдата десница, към тях се присъедини и нов популист в Словакия. Германската крайнодясна “Алтернатива за Германия” е или на първо, или на второ място в проучванията.

Националистическата партия на Марин льо Пен „Национален сбор“ се представи силно на парламентарните избори във Франция. Двете формации създават напрежение и притискат по-вдясно по теми като имиграцията и сигурността на традиционните партии като германските социалдемократи и центристите на президента Еманюел Макрон. в Австрия евроскептичната Партия на свободата е подкрепена от 30 % от гласоподавателите, надминавайки противниците си отляво и дясно за предстоящите избори.

Тези тенденции наистина са повод за политическа тревога за Брюксел - в контекста на възприемането за ЕС като съюз, свикнал да функционира като подпомага центристите отляво и отдясно да изглаждат различията помежду си. Преди години включването на твърдата десница в коалиционно управление беше достатъчна за отлъчване от европейския дневен ред. Вече това е по-гъвкава величина и идеята за т.н. санитарен кордон /центристките партии да се преструват, че популистките формации не съществуват при сформирание на правителства/ все по-често се нарушава.

Докладът на Европейския съвет за външна политика, обаче, предлага различен прочит на очакваната антиевропейска вълна на предстоящите европейски избори. Според него, привържениците на крайнодесните партии са силно разделени по ключови въпроси като членството на страната им в ЕС, подкрепата за Украйна и миграцията. Тези партии трудно ще намерят общ глас в следващия Европейски парламент. Проевропейските партии

могат да се окажат в добра позиция, дори и с работещо мнозинство, но трябва да се въздържат от подражаване на крайнодесни политики. Напротив, проевропейците трябва да се застъпват за визия, представяща Европа като силен геополитически актьор, защитаваща границите си от Русия и контролираща подхода си към миграцията.⁹⁰

Извън миграцията е съмнително представителите на политическите крайности да имат сериозно влияние на ниво ЕС. Макар партиите от твърдата десница понякога да се обединяват, на практика те често са на различно мнение. Орбан например е на прокремълски позиции, докато неговият предполагаем съюзник Джорджа Мелони подкрепя Украйна. Второ, популистите често са твърде ангажирани да влизат в битки с Брюксел, вместо да работят за промяна на курса на Съюза. На трето място, политиките с екстремни идеи в предизборните си кампании имат склонност да стават по-умерени, когато стигнат до ръководен пост, особено ако трябва да поделят власт. Въпреки всичко сигналите от победите на крайно десни политици в редица страни не трябва да се пренебрегват.

В предимно дясно-консервативния облик на Европа прогресивните партии имат нужда от единството, но и от добре дефинирани, принципни политически програми. Това е пътят, по който левията може спре да губи.

Къде са левите политики и послания през 2024 г.?

Икономическата криза от 2008-2012 г. нанесе огромни щети на социалдемократите в цяла Европа. Независимо дали доброволно или насила те приеха бюджети за строги икономии, които ги направиха, поне по отношение на икономическата политика, по-консервативни от консерваторите. Така нареченият „социален модел“ все още не се е възстановил.

Лявоцентристките партии водят кампанията за реформиране на фискалните правила на ЕС, за да ги направят по-отстъпчиви за разходите за инфраструктура, особено във връзка с прехода към зелена енергия. Една от големите идеологически промени вляво е фокусът върху изменението на климата и енергийната политика, като европейската левица се насочи към политическата територия, традиционно държана от зелените партии. Тези усилия бяха ускорени от амбициозната Зелена сделка на ЕС, която е в основата на програмата на Европейската комисия на Урсула фон дер Лайен от 2019 г.

Европейските прогресивни партии трябва да убедят избирателите, че преходът към зелена икономика е социално справедлив. Трябва да уверят, че мерките, които се предлагат, са управляеми и социално приемливи. Някои европейци се страхуват, че предизвикателството да изпълни амбициозните ангажименти на континента Net Zero ще означава съкращения на работни места и спад в жизнения стандарт.

Трябва убедително да се покаже, че колкото повече се отлагат мерките, свързани с климатичната криза, толкова по-скъпи стават те и толкова по-трудно ще се реализира промяната. Климатичната политика е една от най-важните теми за тези, които мислят да гласуват за социалдемократите. Справедливият енергиен преход съчетава в най-голяма степен просперитет, заедно с висококачествени, достойни работни места и закони, които насърчават зелената индустриална трансформация. Това обаче често поставя социалдемократите и зелените в битка за привличане на един и същи сегмент от гласоподаватели.

Междувременно относно политиката за убежище и миграцията има намаляващ брой прогресивни партии, които възприемат подход, основан на правата на човека. Повечето имитират твърдата реторика на Джорджия Мелони и други, докато други въведоха нови гранични проверки. Правителството на Дания беше първото, което проучи идеята за из-

насяне на обработката на молби за убежище в Руанда. Всичко това допринася объркваща картина. Европейските социалисти са развили склонност да се определят с това, което не са, като Виктор Орбан и Марин льо Пен. Само по себе си това не е достатъчно.

Левицата и войната

Наблюдават се два фактора от първостепенно значение. От една страна, руската инвазия сякаш пречупи гръбнака на левицата. Тя раздели левицата и ускори милитаристичната трансформация както на проатлантическите, така и на проруските фракции. Тази уязвимост може да бъде разбрана само ако се има предвид дълбоката депресия, която капиталистическото управление на пандемията от COVID-19 предизвика в психиката на хората, особено по отношение на начина, по който възприемаме стойността на живота. Сега се усещат произтичащите от това разочарование, отмъщение и параноя, но също така и опитите за възстановяване на връзката с общото благо и сътрудничеството срещу абсолютизма на печалби, собственост и власт.

Фонът е глобалният капитализъм, чиито управници вече гледат към границите на Земята и нейната биосфера – капитализъм, който е готов да продължи да засилва строгите бюджетни икономии, което ще направи живота на повечето хора труден за понасяне. В този контекст войната отново се появява като решение на социалните и политическите противоречия, като средство за налагане на „ред“ както в страната, така и в чужбина. Съпротивата срещу войната е неизбежна и тя ще нараства. Но това не означава, че тази съпротива ще се развие като настъпателна контрасила.

Какво е важно за европейската левица?

Да не се връща към разказите отпреди пандемията и преди войната в Украйна, когато ЕС наложи правила за строги икономии в дър-

жавите членки. Необходимо е да бъде гарантирана последователност и да се действа „по-бързо“ по отношение на изменението на климата, което, заедно със защитата на бежанците и правата на ЛГБТИК+малцинствата е приоритетна тема. Разбира се, в центъра трябва да бъде издигнато върховенството на закона, за да се гарантира, че има правила на европейско ниво и тези правила защитават първо хората, а не компаниите.

Ето защо и чрез своята резолюция на Конгреса от 2023 г. ПЕС⁹¹ и в Манифеста на ПЕС от 2024 г. постави акцент върху предложения за прогресивни политики във всички области, които да очертаят насоките на социална Европа, която се грижи за гражданите, сигурна Европа, силна на международната сцена Европа.⁹²

Една от основните насоки е грижата за качествени работни места за всички, чрез прилагане на Европейския стълб на социалните права, колективно договаряне, забрана на договори за нула часове, фалшива самостоятелна заетост и регулиране на изкуствения интелект. Стратегическа цел е борбата с безработицата, експлоатацията и бедността посредством Европейска стратегия за борба с бедността и подсилване с 20 милиарда евро на Европейската гаранция за децата, нови местни гаранции за заетост и мерки за осигуряване на адекватен минимален доход. Специално място е отделено на Европа, която се застъпва за равни права, контрол на жените върху техния живот и тела и за край на насилието и дискриминацията, основани на пола.

На следващо място, осигуряването на сигурна, устойчива и достъпна енергия за всички с цел 100% възобновяем или нисковъглероден енергиен микс, реформа на пазара на електроенергия на едро и стратегия срещу енергийната бедност. Зелена сделка за справедлив преход, която води до постигане на климатична неутралност до 2050 г. или преди това, въвеждане на зелени схеми за социална защита с подкрепата на ЕС и инвестиционен план за зелени и цифрови преходи.

Икономика, която да обслужва хората, с повече инвестиции в зеления преход. Това върви и с гаранции, че всички плащат своя справедлив дял от данъците с координирано данъчно облагане на капиталовите печалби, данък върху богатството и хармонизиране на корпоративния подоходен данък на ниво ЕС.

Качеството на живот в градовете и регионите следва да бъде подобро с по-опростени и по-гъвкави правила и процедури за сближаване и по-силно участие на местни и регионални участници в процесите на вземане на решения.

Освен това, достъпни и качествени жилища за всички, достъпни и качествени грижи и здравеопазване, качествени обществени услуги, подкрепени чрез правила за обществени поръчки със задължителни клаузи за качество, екологични и социални стандарти и колективно договаряне.

Защита на демокрацията и върховенството на закона чрез разширяване на гласуването с квалифицирано мнозинство, Европа, свободна от дискриминация и Европа в борба за изкореняване на насилието, основано на пола и и домашното насилие.

Не на последно място, Европа, която работи за своите младежи и деца, но и насърчава солидарността между поколенията с повече подкрепа за благоприятни за възрастта градове и общини и подкрепа за учене през целия живот.

Координирана политика в областта на убежището и миграцията и сигурност на всички граждани със засилен Европол, преразгледана Директива на ЕС за борба с трафика на хора и независим детски център на ЕС за борба срещу сексуалното насилие над деца и др.

Сериозно предизвикателство за левицата ще представлява и актуалността на темата за използване на изкуствения интелект в предстоящи избори. Трансформацията е тук, неза-

висимо дали ни харесва или не. Технологиите непрекъснато се развива. При толкова много избори по света през 2024 г. залогът е голям. Макар че дезинформацията е предизвикателство за избирателите и кандидатите от години, тя бе ускорена от възхода на генеративните инструменти с изкуствен интелект, които могат да създават убедителни фалшиви изображения, текст и аудио.

През 2019 г. проевропейците успешно превръщат оцеляването на ЕС в ключов предизборен въпрос. Повторното му използване през 2024 г. е трудно и може да даде тласък на евроскептични партии. За да се противопоставят на това, европейските лидери трябва да прилагат поляризиращи стратегии там, където антиевропейските партии се възприемат като екстремни извън собствените им избиратели. Докато мобилизират подкрепа, проевропейците трябва да демобилизират онези, които са в съюз с антиевропейските партии.

Малко вероятно е евроскептичните избиратели да сменят политическия си лагер, но биха могли да бъдат разубедени да се явят в деня на гласуването - особено ако не одобряват определени елементи от платформата на партията или се сблъскат с несигурност по отношение засилване позицията на антисистемните партии върху собствената им страна и ЕС.

А къде остана БСП?

Имидж, позиции, платформи, ценностни ориентири

Наблюдават се разширяване на разломите между европейска, световна левица, и БСП. Случващото се в последните години дава антидемократичен отпечатък на партията. Редица нейни позиции са оценявани като носещи антиевропейски характер, поради посланията, които излъчва. Безспорно доста са плашещи и притеснителни сигналите, които се наблюдават.

Това позволява БСП да бъде определяна като антиевропейска партия, което се използва при всяка подходяща възможност за политическото ѝ делегитимиране – както в България, така и в Европа, като същевременно се използва и за инструмент за външнополитическо профилиране – определяни като истинските (и едва ли не единствени) проевропейски партии в България са партийните формации, явяващи се основни политически опоненти на БСП⁹³.

Нещо, което е изключително жалко имайки предвид, че българската левица не просто подкрепяше присъединяването на България към Европейския съюз, но и бе активно ангажирана с практическите действия по осъществяването на тази цел на всички нейни етапи като интегрална част от един национален политически и обществен консенсус.

Първите две десетилетия след промените в България – до приемането на страната в НАТО, а след това и в ЕС – бяха период на тежка трансформация не само за страната, но и за Българската социалистическа партия и левицата в България като цяло. И те имаха като резултат не само приобщаването на държавата към европейските и евроатлантическите структури, но и интегрирането на българската левица в семействата на европейските и световни социалисти и социалдемократи. За тези години БСП извървя пътя от пост-комунистическа формация до политическа партия, пълноправен член на Социалистическия интернационал и Партията на европейските социалисти.

За съжаление, остава усещането за отдалеченост на българската от европейската левица, включително и на ниво ключови документи. В заявките, заложили във Визия за България от 2019 г. някои идеи са отчитани като леко странни, други като абсурдни, трети – в пълно противоречие с предишни обещания на социалистите. Например: България да не влиза в Еврозоната; да отмени плоския данък; в българските търговски вериги да има опре-

делен процент храни родно производство; да се раздвижи капиталът в банките, държавата да участва дялово във финансирането на инфраструктурата към индустриалните зони; да се регионализира икономиката.

Извън явните противоречия обаче визията на левицата се отличава с още нещо – а именно – с многократно подчертавания афинитет на партийния лидер към Вишеград. По време на представянето на документа тя дава за пример политиката на държавите от Вишеградската четворка. „Някои ги обвиняват, че са популисти. Не, те са реалисти“, заявява Нинова и съобщава, че е изпратила специалисти, за да видят какво от политиките на Вишеградските страни може да е добро за България. „Взеха им законодателството и то много отива на България“.

Хрумването да заимства управленски идеи от Вишеград свидетелства за следното: тенденцията за антиевропейски настроения в партията се засилва, а платформата, с която социалистите се явяват на избори оттук нататък (без значение какви) ще бъде популистка.

Сякаш БСП демонстрира нежелание да прилича на съвременна лява, европейска партия. Идеята, че „орбанизирането“ ще донесе повече избиратели и повече национални позитиви, с които да бъдат разширени позициите, се отчита и като нежелание БСП да проповядва ценностите на съвременните европейски леви партии.

Популистките виждания и националистическите заемки са факт – изглежда, за вътрешно ползване в битките с управляващите – както за Истанбулската конвенция⁹⁴, така и за наложеното в парламента решение България да не приема върнати обратно бежанци. Схемата на новото позициониране на БСП се вижда ясно от антиджендърската реторика, преориентирането към „християнските ценности“, антиевропейските виждания, противоречивите възприятия по зелените теми. БСП категорично се включи в битката на популизмите опит-

вайки се да заема територия на т.н. патриоти и консервативни сили, без да има обаче автентичност и съответно без да е убедителна и достоверна.

Проблемите със завоя вдясно са няколко. Първо, на тази територия в България вече има по-убедителни играчи като Възраждане, ВМРО, Атака и подобни. Второ, самата територия на полунацисткия популизъм вече се сви- ва дори в България.

Опитите да бъде активна и печеливша на политическото поле на консервативните и определящи себе си като патриотични формации попречиха на БСП да се концентрира върху изконно леви теми, свързани с правата на трудещите се, на малцинствата и др. Което несъмнено е разочароващо и за голяма част от обществото. Сякаш БСП изпадна в идейна безизходица - от една страна „битка на чужд терен“, от друга - „загуба у дома“.

Отстъпление от традиционни леви политики

БСП отстъпи от сериозни позиции в борбата с насилието над деца и жени като не подкрепи ратификацията на Истанбулската конвенция. Нещо, което предизвика сериозно учудване, имайки предвид, че БСП винаги се е борила против насилието над жени и деца, организи- рала е и се включвала в национални кампании в защита на техните права.

За съжаление, под давление на разбирането за привличане на гласове от по-консерватив- ните среди обърна дискусията в посока що е то „социален пол“ и със своите крайни по- зиции БСП минира възможността да се търси единение по важни за обществото въпроси и се концентрира върху теми, които създа- ват напрежение и омраза. БСП декларира, че предлага сериозни политики и мерки в борба- та срещу насилието над жени и домашното на- силие, които обаче така и не видяха бял свят поради липсата на подкрепа в Народното съ- брание. а добрите пожелания не са достатъч-

ни, когато става въпрос за живота и здравето на хората.

Включвайки се в хора на националистиче- ските формации, БСП попречи на задъл- жителното имплементиране в българското законодателство на мерки, които са от клю- чово значение в подкрепа на жертвите на насилие - като приемане на задължително разкриване на Кризисни центрове на тери- торията на всяка област, увеличаване на центрове за изнасилени жени /в България действащ към момента е само 1/, допълни- телна подкрепа за възстановяване на жерт- вите, за обучение на правоохранителните органи и др.

Референдумът „против навлизането на джен- дър идеологията в училищата“, който БСП ор- ганизира съвместно с инициативен комитет, няма да има никакви правни последици, но направи партията хомофобска. в свое обръ- щение в парламента, в което говорейки про- тив законопроекта за защита от домашно- то насилие, лидерът на БСП успя да включи в него джендър идеологии. Оценено като еле- ментарен популизъм, който подчертава до как-ъв идеологически упадък е достигнала БСП в борбата си да привлече някой и друг глас на предстоящите избори.

Какво е джендър идеология? Никой от ръ- ководството на партията така и не съумя да обясни.

Социалдемократията представлява една доста ясно дефинирана социална, политиче- ска и културна доктрина, която застъпва идеи за възможно по-голяма държавна намеса, регулации в икономиката, повече социални политики и обществени услуги. Затова ос- новен стълб винаги са били послания като солидарност, равноправие и социална спра- ведливост, а от над 150 години от Карл Маркс анархисти, комунисти и социалдемократи - от крайно ляво до център - представляват осно- вен двигател на големи социално-културни промени.

В исторически план това най-често се изразява в борби за права, без значение дали става въпрос за работници, жени или сексуални малцинства. По отношение на последното има цели течения в рамките на социализма, които са се занимавали само с правата на хора с различна сексуална ориентация. а къде попада тук Българската социалистическа партия? На нивото на елементарния популизъм, използвайки така наречената „джендър идеология“ като плашилото, което последните години се използва доста широко по цял свят от популисти и демагози. Навсякъде то има различни форми в зависимост от местния контекст и може да бъде насочено срещу правата за аборт, срещу половото равнопоставяне, срещу сексуалното образование и правата на ЛГБТИК+малцинствата в области като брак и осиновяване. Всеки го разбира така, както е изгодно, без да има някакво ясно определение какво е то. Целта е просто да се наслаждава в публичното пространство.

Вместо действително да обърне внимание на реалните проблеми с домашното насилие в България, ръководството на партията се присъединява към анти джендър посланията, за да не претърпи пореден изборен провал на фона на все по-свиващата се електорална база. Само че така БСП все повече се отдалечава от това, което твърди, че е.

Борба с климатичните промени

Темата за климатичните промени реално отсъства от актуалния дневен ред на обществото в България, а от т.нар. „политическа класа“ тя се експлоатира конюнктурно и със силен популистски уклон, без да се дават предложения за работещи решения. От абсолютно отрицание, през манипулиране на страховете на хората от най-уязвимите от прехода райони, до изпадане в крайност и свръхамбициозност.

БСП не прави изключение в тази посока. Тук се наблюдава по-скоро опит за извличане на

дивиденди на базата на случващи се дискусии. Подходът не е проактивен и стратегически ориентиран.

За пример: в Предизборна платформа 2023 „Мир, благоденствие, солидарност, прогрес“ липсват ключови за ЕС политики като тази по опазване на околната среда и декарбонизацията. в частта с приоритетите се залага развитие на енергетиката, включително и ядрената, с дългосрочен държавен ангажимент за разработване на нови индустриални мощности и намаляване на енергийната бедност.

Много далечна препратка може да се види в раздел Икономика: „Прилагане на европейския и световен опит за изграждане на кръгова икономика на основата на принципите на устойчивото развитие“ без обаче да са предложени мерки и насоки в тази посока“. Фигурира само дял **„Енергетика“** с формулирана основна цел: „Устойчиво развитие на енергетиката на Република България с някои мерки като: подкрепа за социално слаби и енергийно бедни; предоговаряне с ЕК на Плана за възстановяване и устойчивост в частта „Енергетика“ с цел запазване на енергийния комплекс „Марица-Изток“ и гарантиране на функционирането на въглищната енергетика; промяна в правилата за търговия на електроенергия; възобновяване/продължаване на процедурата по проекта „АЕЦ Белене“.

Това, което не беше обяснено достатъчно ясно на хората е, че ЕС отделя сериозни средства за създаване на алтернативна заетост в регионите, които ще са най-уязвими на прехода към зелена и въглероднеутрална икономика. Европейският зелен пакт залага на поэтапното извеждане на ТЕЦ-ове и мини от експлоатация, съответно – на създаване на възможности за друг тип хранване на потреблението – напр. чрез възобновяеми източници.

Българските граждани имаха нужда от открит и честен разговор за последиците от зеления преход, а получиха манипулативно

подбрани и извадени от контекста аргументи, обслужващи конюнктурни интереси. Това важи както по отношение на духа и смисъла на Зелената сделка, така и на разпоредбите на ключови законодателни актове и на последиците от прилагането/неприлагането им. Подходът не бе по-различен и по отношение на причините за забавената подготовка на стратегически документи, въз основа на които страната ни да получи предоставяните за финансиране на прехода средства. и БСП носи своята сериозна вина и в посока пасивност, и в посока заиграване със страховете на хората.

Дълбоките социално-икономически неравенства в страната засягат съществено нагласите и готовността на големи групи от населението да участват пълноценно в тези процеси. в тази рамка ключово предизвикателство пред прогресивните сили в обществото е нуждата от формулиране на широк обществен консенсус за необходимите промени, свързани с климатичния и енергиен преход, както и за споделяне на всички тежести от него, за да се гарантира, че той няма да доведе до допълнително влошаване на положението на уязвимите групи от населението.

БСП в международния дебат

БСП следва да акцентира върху подобряване на накърнения международен имидж, а тази тенденция допълнително се влошава.

За пореден път Делегатите от БСП не участват в гласуването на Резолюцията на Конгреса на ПЕС през 2023 г. с аргумента, че в нея има текстове за санкции срещу Русия, военна помощ за Украйна и Истанбулската конвенция. Въпреки, че ПЕС прие и резолюция, в която се изразява подкрепа за членството на България в Шенген, одобрена без нито един глас „против“ и „въздържал се“. От друга страна в известен дисонанс бива посочено, че резолюцията е обвързваща за БСП, с изключение на тези текстове.

Това не се случва за първи път. в редица форуми на най-високо ниво на ПЕС участващите от страна на БСП не гласуват за предложените документи с аргумента, че се съдържат предложения по теми, по които има разлики с позицията на партията /основно във връзка с аргумента, че съдържат позовавания на Истанбулската конвенция/. Факт, който не остава незабелязан от международните партньори.

От друга страна, БСП много бързо се разграничи от своите представители в Европейския парламент. и тук БСП отново е в сериозен дисонанс със стандартната практика в тази посока. Още преди средата на мандата на настоящия ЕП ръководството поведе ожесточена битка със своите евродепутати. Под предлог, че не съгласуват и защитават позициите на партията на европейско ниво. Не бе отчетена спецификата на средата и невъзможността да се отстояват позиции само с крайни аргументи в международните отношения. Стигна се дори до проформа изключване /така и не бе представен документ, удостоверяващ този акт най-вече поради нарушение и несъответствие с уставните процедури за изключване на членове на партията/ на ръководителя на Делегацията на социалистите в ЕП.

Не бе отчетен и фактът, че Групата на социалистите и демократите прояви гъвкавост в много ситуации и посоки по отношение на своите български представители имайки предвид някои по-консервативни настройки на партийните им позиции /напр. по темата Русия/. Въпреки това евродепутатите от БСП бяха наричани „предатели“, „отстъпници“ и т.н., „послушковци“, които правят, това, което им казва Европа защото се опитваха да балансират между изключителната крайност на БСП и по-прогресивния подход на европейската левица.

За пример, в позиция до медиите евродепутатите опровергаха думи на председателя, че не са се съобразявали с позицията на партията за изпращането на оръжия за Украйна. Те по-

следователно гласуват ПРОТИВ доставката на оръжие за Украйна. Те са и сред учредителите на Групата за мир в Европейския парламент, нееднократно са правили изказвания с този призив в пленарната зала и са застъпвали същата позиция в работните дебати.

Подобен тип критики добиха популярност извън партийните среди и донякъде са повод за отдръпване на привърженици, определящи себе си като еврооптимисти, а от политическите опоненти биват използвани като лост за отслабване на влиянието на БСП.

БСП и избори за Европейски парламент 2024

По отношение на Европейските избори 2024 г. се подчертава, че са важно политическо събитие и своеобразен тест за възможностите на партията да мобилизира избиратели и за оценка за това дали следваната политика води до засилване на влиянието ѝ в обществото⁹⁵. Заявява се, че относително доброто представяне на местните избори трябва да намери своето продължение и в тези изборите като основна задача е обръщане на политическите тенденции в нейна полза. Левите избиратели не само в България, а и в цяла Европа, често подценяват значението им и с това оставят незаслужено по-широко поле на десните и консервативни сили.

Единственото по-концептуално разсъждение касае капацитета да се борим за един по-различен Европейски съюз – не Съюз на мултинационалните компании, бюрокрацията и лобизма, към който ни тласкат десницата и либералите, а Съюз на и за гражданите, който поставя на преден план социалните въпроси и по-добрия живот на хората, който работи прозрачно, координира политиката си по-добре с държавите членки и не налага силово решения. Отбелязва се, че БСП е за ЕС, който уважава културата и традициите на държавите членки. ЕС, който осъзнава силата си, който има самостоятелна и значима роля в съвременния размирнен свят и полага

всички усилия за постигане на мир и стабилност.

По отношение на членовете на ЕП се набляга на факта, че България има своите специфични интереси в рамките на Европейския съюз, които трябва да бъдат защитавани както от правителството, така и от българските представители в Европейския парламент. В още по-голяма степен това се отнася за представителите на БСП като партията, направила много за европейската интеграция на България. Те са представени като защитници на партията в Брюксел и целящи реформирането на Европейския съюз. Това означава да познават добре националната политика и националните проблеми, но и да имат знанията за това как работи ЕС, за да бъдат ефективни там. От тях се очаква да са активни в живота на БСП, да бъдат лоялни и да отстояват партийните решения и политика в Брюксел.

Подчертано е, че през тази призма ще бъдат оценявани и досегашните представители на БСП в Европарламента – обективна и справедлива оценка.

Има ли път напред?

Отчитайки промените в средата, БСП трябва да обърне много сериозно внимание на развитието и проблемите на Европейския съюз /и в контекста на изборите за ЕП 2024/ в светлината на развиващия се енергиен, зелен, дигитален преход и новите предизвикателства предвид ескалацията на конфликти в близост до границите на страната.

На базата на анализа трябва да започне следващия много по-сериозен дебат за това как се промени България през първите години от членството ни в Европейския съюз. Как се развиват основните проблеми на страната – демографски, социални и икономически, но не само. Нужен е дебат за състоянието на работещите и изобщо на хората в трудоспособна възраст, за състоянието на образователна

та и здравната системи и очертаващите се на тази база перспективи, които няма как да са особено оптимистични.

Върху тази основа, с правилно поставяне на въпросите и проблемите може да се стигне до нужните отговори и решения за това, в каква България искаме да живеем, както и в какъв Европейски съюз, с каква политика можем да постигнем това и каква партия трябва да бъде БСП, за да отговори на потребностите на българските граждани и българското общество.

Ключово за избирателите в навечерие на избори за ЕП 2024 е партиите и в частност БСП/ да не се концентрират върху политическата реторика и лични битки. Кандидатите трябва да да-

дат приоритет на разбирането и ангажирането със съществените въпроси. Фокусът трябва да бъде върху това как избраните представители виждат развитието на ЕС и мястото на България в него. Дебатите по съществото на тези въпроси, колкото и да е трудно, трябва да имат предимство пред личните нападки и печеленето на политически актив. Европейските избори не трябва да се свеждат до възможност за разчистване на сметки или доказване на политически рейтинги.

Гласоподавателите от своя страна трябва да изискват съществени дискусии по предложените промени, които да гарантират, че избраните представители допринасят за повишаване на благосъстоянието и конкурентоспособността на страната ни в ЕС.

ENDNOTES

- 1 Lipset, S., Rokkan, S. Cleavage structure, party system and voter alignments. – In: Mair, P (Ed.). The West European party system. Oxford: Oxford University Press, 1990, 91-138
- 2 Любенов, М. Българската партийна система: групиране и структуриране на партийните предпочитания 1990-2009. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2011, 31-33
- 3 Христов, Г. (съст.). Основни дейности на партийните органи и организации. В: Основи на организационната дейност. София: Земя, 2016, 54-98
- 4 Mair, P. Party System Change: Approaches and Interpretations. Oxford: Oxford University Press, 1998, 99-100; Katz, R., Mair, P. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. – In: Party Politics, Vol.1, №1, 1995, 10-11
- 5 Gunther, R., Diamond, L. Species of Political Parties: A New Tipology. – In: Party Politics, Vol.9, №2, 2003, 178
- 6 Sartori, G. Party Types, Organization and Functions. – In West European Politics, №1, 2005, 12-16
- 7 Дюверже, М. Политическите партии. Москва: Академический проект, 2002, 42
- 8 Michels, R. Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy. Kitchener: Batoche Books, 2001, 224-235
- 9 Карасимеонов, Г. Политическите партии. София: ГорексПрес, 1999, 77-78
- 10 Приспособяване на БСП към политическия плюрализъм. В: История на Българската социалистическа партия. София: Земя, 2016, 361-384
- 11 За процеса на формиране на отношението на БСП към социалистическото минало вж. Кандиларов, Е. Отношението на БСП към социалистическото минало. В: Изследвания по история на социализма в България: преходът. Т.3. София:ЦИПИ, 2011, 338-376
- 12 Канев Д. Трудния път на трансформация на БСП. В: Изследвания по история на социализма в България: преходът. Т.3. София:ЦИПИ, 2011, 247-376
- 13 Георгиева, П. Българската социалистическа партия като част от демократичната левица в Централна и Източна Европа и в светлината на новата лява вълна. В: Изследвания по история на социализма в България: преходът-II. Т.4. София:ЦИПИ, 2013, 20-42
- 14 Великов, Б., Пирински, Г., Канев, Д. За новия устав на БСП. В: БСП – вчера, днес и утре. София:ЦИПИ, 2009, 45-52
- 15 Христов, Г. (съст.). Организационна и кадрова дейност. В: Основи на организационната дейност. София: Земя, 2016, 88-95
- 16 *Данните са от годишните отчети на Центъра за политическо образование, НПИ „Димитър Благоев“, Младежкото обединение в БСП и външни обучителни организации. Не са включени данни от целеви и тематични обучения и дискуссионни формати.*
- 17 *Данните са от годишните отчети за приходите и разходите на Българската социалистическа партия.*
- 18 *Данните са от годишни статистически отчети на членския състав, публично оповестена информация, публикувани резултати от провеждани вътрешнопартийни допитвания и избори (числата са съкратени до хиляди).*
- 19 Michels, R. Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy. Kitchener: Batoche Books, 2001, 224-235
- 20 Димитров, А. Между левия популизъм и загубата на социална идентичност, В: Левицата. Истории. Реалности. Перспективи. София: Авангард Прима, 2015, стр. 71
- 21 Пак там, стр. 72
- 22 Leo XIII. Rerum Novarum. Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor. Vatican: Libreria Editrice Vaticana, 1891, <http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html>
- 23 *Социалната държава е водещ принцип, залегнал в конституциите на 90% от европейските държави.*
- 24 *Основната извадка (представителна) е от София и Пловдив, допълнени с допитвания в страната. При диференцираното разглеждане е възможно да има разминаване (Участвали 1222 души, членове на БСП). Данните са обработени от автора в качеството му на главен експерт към Националния политически институт „Димитър Благоев“.*

- 25 Декларация на 48 Конгрес на БСП, url: https://bsp.bg/news/view/6864-politicheska-deklaraciq_na_48_iq-kongres_na_bsp_vreme_za_promqna.html
- 26 Нищо от тези очаквания не се случи. За няколко години съществуване телевизията погълна огромен финансов ресурс, без да се усети каквато и да е електорална полза.
- 27 Парламентарни избори 2017..., url: <https://www.gallup-international.bg/35992/general-election-2017-demographic-structure-for-bulgaria/>
- 28 Дурев, Г. Добри практики, политики и кампании, които БСП може да адаптира от европейските си партньори, в: Бъдещето на социалната демокрация. Европейски и национални перспективи. София: ФЕС, 2019
- 29 Дурев, Г., Проиграни победи: шансовете за опозицията по време на криза, в: Политически изследвания, бр. 1-2, 2020, стр. 104-105
- 30 Тренд. Профил на избирателя, <https://rctrend.bg/project/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0%BB-%D0%BD%D0%B0-%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F-%D0%B5%D0%BA%D0%B7%D0%B8%D1%82-%D0%BF%D0%BE%D0%BB-%D0%BE%D1%82-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BB-3/>
- 31 Тренд. Профил на избирателя, <https://rctrend.bg/project/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0%BB-%D0%BD%D0%B0-%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8F-%D0%B5%D0%BA%D0%B7%D0%B8%D1%82-%D0%BF%D0%BE%D0%BB-%D0%BE%D1%82-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%BB-4/>
- 32 Инджов, И., Електоралният заник на партиите на прехода: БСП, ДПС, ГЕРБ, в Дневник, 14 ноември 2022, url: https://www.dnevnik.bg/analizi/2022/11/14/4415033_elektoralniat_zanik_na_partiite_na_prehoda_bsp_dps_i/
- 33 Избиратели на БСП в няколко последователни избора пренасочиха подкрепата си в посока Възраждане, ГЕРБ и ПП.
- 34 БСП. Устав на Българската социалистическа партия. Приет на 49 Конгрес на БСП. Онлайн, <<https://bsp.bg/files/attachments/2018/10/02/823340730aaf037576255313c87408f7.pdf>>
- 35 БНТ. Около 80 000 социалисти избират следващия председател на БСП. В: БНТ Новини. Онлайн, <<https://bntnews.bg/news/okolo-80-000-socialisti-izbirat-sledvashtiya-predsedatel-na-bsp-1072181news.html>>
- 36 ЦИК. Избори за Европейски парламент 2014, <<https://results.cik.bg/ep2014/rezultati/index.html>>
- 37 Нинова, К. Ген. Румен Радев е кандидат на БСП за президент. В: БСП, 17 август 2016, <https://bsp.bg/news/view/10965-ninova_gen_rumen_radev_e_kandidatyt_na_bsp_za_prezident.html>
- 38 Труд онлайн. Нинова получи удостоверение за избран председател на БСП, 14 септември 2020, <<https://trud.bg/%D0%BD%>>
- 39 ЦИК. Избори за президент и вицепрезидент и народни представители 14 ноември 2021 първи тур (сумарни данни), <<https://results.cik.bg/pvrns2021/tur1/rezultati/index.html>>
- 40 ЦИК. Избори за президент и вицепрезидент 21 ноември 2021 втори тур (сумарни данни), <<https://results.cik.bg/pvrns2021/tur2/rezultati/index.html>>
- 41 ЦИК. Избори за народни представители 02 октомври 2022 (сумарни данни), <<https://results.cik.bg/ns2022/rezultati/index.html>>
- 42 БСП. Отчет за дейността на НС на БСП за периода между 48-ия и 49-ия конгрес на БСП. Май 2016. В: БСП, <<https://bsp.bg/files/attachments/2016/05/12/4cf75c0672e8bac264daea9dd0267dcd.pdf>>
- 43 Пак там.
- 44 Мавродиева, И. ПР и комуникативни особености на кандидат-президентската кампания през 2016 година. В: Сборник от Кръгла маса „Политическата комуникация: Президентски избори 2016 година“, София: НБУ, <https://ebox.nbu.bg/elections2016/view_lesson.php?id=5>
- 45 БСП. „Лодката на свободата“ тръгна от Видин. В: Пресцентър на БСП, <https://www.youtube.com/watch?v=8LCq_LU1WN0>
- 46 Тодоров, А. Всеки за себе си, всички за ГЕРБ: избори 2023. В: Блог за политика и критическо мислене, 13 февруари 2023, <<https://antonytodorov.wordpress.com/2023/02/13>>
- 47 ИРПС. Местни избори 2023 – 830 хил. лв. за медийна реклама в първите 10 дни от кампанията. В: Отворен парламент, 11 октомври 2023, <<https://openparliament.net/2023/10/11>>
- 48 Карасимеонов, Г. Партийната система в България. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2019
- 49 За ролята на политическата мобилизация вж. Тодоров, А. Елементи на политиката. Трактат върху политическото. София, Нов български университет, 2012, 361-373

- 50 За спецификите на съвременната българска избирателна система вж. Винаров, И. Българската избирателна система от освобождението до днес: История, тенденции, модели за усъвършенстване. София, Издателски комплекс ВУСИ, 2021, 330-401
- 51 Карасимеонов, Г. Партийната система в България. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2019, сс. 130-154
- 52 Карасимеонов, Г. Идва ли времето за нов тип политическа организация. В: Каква демокрация в България. София: ГорексПрес, 2013, сс. 221-223
- 53 Тачев, С. Новият преход. Как протестите променят демокрацията. София: Авангард Прима, 2023, 28-35
- 54 Пак там, 91-93
- 55 Кичашки, П. Нинова повежда БСП по нов курс. В: Гласове, 13 октомври 2020, <<https://glasove.com/komentari/petr-kichashki-ninova-povezhda-bsp-po-nov-kurs>>
- 56 Michels, R. Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy. Kitchener: Batoche Books, 2001, 224-235
- 57 БСП. Устав. <<https://bsp.bg/files/attachments/2018/10/02/823340730aaf037576255313c87408f7.pdf>>
- 58 Пак там
- 59 Попиванов Б. и В. Пенев. Дебати за лявото и дясното. Валидността на идеологическата ос. Политика и демокрация, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2016, с. 49
- 60 Пак там, с. 51
- 61 Дневник. Референдумът в БСП за президентския вот започва днес, 27 юни 2016, <https://m.dnevnik.bg/bulgaria/2016/06/27/2784401_referendumut_v_bsp_zapochva_dnes/>]
- 62 ЦИК. Резултати от избори. <<https://results.cik.bg/pvrnr2016/tur2/president/index.html>>
- 63 Десислава, А. 49-тия Конгрес на БСП – в началото на февруари догодина. В: News.bg, 26 ноември 2016 <<https://news.bg/politics/49-iyat-kongres-na-bsp-v-nachaloto-na-fevruari-dogodina.html>>]
- 64 АФИС. Последни проучвания избори 2017: БСП – 31,5, ГЕРБ – 31,2% и...7 партии в парламента. В: Парламентарни избори. Анализи, статистика, проучвания и новини, <<https://parlamentarniizbori.blogspot.com/2017/03/posledni-prouchvaniq-bsp-31-5-gerb-31-2-i-7-partii-v-ns.html>>
- 65 Галъп Интернешънъл. Парламентарни избори 2017-подробни демографски профили и някои наблюдения, 27 март 2017, <<https://www.gallup-international.bg/35992/general-election-2017-demographic-structure-for-bulgaria/>>
- 66 Пак там
- 67 Александрова, В. 49 конгрес на БСП: Нинова убедена, че социалистите могат да спечелят евровота. В: БНТ Новини, 26 януари 2019, <<https://bntnews.bg/bg/a/49-kongres-na-bsp-ninova-e-ubedena-che-sotsialistite-mogat-da-spechelyat-evrovota>>
- 68 Пак там
- 69 Владимиров, М. Корнелия Нинова подаде оставка. В: Новините на NOVA, 28 май 2019, <<https://nova.bg/news/view/2019/05/28/251953/корнелия-нинова-подаде-оставка>>
- 70 „Не внасям пред конгреса своята оставка, знам какво ще последва, знам какво ще ми коства. Имах избор между два варианта. Първият - оставка на всяка цена, на инат запазване на личното ми достойнство и его и юридически хаос, политически срив пред местни избори, връщане на изходни позиции отпреди три години, търговия на БСП, превземането ѝ от интереси, чужди на членовете и идеите ѝ, убийство на опозицията и диктатура в България. Втори - поемам имиджови щети върху себе си, което се отразява на моя личен авторитет, но предпазвам партията от хаос, битки за овладяването ѝ, с не чисти цели, загуба на подкрепа и срив в доверието“.
- 71 Ново време, За резултатите от изборите - политически доклад на НС на БСП, 27 юли 2019, <<https://novovreme.com/6-7-2019/документи-6-7-2019/26-2019/>>
- 72 Тренд, Профил на избирателя (екзит пол от парламентарни и президентски избори през ноември 2021), <<https://rctrend.bg/project/профил-на-избирателя-екзит-пол-от-парл-3/>>]
- 73 Стефанова, Н. Политическа реторика. Съвременни тенденции, София: УИ, с. 98
- 74 Пак там, с.99
- 75 Генова, В. Традиционни и съвременни методи на изследване в полето на джендър политическата и парламентарна реторика. В: Реторика и комуникации, <<https://rhetoric.bg/вяра-генова-традиционни-и-съвременни>>
- 76 Аспарухова, М. Джендър реторика – теоретични параметри и проявления. Онлайн справочник по реторика. <<http://www.online.rhetoric.bg/custom%20structure%20/джендър-реторика-теоретични-параме/>>]

- 77 Генова, В. Традиционни и съвременни методи на изследване в полето на джендър политическата и парламентарна реторика. В: Реторика и комуникации, <<https://rhetoric.bg/вяра-генова-традиционни-и-съвременни>>]
- 78 Конвенция на съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашно насилие.
- 79 БФЖ, *Позиция на Български фонд за жените относно предстоящата ратификация на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (т.нар. Истанбулска конвенция), 4 януари 2018*, <<https://bgfundforwomen.org/bg/2018/01/04/позиция-на-бфж/>>
- 80 Виж на: БТВ, Лице в лице, <<https://www.btv.bg/shows/lice-v-lice/>>]
- 81 Въпросът, под който се подписваха гражданите, беше: "Подкрепяте ли въвеждане на забрана за обучение, възпитание и пропаганда, свързани с промяна на пола и с концепции за друг пол, различен от мъжки и женски, сред деца и ученици в образователната система на България?"
- 82 Божев, В. Джендърът – враг N:1 на българския социалист. В: Уеб кафе. 17 февруари 2023, <<https://webcafe.bg/ony-deto-ne-go-triyat/dzhendarat-vrag-1-na-balgarskiya-sotsialist.html>>]
- 83 БХК. Скок в анти-ЛГБТИ речта на омразата в цяла Европа отчита ИЛГА-Европа. Онлайн. 19 февруари 2024, <<https://www.bghelsinki.org/bg/news/2024-02-29-press-ilga-europe-annual-review>>]
- 84 Чл. 53 (2) Всеки член на БСП е свободен да членува в синдикат по лично предпочитание. Социалистите, които членуват в синдикати, се включват активно в синдикални инициативи и действия в защита на законни и справедливи социални и икономически интереси на хората на труда;
(3) Членовете на партията могат да създават, да се включват и активно да участват в граждански организации, чиито цели не са в противоречие с Програмата и Устава на партията и имат социална и хуманна насоченост.
- 85 Виж на: Национално представителство на студентските съвети в Република България, <<https://npss.bg>>
- 86 Поколение Z подкаст.Младите и очакванията за европейските избори. В: binar. Онлайн,<<https://binar.bg/mladite-i-ochakvaniyata-za-evropejskite-izbori/>>
- 87 Krastev, I., Leonard, L. A new political map: Getting the European Parliament election right. European council on Foreign Relations. 21 March 2024, online, <<https://ecfr.eu/publication/getting-the-european-parliament-election-right/>>
Бел.: Докладът се базира на социологическо проучване, осъществено от DataPraxis и YouGov, в Австрия, Франция, Германия, Гърция, Унгария, Италия, Нидерландия, Полша, Португалия, Румъния, Испания, и Швеция. Авторите на доклада са Иван Кръстев и Марк Ленард.
- 88 Одобряването на План за възстановяване, трансформация и устойчивост на Испания обаче би затруднило прокарването на Закона в Конгреса. Според сепаратистите той включва изменения в наказателно-процесуалния закон и намалява правомощията на каталунското регионално правителство. Почдемон заплаши, че ще гласува против първия голям указ на правителството. Подкрепата на неговите 7 депутати бе ключова за приемането му, но според опозицията изнудването от страна на сепаратистите е напълно очаквано. Те заплашваха да отменят и други важни укази на правителството, сред които и този за антикризисните мерки.
- 89 Първият министър на икономиката на партията на финландците **Вилхелм Юнила** трябваше да подаде оставка в края на юни, само 10 дни от мандата си, след като също беше обвинен в нацистки възгледи. Партията скоро го заменя с Ридман, чиято бивша приятелка след това публикува в най-големия финландски всекидневник Helsingin Sanomat лични съобщения с расови обиди.
- 90 Респондентите само в четири държави членки прозират опити за излизане от ЕС от страна на лидерите на крайнодесни партии. Това са анкетираните в Австрия (58%), Германия (55%), Нидерландия (63%) и Швеция (59%). Само 15% от привържениците на италианската партия Fratelli d'Italia вярват, че Джорджа Мелони иска да извади Италия от ЕС. в Полша 21% от анкетираните, които планират да гласуват за партията на Ярослав Качински (PiS), смятат, че той иска Полша да излезе от ЕС, докато 52% от всички анкетирани виждат това като негова основна цел.
- 91 Конгресът на ПЕС се провежда под надслов „С кураж. За Европа“ (With courage. For Europe). Във фокуса са подкрепата за Украйна, изхода от кризите, цените, инфлацията, енергетиката, зеления преход и социалните решения.
- 92 Резолюцията е отправната точка, от която европейското социалдемократическо семейство разработи своя Манифест за европейските избори .
- 93 Кючуков, Л. Митовите за БСП. София: ДУО-В, 2022
- 94 Конвенция на Съвета на Европа за борба с насилието над жени и домашното насилие, 11.05.2011, www.coe.int/conventionviolence
- 95 Към 25 март 2024 г. БСП не е обявила своята предизборна платформа за Европейски избори 2024 г., разпространени са само общи насоки за важността на изборите и съответно на подбора на кандидати за членове на ЕП от страна на БСП.

AUTHORS, ABOUT FEPS & PARTNERS

ABOUT THE AUTHORS

Д-р Боян Балеv / Boyan Balev, PhD

Боян Балеv е доктор по политология от Софийския Университет "Св. Климент Охридски". Хоноруван преподавател в Софийския Университет "Св. Климент Охридски". Член на Националния съвет на БСП. Научните му интереси са свързани с политическите партии, политическите идеологии, програмното и идейното развитие на левите партии, както и публичните политики.

Boyan Balev has a PhD in political science from Sofia University "St. Kliment Ohridski", where he is a lecturer. He is a member of the National Council of the BSP. His research interests are mainly related to political parties, political ideologies, programmatic and ideological development of left-wing parties, and public policies.

Д-р Галин Дурев / Galin Durev, PhD

Галин Дурев е доктор по политология от катедра "Политология" във Философския факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски". Завършил е бакалавърска степен по специалност "Политология", магистърските програми "Политически мениджмънт" и "Международни отношения и проблеми на сигурността" в Софийския университет "Св. Климент Охридски", както и "Защита на националната сигурност" в Академията на МВР. Научните му интереси са насочени към политическите процеси в Русия и постсъветското пространство, развитието на теорията на международните отношения, проблемите на сигурността, възникването и развитието на политическите партии и системи.

Galın Durev has a PhD from the Department of Political Science at the Faculty of Philosophy of Sofia University St. Kliment Ohridski. He graduated with a bachelor of political science and a master's in political management and international relations from Sofia University St. Kliment Ohridski, and has a master's degree in national security from the Academy of the Ministry of Interior. His research interests are focused on the political processes in Russia and post-Soviet states, the development of the theory of international relations, security issues, and the emergence and development of political parties and systems.

Д-р Невена Алексиева / Nevena Aleksieva, PhD

Невена Алексиева е доктор по международни отношения от Университета по национално и световно стопанство (УНСС). Хоноруван преподавател във Военна академия "Г. С. Раковски". Има редица специализации в България и чужбина. Член на Съвета на Центъра за европейски и международни изследвания. Научните ѝ интереси са свързани с регионалното сътрудничество в Европа, външна политика и европейски въпроси. Носител на наградата за 2023 г. за млад учен с принос в развитието на Дунавското сътрудничество (Danubius Young Scientist Award 2023).

Nevena Aleksieva has a PhD in international relations from the University of National and World Economy. She is a lecturer at the Military Academy "G. S. Rakovski". She has a number of specialisations in Bulgaria and abroad. She is a member of the Council of the Center for European and International Studies. Her research interests are mainly related to regional cooperation in Europe, foreign policy and European affairs. She was the winner of the 2023 Danubius Young Scientist Award for her contribution to the development of the Danube cooperation.

Д-р Стоянка Балова-Цветкова / Stoyanka Balova-Tsvetkova, PhD

Стоянка Балова-Цветкова е главен асистент в катедра "Реторика" към Философския факултет на СУ "Св. Климент Охридски". Защитила е докторат в областта на политическия език и аргументацията с изследване на дискусията за климатични промени в парламентите на България и Европейския съюз. Има придобити две магистърски степени по "Политически мениджмънт" от Софийски университет и по "Биотехнологии" от Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски".

Научните ѝ интереси са в областта на политическата реторика и комуникацията във виртуалното пространство. Автор е на редица публикации в сферата на реториката, както и участник в различни научно-изследователски и обучителни проекти.

Stoyanka Balova-Tsvetkova is a chief assistant professor in the Department of Rhetoric at the Faculty of Philosophy of Sofia University "St. Kliment Ohridski". She has a PhD in the field of political language and argumentation with a study of the climate change debate in the parliaments of Bulgaria and the EU. She has two master's degrees, in political management from Sofia University and in biotechnology from the University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski". Her research interests are in the field of political rhetoric and communication in virtual space. She is the author of a number of publications in the field of rhetoric, as well as a participant in various scientific research and training projects.

Д-р Александър Димитров / Aleksandar Dimitrov PhD

Александър Димитров е главен асистент към катедра "Политология", Университет за национално и световно стопанство (УНСС). Неговите основни научни интереси са в областта на електоралните изследвания, сравнителната политика, политическата икономика и политическото лидерство. Преподава дисциплините "Структура и функции на съвременната държава", "Сравнителна политикономия", "Политически маркетинг" и др. Към момента заема и длъжността научен секретар на катедра "Политология" към УНСС. Бил е дългогодишен експерт и анализатор в Центъра по исторически и политологически изследвания към НПИ "Димитър Благоев". Сега Александър е член на управителния съвет на фондация "Солидарно общество" и помощник редактор на списание "Политически хоризонти".

Aleksandar Dimitrov, PhD, is a senior assistant professor at the Department of Political Science, University of National and World Economy (UNWE). He is a political scientist who focuses on electoral studies, comparative politics, political economy and political leadership. He teaches courses in the structure and functions of the contemporary state, comparative political economy, and political marketing. He is also currently the scientific secretary of the Department of Political Science at UNWE. He was a long-standing expert and analyst at the Center for Historical and Political Research of the National Political Institute "Dimitar Blagoev". He is currently a member of the board of "The Solidarity Society Foundation" and co-editor of the *Political Horizons* journal.

Габриела Величкова / Gabriela Velichkova, master's degree

Габриела Величкова е родена на 23 октомври 1979 г. Има магистърска степен по Политически мениджмънт от Софийския университет. Завършила е Политическа икономика и Политология в същия университет.

Завършила е Национална програма "Управленски умения" на Българско училище за политика "Димитрий Паница", "Академия за социална политика", Институт за социална интеграция. През 2019 г. завършва PES Campaign Academy. Има придобита квалификация "Изграждане на имидж в публичното пространство" от Института по публична администрация и европейска интеграция.

Габриела Величкова е била началник на дирекция "Връзки с обществеността и протокол" последователно в Министерството на икономиката и Министерството на образованието и науката. През 2002 г. получава награда за PR на институция в Интернет. От 2011 г. участва активно в политически кампании и избори. През 2017 г. е ръководител на екипа, отговарящ за кампанията на настоящия президент на Република България в интернет. Нейната експертиза е в областта на интернет кампании, организиране на

събития, обучения и работа с доброволци. Тя е сертифициран треньор по групово-динамичен психотренинг.

Gabriela Velichkova was born on 23 October 1979. She has a master's degree in political management from Sofia University. She graduated with a degree in political economy and political science from the same university. She graduated from the National Program "Management Skills" of the Bulgarian School of Politics "Dimitry Panitza", "Academy of Social Policy", Institute for Social Integration. In 2019, she graduated from the PES Campaign Academy. She has acquired the qualification "Image Building in Public Space" from the Institute of Public Administration and European Integration. She was head of the Public Relations and Protocol Directorate successively at the Ministry of Economy and the Ministry of Education and Science. In 2002, she received an award for PR from an institution on the Internet. Since 2011, she has been actively involved in political campaigns and elections. In 2017, she was head of the team responsible for the Internet campaign for the current president of the Republic of Bulgaria. Her expertise is mainly in the field of Internet campaigns, event organisation, and training and working with volunteers. She is a certified trainer in group-dynamic psycho-training.

Проф. дсн Михаил Мирчев / Prof. Mihail Mirchev, DSc

Михаил Мирчев е професор и доктор на науките по социология. Един от фокусите на неговите изследователски интереси е върху политическата социология, политическата идеология на касиса и електоралното поведение. Публикувал е резултатите от своите изследвания в редица научни публикации, включително монографията "Социална динамика и цивилизационно разделение". Ръководи една от най-старите български агенции за социални проучвания и анализи АССА-М, специализирана в електорални проучвания. Базата данни на агенцията съдържа емпирични данни от 1992 г. досега. Михаил Мирчев е и председател на Гражданска инициатива за свободни и демократични избори (ГИСДИ), организацията е една от първите платформи за участие на наблюдатели в изборите в България с над 30-годишен опит.

Mihail Mirchev is a professor and doctor of sciences in sociology. His research interests include political sociology, current political ideology and electoral behaviour. He has published his research findings in a number of scientific publications, including the monograph "Social dynamics and civilizational divide". He manages one of the oldest Bulgarian agencies for social surveys and analyses ASSA-M, specialising in electoral research. The agency's database contains empirical data from 1992 until now. He also chairs the Civil Initiative for Free and Democratic Elections (GISDI), which is one of the oldest two election observers in Bulgaria, with more than 30 years' experience. He is also a public intellectual and has given a lot of interviews for the national media on political topics.

ABOUT THE FOUNDATION FOR EUROPEAN PROGRESSIVE STUDIES (FEPS)

The Foundation for European Progressive Studies (FEPS) is the think tank of the progressive political family at EU level. Its mission is to develop innovative research, policy advice, training and debates to inspire and inform progressive politics and policies across Europe.

FEPS works in close partnership with its 77 members and other partners -including renowned universities, scholars, policymakers and activists-, forging connections among stakeholders from the world of politics, academia and civil society at local, regional, national, European and global levels.

European Political Foundation - No 4 BE 896.230.213
Avenue des Arts 46 1000 Brussels (Belgium)
www.feps-europe.eu
[@FEPS_Europe](https://twitter.com/FEPS_Europe)

ABOUT ISI

Institute for Social Integration (ISI) is a non-profit association, established in 2002, which works for the public benefit within the meaning of the Law on Non-Profit Legal Entities.

The main directions where ISI works are education, trainings, research activity and scientific research, civic monitoring on the electoral process, discussion forums, and publishing activity.

The organisation supports the implementation of democratic processes in the Bulgarian public and political space and participates in the process of drafting policies and in the debates related to their implementation.

One of the main goals of the organisation is to work to promote professionalism in politics and limit passivity and negative attitudes towards public institutions and parties.

Address: Bulgaria, Sofia, 5B Triaditsa Str, office 600
Website: www.isi-bg.org
Email: ifsi.bulgaria@gmail.com

Институтът за социална интеграция /ИСИ/ е сдружение с нестопанска цел, създадено през 2002 г., което работи в обществена полза по смисъла на Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

Основните направления, в които ИСИ работи са: обучения, тренинги, изследователска дейност и научни изследвания, мониторинг, дискуссионни форуми и издателска дейност.

Организацията подпомага реализацията на демократичните процеси в българското обществено и политическо пространство, участва в процеса на изработване на политики и в дебатите, свързани с тяхното изпълнение. Една от основните цели на организацията е да работи за популяризиране на професионализма в политиката и ограничаване на пасивността и негативните нагласи към публичните институции и партиите.

Адрес: гр. София, ул. Триадица 5 Б, офис 600
Уебсайт: www.isi-bg.org
Имейл: ifsi.bulgaria@gmail.com

The project “Bulgarian social democracy: On the path to renewal”, which was designed in 2022 by the Foundation for European Progressive Studies (FEPS) in collaboration with the Institute for Social Integration (ISI), aimed to create a platform for research and debate on the state of social democracy, its challenges and paths to renewal within Southeast Europe. Its particular focus was the Bulgarian Socialist Party (BSP, which has noted historical lows in the subsequent four elections).

The duration of the project allowed it to be divided into phases. The first of them was devoted to identifying the research questions and academics who would be able to investigate it and provide a set of conclusions and constructive recommendations. This phase was finalised with an online session devoted to reviews and peer review. The second phase saw further progress when it came to papers, as well as a public debate held in Sofia – which offered an opportunity to discuss the preliminary findings with a larger group of progressives, namely, academics, civil society and trade union representatives, and BSP members. Then, the third and final phase was devoted to completing the inputs and consolidating them within the publication presented herewith.

Consequently, this publication presents a set of studies, which examine the following aspects of BSP:

- the party programme and the dilemmas of modern social democracy;
- its organisational and structural challenges;
- electoral struggles and its future prospects;
- potential coalition partners outside of the party system;
- outreach, communication and campaigns; and
- its attitude towards the EU.

Being based on original research and the results of the survey, this volume can serve to understand the particularities of the BSP’s predicament and the paths it can choose for the future. As such, it provides an important insight into the discussions inside Bulgaria, as well as an input into broader debates on the renewal of social democracy conducted within FEPS.

POLICY STUDY PUBLISHED IN November (2024) BY:

Институт за
Социална
Интеграция

FEPS
FOUNDATION FOR EUROPEAN
PROGRESSIVE STUDIES

Copyright © (2024) by FEPS & ISI